

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ονοματεπώνυμο μεταπτυχιακού φοιτητή: Κωνσταντίνος Ματζούρης

A. M.: 1113M005

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: *Η οργάνωση, η δράση και ο ρόλος της AMFOGE στις ελληνικές εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου 1946*

Τριμελής Επιτροπή:

κα Παπαδημητρίου Δέσποινα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια (επιβλέπουσα)

κ. Παπαστράτης Προκόπης, Ομότιμος Καθηγητής

κα Ελένη Αδριάκαϊνα, Επίκουρος Καθηγήτρια

ΑΘΗΝΑ 2016

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Εισαγωγή	3
Α΄ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΚΗΝΙΚΟ	
1. Η πολιτική κατάσταση από τη συμφωνία της Βάρκιζας έως τις εκλογές της 31 ^{ης} Μαρτίου 1946	7
2. Η ημερομηνία των εκλογών και το παρασκήνιο του ορισμού της	15
Β΄ ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	
1. Η νομοθεσία των εκλογών της 31 ^{ης} Μαρτίου 1946	24
Γ΄ ΙΔΡΥΣΗ – ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΑΜΦΟΓΕ	
1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα;	38
2α. Αρχικές διασυμμαχικές επαφές για τη σύσταση της ΑΜΦΟΓΕ	43
2β. Συναντήσεις Επιτροπής με κυβέρνηση	46
2γ. Συναντήσεις Επιτροπής με πολιτικούς αρχηγούς	51
2δ. Συναντήσεις Στρατιωτικού σκέλους Επιτροπής με το Βρετανικό Στρατηγείου Επιγείων Δυνάμεων Ελλάδος	56
3. Η συγκρότηση και η οργάνωση της ΑΜΦΟΓΕ	61
4. Η δράση της Συμμαχικής Αποστολής στην Ελλάδα	77
Δ΄ Η ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΜΦΟΓΕ	83
Ε΄ ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	96
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	101
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	103

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία με τον τίτλο «*Η οργάνωση, η δράση και ο ρόλος της AMFOGE στις ελληνικές εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου 1946*», αποσκοπεί στο να αναδείξει αρχικά όλο το πολιτικό παρασκήνιο που προηγήθηκε των εκλογών σε συνδυασμό με το ρόλο και τις παρεμβάσεις αρχικά του βρετανικού και στη συνέχεια του αμερικανικού παράγοντα. Για τις ανάγκες της εργασίας επικεντρωθήκαμε στη διαμόρφωση του πολιτικού σκηνικού από την περίοδο από τη Συμφωνία της Βάρκιζας, έως την ημερομηνία των εκλογών, την αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων, τη διεξαγωγή των εκλογών, την οργάνωση και τη δράση της AMFOGE, καθώς και την έκθεση που συνέταξε μετά τις εκλογές. Ως πρωτογενές ιστορικό υλικό χρησιμοποιήθηκαν τα αντίστοιχα βρετανικά και αμερικανικά αρχεία της περιόδου Νοέμβριος 1945 – Απρίλιος 1946, καθώς και η έκθεση της Διασυμμαχικής Επιτροπής των Παρατηρητών για τις ελληνικές εκλογές και δευτερευόντως αναφορές από τον ημερήσιο Αθηναϊκό Τύπο της περιόδου αυτής, καθώς και αντίστοιχη ελληνική βιβλιογραφία.

Το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας αναφέρεται στην ελληνική πολιτική πραγματικότητα, όπως αυτή διαμορφώθηκε ύστερα από τη συμφωνία της Βάρκιζας (11 Φεβρουαρίου 1945), μέχρι και τις εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου 1946. Κύριο χαρακτηριστικό της σύντομης αυτής περιόδου είναι η πολιτική αστάθεια, εξαιτίας της αδυναμίας των κυβερνήσεων να επιλύσουν τα μεγάλα προβλήματα που ταλαιπωρούσαν τη χώρα και ειδικότερα τις δικαστικές διώξεις εναντίον μελών της εαμικής Αριστεράς σε συνδυασμό με τη δράση φιλομοναρχικών ενόπλων ομάδων στην ύπαιθρο χώρα, οι οποίες καθιστούσαν τη ζωή των δημοκρατικών πολιτών ανυπόφορη. Διερευνάται επίσης μέσα από τα βρετανικά και αμερικανικά αρχεία το πολιτικό παρασκήνιο και η πίεση που ασκήθηκε στον Σοφούλη από την ηγετική ομάδα της Διασυμμαχικής Αποστολής, κατά την προκαταρκτική της επίσκεψη στην Αθήνα την πρώτη εβδομάδα του Δεκεμβρίου 1945, ώστε να οριστεί επίσημη ημερομηνία εκλογών όχι αργότερα από την τελευταία Κυριακή του Μαρτίου, σύμφωνα με την εκφρασμένη δήλωση του βρετανικού παράγοντα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αυτό γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην εκλογική νομοθεσία της περιόδου αυτής (Ιούνιος 1945 – Μάρτιος 1946), η οποία έλαβε τη μορφή Αναγκαστικών Νόμων και Υπουργικών Αποφάσεων και η οποία αφορούσε στη

συντριπτική της πλειοψηφία στην αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων μέσα από συνεχείς παρατάσεις.

Το τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνει τη δημιουργία, την οργάνωση και τη δράση της AMFOGE την περίοδο της παραμονής της στην Ελλάδα. Η ιδέα για τη δημιουργία μιας Διασυμμαχικής Επιτροπής, συμπεριλαμβανομένης και της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία θα επέβλεπε τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος για το πολιτειακό, όπως είχε προγραμματιστεί αρχικά και στη συνέχεια των βουλευτικών εκλογών, υπήρξε απόρροια τόσο της Συμφωνίας της Βάρκιζας όσο και της Διακήρυξης της Γιάλτας για την απελευθερωμένη Ευρώπη. Σε ό,τι αφορά την οργάνωση της AMFOGE αναφερόμαστε διαχρονικά από τη στιγμή που υποβλήθηκε το επίσημο αίτημα από την ελληνική κυβέρνηση και την αποδοχή του από τις αντίστοιχες κυβερνήσεις της Μ. Βρετανίας, των Η.Π.Α. και της Γαλλίας, έως την οργάνωσή της από τους Αμερικανούς σε στρατιωτικό επίπεδο, τη συγκέντρωση και κατήχηση του προσωπικού στην Ιταλία, την πρόσληψη διερμηνέων και την εγκατάστασή της στην Ελλάδα. Σε ό,τι αφορά τη δράση της κατά την προεκλογική περίοδο οι πληροφορίες είναι φειδωλές και προέρχονται από τα επίσημα Δελτία Τύπου της Αποστολής και από τον ημερήσιο Αθηναϊκό Τύπο.

Επίσης στο κεφάλαιο αυτό αναφερόμαστε στην προκαταρκτική επίσκεψη του ηγετικού κλιμακίου της Διασυμμαχικής Αποστολής στην Αθήνα και τις συναντήσεις που είχε πέραν του πρωθυπουργού με υπουργούς της κυβέρνησης, αλλά και με τους άλλους πολιτικούς αρχηγούς, οι οποίοι εξέθεσαν τις απόψεις τους σχετικά με τη διεξαγωγή των εκλογών, την αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων και το ευρύτερο πολιτικό κλίμα που επικρατούσε στη χώρα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο εξετάζουμε μέσω της έκθεσης της Αποστολής τις διαπιστώσεις της σε ό,τι αφορά την εκλογική διαδικασία και το εκλογικό αποτέλεσμα. Η έκθεση είναι ιδιαίτερα λεπτομερής και αναφέρεται σε όλες εκείνες τις παραμέτρους που επηρέασαν άμεσα ή έμμεσα το εκλογικό αποτέλεσμα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλούν επίσης τα αποτελέσματα των ερευνών που διεξήχθησαν από την Αποστολή σε ό,τι αφορά την εγγραφή και την εγκυρότητα των εκλογικών καταλόγων, το μέγεθος της αποχής και του ποσοστού της νοθείας και στα οποία βασίστηκε, προκειμένου να αποφανθεί περί της ομαλής και νόμιμης διεξαγωγής των εκλογών.

Τέλος, επιχειρείται μια προσπάθεια σύνθεσης των επί μέρους συμπερασμάτων και εξετάζεται κατά πόσο η Διασυμμαχική Αποστολή συνέβαλε ή μη στη διεξαγωγή των εκλογών καθώς και του κατευνασμού των πολιτικών παθών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΚΗΝΙΚΟ

- 1. Η πολιτική κατάσταση από τη συμφωνία της Βάρκιζας έως τις εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου 1946.***
- 2. Η ημερομηνία των εκλογών και το παρασκήνιο του ορισμού της***

1. Η πολιτική κατάσταση από τη συμφωνία της Βάρκιζας έως τις εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου 1946

Στις 11 Ιανουαρίου 1945 αντιπρόσωποι του ΕΛΑΣ και του Διοικητή των Βρετανικών Στρατευμάτων στην Ελλάδα στρατηγού Scobie, υπέγραψαν συμφωνία που προέβλεπε τον τερματισμό των εχθροπραξιών από το πρώτο λεπτό της 15^{ης} Ιανουαρίου και την έναρξη διαπραγματεύσεων μεταξύ του ΕΑΜ και της ελληνικής κυβέρνησης. Η εκχειρία αυτή τερμάτισε ένα από τα τραγικότερα σημεία της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας και παρέμεινε γνωστή, ως «Δεκεμβριανά».

Ένα μήνα αργότερα, στις 12 Φεβρουαρίου υπογράφηκε η επίσημη συμφωνία, γνωστή ως «Συμφωνία της Βάρκιζας». Στα εννέα άρθρα της περιελάμβανε την απρόσκοπτη λειτουργία των ατομικών ελευθεριών, την άρση του στρατιωτικού νόμου, τη χορήγηση αμνηστίας, την αναδιοργάνωση του εθνικού στρατού, την αποστράτευση του ΕΛΑΣ, την εκκαθάριση των δημοσίων υπηρεσιών, καθώς και αυτή των Σωμάτων Ασφαλείας.

Στο τελευταίο άρθρο της περιελάμβανε τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος, προκειμένου να τερματιστεί οριστικά το πολιτειακό ζήτημα, εντός του τρέχοντος έτους, «εν πάση ελευθερία και γνησιότητα». Θα ακολουθούσαν εκλογές για την ανάδειξη Συντακτικής Εθνοσυνέλευσης, προκειμένου να ψηφιστεί και νέο Σύνταγμα. «...Και οι δύο αντιπροσωπείαι συμφωνούν, όπως προς έλεγχο της γνησιότητος της εκφράσεως της Λαϊκής θελήσεως παρακληθούν αι Μεγάλοι Σύμμαχοι δυνάμεις και αποστείλουν παρατηρητάς».¹ Με βάση το άρθρο αυτό συγκροτήθηκε Επιτροπή για τον έλεγχο των συνθηκών διεξαγωγής των εκλογών με την επωνυμία *Συμμαχική Αποστολή για την παρακολούθηση των Ελληνικών Εκλογών* (Allied Mission to Observe the Greek Elections) – AMFOGE.

Η συμφωνία της Βάρκιζας δεν έλυσε τα βαθύτερα πολιτικά προβλήματα, τα οποία στάθηκαν και η αιτία της σύγκρουσης. Μόλις ένα μήνα μετά, η Κεντρική Επιτροπή του ΕΑΜ με υπόμνημά της προς τις συμμαχικές κυβερνήσεις κατηγορούσε την κυβέρνηση για καταδίωξη και τρομοκρατία του εαμικού κινήματος, επισημαίνοντας ταυτόχρονα ότι η λύση μπορούσε να αναζητηθεί με το σχηματισμό αντιπροσωπευτικής

¹ Νικολακόπουλος Η. *Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές 1946-1967*, Αθήνα, Πατάκης, 2005, σ. 53

κυβέρνησης. Τέλος, ζητούσε να συγκροτηθεί Διασυμμαχική Επιτροπή, σύμφωνα με το σχετικό άρθρο της διακήρυξης της Γιάλτας, για να εξετάσει την κατάσταση στην Ελλάδα και να λάβει τα μέτρα εκείνα, προκειμένου να εξασφαλιστούν οι δημοκρατικές ελευθερίες, που αποτελούν προϋπόθεση για τη διεξαγωγή γνήσιου δημοψηφίσματος και εκλογών.

Λόγω της διαφαινόμενης «ανικανότητας» της κυβέρνησης Πλαστήρα να κυβερνήσει και ύστερα από την παρέμβαση του αγγλικού παράγοντα, σχηματίστηκε νέα με πρόεδρο το Ναύαρχο Π. Βούλγαρη (8 Απριλίου 1945). Το μέγεθος της παρέμβασης διαφαίνεται σε τηλεγράφημα της Βρετανικής Κυβέρνησης στις 27 Ιουλίου 1945 προς τις Κυβερνήσεις του Καναδά, της Αυστραλίας, της Νέας Ζηλανδίας και της Νοτίου Αφρικής με το οποίο τις ενημερώνει ότι ο Βρετανός Πρέσβης στην Ελλάδα διατάχθηκε να διαβιβάσει στο Ναύαρχο Βούλγαρη μήνυμα στο οποίο τον ενημέρωνε πως η παρούσα Υπηρεσιακή Κυβέρνηση πρέπει να παραμείνει στην εξουσία και πως ο ρόλος της θα πρέπει να είναι όντως υπηρεσιακός καθώς και της πρότασή του για διορισμό ως Υπουργού Εξωτερικών ενός ατόμου αξιοσέβαστου και μη πολιτικού.²

Ούτε όμως και η κυβέρνηση αυτή στάθηκε ικανή να συμβάλλει στην επίλυση των μεγάλων προβλημάτων που ταλαιπωρούσαν τη χώρα και ιδιαίτερα το κύμα δικαστικών διώξεων σε βάρος στελεχών του ΕΑΜ με κατηγορίες αβάσιμες ή αναπόδεικτες, καθώς και τις φιλομοναρχικές ένοπλες ομάδες ιδιαίτερα στην ύπαιθρο, που καταδίωκαν τους οπαδούς της αριστεράς, προκαλώντας φόνους, τραυματισμούς, ξυλοδαρμούς, λεηλασίες σε συνδυασμό με την καταστροφή οικιών, καθιστώντας τη ζωή των δημοκρατικών πολιτών ανυπόφορη.³

Η όλη κατάσταση ανησύχησε μέχρι και το Βρετανό πρωθυπουργό, ο οποίος απέστειλε τηλεγράφημα προς το καθεστώς της Ελλάδας και ειδικότερα στον αντιβασιλέα Δαμασκηνό εκφράζοντας την επιθυμία της Βρετανικής Κυβέρνησης να βοηθήσει τον ελληνικό λαό ώστε να επιλέξει το μελλοντικό πολίτευμα και τη μελλοντική κυβέρνηση υπό όρους ελευθερίας και τάξης:

*«Ελπίζουμε να δούμε την πλήρη εφαρμογή της Συμφωνίας της
Βάρκιζας και δείχνουμε μεγάλο ενδιαφέρον σε αναφορές σχετικά*

² *National Archives of Britain*, Φάκελος FO 371/48276, Υποφάκελος R/13007/4/G, 01.08.1945. Για λόγους συντομίας εφεξής θα αναφέρονται ως ΝΑΟΒ

³ Βλ. σχ. «Στη δίνη του εμφυλίου πολέμου», Σπάνια ντοκουμέντα του ΕΑΜ (1944-1947), (επιμ. – εισαγωγή) Π. Πετρίδης, Αθήνα, Προσκήνιο 1998 και ειδικότερα τα κεφάλαια *Δίωξη του κινήματος της εθνικής αντίστασης – Δικαιοσύνη* σσ. 223-240 & *Χaos και αναρχία* σσ. 241-290.

*με ακρότητες της Δεξιάς που έρχονται σε αντιδιαστολή με τους όρους της Συμφωνίας. Θεωρούμε πολύ σημαντική την εφαρμογή των μέτρων που έχουν θεσπιστεί από την Κυβέρνηση του Ναυάρχου Βούλγαρη για την αποτροπή των παραβάσεων της Συμφωνίας από εξτρεμιστές είτε της δεξιάς είτε της αριστερής πτέρυγας. Ευχόμαστε ο νόμος και η τάξη να κυριαρχήσουν σε όλη την Ελλάδα σε δίκαιη και αμερόληπτη βάση με σκοπό ο ελληνικός λαός να εκφράσει τη βούλησή του το συντομότερο δυνατό».*⁴

Στην όλη χαώδη κατάσταση ήρθε να προστεθεί το ζήτημα της ενδεχόμενης πρόταξης των εκλογών έναντι του δημοψηφίσματος, κατόπιν αμερικανικής πρωτοβουλίας. Παρά το γεγονός ότι η σειρά διεξαγωγής τους καθοριζόταν ξεκάθαρα από τη Συμφωνία της Βάρκιζας, ο Αντιβασιλέας Δαμασκηνός την έθετε υπό αμφισβήτηση, μία πράξη του η οποία αν και έβρισκε κάποιους οπαδούς εντός του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών, ερχόταν σε άμεση αντίθεση με τα συμφέροντα και τις βλέψεις του Βασιλέως Γεωργίου.

Ήταν γνωστό στους Βρετανούς ότι για να διεξαχθούν το συντομότερο δυνατό δημοψήφισμα και εκλογες, έπρεπε να σταθεροποιηθεί η πολιτική κατάσταση και να υπάρξει βιώσιμη κυβέρνηση, κοινά αποδεκτή από το σύνολο των αστικών πολιτικών δυνάμεων. Επιπροσθέτως έπρεπε να ληφθούν άμεσα μέτρα για να αντιμετωπιστεί η δυσχερής οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα, η οποία δεν εξασφάλιζε τις προϋποθέσεις για την ολοκλήρωση μιας εκλογικής διαδικασίας ευνοϊκής για τις αστικές δυνάμεις.⁵

Ο Δαμασκηνός, αν και θεωρούνταν οπαδός των μοναρχικών λύσεων, είχε τη γνώμη ότι δεν έπρεπε με κανένα τρόπο να προηγηθεί το δημοψήφισμα των εκλογών, όπως όριζε η συμφωνία της Βάρκιζας⁶, αλλά να γίνουν πρώτα εκλογές ώστε να αποφευχθεί το ενδεχόμενο να αξιοποιηθεί ο Γεώργιος Β' ως κομματάρχης των φιλοβασιλικών δυνάμεων στην αντιπαράθεσή τους με τους δημοκρατικούς. Στην πραγματικότητα απηχούσε και τις επιδιώξεις αρκετών αξιωματούχων του ίδιου του

⁴ ΝΑΟΒ, ό. π, Υποφάκελος R/13007/4/G, 01.08.1945.

⁵ Λυμπεράτος Μ.Π. *Οι εκλογές του 1946: η Ελλάδα σε μια κρίσιμη καμπή της σύγχρονης πολιτικής της ιστορίας*, διδακτορική διατριβή – ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ. Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, σ.401

⁶ Λυμπεράτος Μ.Π., ό.π. σ. 402

Φόρειν Όφιν που ήθελαν, πάσει θυσία, να αποφύγουν μια οποιαδήποτε διάσπαση του αστικού κόσμου.

Στην ίδια τη βρετανική κυβέρνηση επικρατούσε η άποψη, λόγω και της σχέσης του Βρετανού πρωθυπουργού Ου. Τσώρτσιλ με το Γεώργιο Β', ότι δεν θα ήταν δυνατόν να εκλεγεί κυβέρνηση και νέα βουλή χωρίς να λυθεί το πολιτειακό. Γι' αυτό το λόγο αντέτειναν ότι το δημοψήφισμα ήταν προτιμότερο των εκλογών, αφού έτσι ή αλλιώς και οι εκλογές, αν προηγούνταν, θα γίνονταν με κύριο άξονα το ερώτημα για το μέλλον της μοναρχίας.⁷

Οι Βρετανοί αντιμετώπιζαν μεγάλα προβλήματα να συνεννοηθούν με τους παραδοσιακούς πολιτικούς, ώστε να επισπευτεί το δημοψήφισμα. Ο ίδιος ο πρωθυπουργός Ν. Πλαστήρας που δήλωνε αμετακίνητα δημοκρατικός ήταν ένα από τα βασικά εμπόδια, κυρίως επειδή δεν άφηνε τους Βρετανούς να ελέγχουν το στρατό, μια από τις βασικές προϋποθέσεις, ώστε να εξασφαλιστούν τυπικοί όροι διεξαγωγής των εκλογών αλλά διόριζε δικούς του ανθρώπους στη στρατιωτική ιεραρχία.⁸

Στο πλαίσιο μάλιστα αυτά, οι Βρετανοί διαπίστωναν ότι ο Πλαστήρας, εξαιτίας και του αντιμοναρχικού του μένους, επιχειρούσε να αποκαταστήσει τους πολιτικούς του φίλους αντιμοναρχικής αντίληψης στο στρατό και το κράτος, προκειμένου να επωφεληθεί ο δημοκρατικός κόσμος. Υπό την έννοια αυτή, θα ήταν σχεδόν αδύνατο να προχωρήσει η διαδικασία για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος. Αυτό ακριβώς το δεδομένο θα ωθήσει σε μεγάλο βαθμό τους Βρετανούς να αντικαταστήσουν τον Πλαστήρα και μάλιστα, μετά από τη δημοσιοποίηση επιστολής του επί κατοχής που δημιουργούσε αμφιβολίες για την πατριωτική του στάση.⁹

Στις 3 Αυγούστου 1945 ο Η. Caccia, απεσταλμένος του FO στην Αθήνα, πληροφόρησε το Φόρειν Όφιν ότι ήταν αδύνατον να διεξαχθούν εκλογές εντός του 1945. Ωστόσο στο βρετανικό υπουργείο υπήρχε η ελπίδα ότι αν τα κεντρώα κόμματα και οι κομμουνιστές δεν προέβαλαν σημαντικά προσκόμματα, τότε υπήρχε η δυνατότητα να γίνουν εκλογές στις αρχές Οκτωβρίου. Αν όμως δεν επιτυγχανόταν κάτι τέτοιο, τότε οι εκλογές υποχρεωτικά θα έπρεπε να αναβληθούν για την επομένη άνοιξη, όπως πρότειναν οι Κεντρώοι, γιατί θα μεσολαβούσε ο χειμώνας που θα καθιστούσε αδύνατη την επικοινωνία με τις ορεινές περιοχές, της χώρας

⁷ Λυμπεράτος Μ.Π., ό.π. σ. 403

⁸ Λυμπεράτος Μ.Π., ό.π. σ. 407

⁹ Λυμπεράτος Μ.Π., ό.π. σ. 408

Όσον αφορά τη σειρά διεξαγωγής των διαδικασιών είχε πια αποκρυσταλλωθεί και στους Βρετανούς ιθύνοντες η άποψη ότι το προσφορότερο θα ήταν να προηγηθούν οι εκλογές του δημοψηφίσματος, όπως πρότειναν και οι Ηνωμένες Πολιτείες, γιατί αν το δημοψήφισμα διεξαγόταν πρώτο, τότε ο λαός δεν θα επέλεγε μεταξύ βασιλείας και δημοκρατίας αλλά βασιλείας και αριστεράς.¹⁰

Σημαντικό ρόλο στην αλλαγή της βρετανικής πολιτικής έπαιξε το γεγονός ότι άλλαξε η ηγεσία του Υπουργείου Εξωτερικών μετά τη νίκη των Εργατικών στις βρετανικές εκλογές του Ιουλίου του 1945. Το νέο επιτελείο του Φόρειν Οφίς εκτιμούσε ότι το βασικότερο θέμα σε σχέση με τη διατήρηση της θέσης των Βρετανών στη νότιο-ανατολική Μεσόγειο ήταν να υπάρχει στην Ελλάδα μια σταθερή κυβέρνηση καθοδηγούμενη από τους ίδιους¹¹, ώστε να αποτραπεί η επέκταση της σοβιετικής επιρροής. Για το λόγο αυτό έπρεπε να επιτευχθεί η πολιτική ενότητα των φιλοβρετανικών δυνάμεων στην Ελλάδα που είχε διαρραγεί εξαιτίας του πολιτειακού ζητήματος, ακόμη και αν τα συμφέροντα της μοναρχίας θίγονταν.

Έτσι άρχισαν να προετοιμάζονται να δηλώσουν και επίσημα ότι συμφωνούσαν απόλυτα με την πρόταξη των εκλογών, και μάλιστα με τον πιο επίσημο τρόπο, στον λόγο που ο νέος υπουργός Εξωτερικών Ερ. Μπέβιν θα εκφωνούσε στην προγραμματική του ομιλία στο βρετανικό κοινοβούλιο στις 20 Αυγούστου 1945. Όμως για να μην προκληθεί αναταραχή στους κόλπους των φιλοβασιλικών δυνάμεων στην Ελλάδα¹² εκτιμήθηκε ότι μια τέτοια δήλωση ήταν πρόωρη και ότι δεν έπρεπε να γίνει πριν ο αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός επισκεπτόταν στο Λονδίνο, το Σεπτέμβριο του 1945, όπως είχε προγραμματιστεί, για να συζητήσει το θέμα αυτό με το Μπέβιν.

Σε τηλεγράφημά της Βρετανικής Πρεσβείας των Αθηνών προς το F.O. στις 17 Αυγούστου 1945, αναφέρεται η αποδοχή της πρόσκλησης από τον Αντιβασιλέα να επισκεφθεί το Λονδίνο το Σεπτέμβριο. Στο πρόγραμμα των συνομιλιών ο Δαμασκηνός θέτει ξεκάθαρα το ερώτημα προς τη Βρετανική Κυβέρνηση για τη σειρά διεξαγωγής του δημοψηφίσματος και των εκλογών.¹³ Όταν οι Αμερικανοί και οι Βρετανοί άρχισαν να ασκούν πιέσεις για να προηγηθούν οι εκλογές του δημοψηφίσματος, υπήρξαν έντονες διαφωνίες στους ελληνικούς πολιτικούς κύκλους.

¹⁰ Λυμπεράτος Μ.Π., ό.π. σ. 421

¹¹ Λυμπεράτος Μ.Π., ό.π. σ. 422

¹² Λυμπεράτος Μ.Π., ό.π. σ. 423

¹³ ΝΑΟΒ, ό. π, Υποφάκελος R/13649/4/19, 17.08.1945.

Ενδεικτικό του όλου κλίματος είναι το τηλεγράφημα του Βρετανού Υπουργού Εξωτερικών προς τον Βρετανό Πρεσβευτή στην αμερικανική πρωτεύουσα ο οποίος τονίζει ότι δε θα πρέπει να δείξουν στην κοινή γνώμη προτίμηση. Ωστόσο υπογραμμίζει ότι οι εκλογές θα πρέπει να λάβουν χώρα προ του δημοψηφίσματος, ενώ παράλληλα διαφωνεί στο κενό του εξαμήνου που προτείνουν οι Αμερικανοί καθώς θεωρεί ότι το πέρας αυτού του χρονικού διαστήματος ενέχει κίνδυνο ως προς τη σταθερότητα της κυβερνήσεως:

«Θέτω μεγάλη σημασία στη διασφάλιση των όρων της Συμφωνίας της Βάρκιζας και εάν γίνουν τροποποιήσεις σε αυτήν, θεωρώ ότι αυτές πρέπει να γίνουν από τους ίδιους τους Έλληνες και να αναλάβουν πλήρη ευθύνη των πράξεών τους. Γι' αυτό προτείνω οι Βρετανοί και οι Αμερικανοί Αντιπρόσωποι να ενημερώσουν τον Αντιβασιλέα σε αυστηρό τόνο ότι οι εκλογές θα πρέπει να προηγηθούν του δημοψηφίσματος με μικρή χρονική απόσταση όχι μεγαλύτερη των δύο μηνών. Θα πρέπει να γίνει σαφές στο Δαμασκηνό ότι δεν προτιθέμεθα να κάνουμε οποιαδήποτε δημόσια δήλωση επί του θέματος και ότι πιστεύουμε πως είναι ένα θέμα ιδιαιτέρως σημαντικό για να διευθετηθεί αποκλειστικά από τους Έλληνες».¹⁴

Πώς όμως διαμορφώνεται η ελληνική πολιτική σκηνή την περίοδο αυτή;

Όλο αυτό το διάστημα και μέχρι την προκήρυξη των εκλογών της 31^{ης} Μαρτίου 1946, διαμορφώνονται τα σχήματα εκείνα του αστικού χώρου που θα διαδραματίσουν σημαίνοντα ρόλο την περίοδο αυτή και θα καθορίσουν τις πολιτικές τύχες της Ελλάδας, μέχρι τη μεταπολίτευση. Πρωταγωνιστικό ρόλο έχουν τα αστικά κόμματα - δεξιά και κεντρώα -, με δεδομένο ότι τα κόμματα που συγκροτούσαν την εαμική Αριστερά με κύριο κορμό το ΚΚΕ, απέχουν από τις εκλογές και στη συνέχεια από την κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, για να περάσουν ενάμισι χρόνο αργότερα στην παρανομία με τον Α. Ν. 509/1947. Τα κόμματα της Αριστεράς υποστήριζαν τη διεξαγωγή των εκλογών με το σύστημα της απλής αναλογικής, αλλά και της ταυτόχρονης αναβολής των εκλογών, καθώς πρέσβευαν ότι λόγω της ανώμαλης πολιτικής κατάστασης και το κλίμα τρομοκρατίας που επικρατούσε, δεν ήταν δυνατή η

¹⁴ ΝΑΟΒ, ό. π., Υποφάκελος R 13034/4/G

διεξαγωγή αδιάβλητων εκλογών. Επιπλέον, προκειμένου να συμμετάσχουν στις εκλογές, έθεταν ως όρους τη σύνταξη εκλογικών καταλόγων, τη χορήγηση αμνηστίας και τη διεξαγωγή των εκλογών από οικουμενική κυβέρνηση.

Στο χώρο της Δεξιάς κυριαρχεί το *Λαϊκό Κόμμα*, το οποίο επέμενε να διεξαχθούν οι εκλογές το συντομότερο δυνατό, παραβλέποντας τις δυσκολίες που υπήρχαν, επειδή είχε την πεποίθηση ότι η εκλογική πλάστιγγα θα έγερνε προς το μέρος του. Μικρότερες κοινοβουλευτικές ομάδες στο χώρο αυτό είναι το *Κόμμα των Εθνικοφρόνων* του Θ. Τουρκοβασίλη, που ξεχωρίζει για το αντικομμουνιστικό του μένος, το *Εθνικόν Κόμμα Ελλάδος* του Ν. Ζέρβα, το *Κόμμα των Εθνικών Φιλελευθέρων* του Στ. Γονατά, ο οποίος αποχώρησε από το κόμμα των Φιλελευθέρων το Μάρτιο του 1945 και το *Μεταρρυθμιστικόν Κόμμα* του Απ. Αλεξανδρή, όλα προσκείμενα στο παλάτι.

Ο κεντρώος χώρος εκπροσωπείται βασικά από το κόμμα των Φιλελευθέρων υπό τον Θ. Σοφούλη, ο οποίος τόνιζε τις δυσκολίες για τη διεξαγωγή των εκλογών, κατηγορώντας ταυτόχρονα τη Δεξιά ότι συντηρεί το κλίμα τρομοκρατίας και την κυβέρνηση Βούλγαρη για αδυναμία ελέγχου της. Το κόμμα των Φιλελευθέρων τασσόταν υπέρ της απλής αναλογικής, θεωρώντας ότι αυτό θα στεκόταν εμπόδιο στο σχηματισμό αριστερής κυβέρνησης. Οι Φιλελεύθεροι αντιμετώπισαν εσωτερική κρίση, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα τη διάσπασή τους. Αρχικά με την αποχώρηση του Στ. Γονατά και τον Ιανουάριο του 1946 με την αποχώρηση του Σοφ. Βενιζέλου, ο οποίος ίδρυσε το *Κόμμα των Βενιζελικών Φιλελευθέρων* με όσα στελέχη και πολιτευτές τον ακολούθησαν. Στον ίδιο χώρο εντάσσονται το *Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα* του Γ. Παπανδρέου και το *Εθνικό Ενωτικό Κόμμα* του Π. Κανελλόπουλου. Ο Θ. Σοφούλης διατήρησε τον τίτλο του Κόμματος των Φιλελευθέρων και ένα σημαντικό αριθμό πολιτευτών και στελεχών. Οι αντιμοναρχικές του θέσεις απέτρεψαν οποιαδήποτε προσπάθεια συνεργασίας με τα φιλομοναρχικά κόμματα.¹⁵

Ο πρωθυπουργός Βούλγαρης δίσταζε να προχωρήσει στη λήψη αποφάσεων, δεδομένης της πίεσης που δεχόταν από όλες τις πλευρές. Όταν ανακοίνωσε, στις 5 Οκτωβρίου 1945, ότι οι εκλογές θα διεξαχθούν στις 20 Ιανουαρίου 1946, υπήρξε σφοδρή αντίδραση από τα κόμματα του Κέντρου και της Αριστεράς, με το επιχείρημα της αποχής, ενώ τα κόμματα της Δεξιάς, συμφώνησαν με αυτή την απόφαση. Μπροστά στην αντίδραση αυτή η κυβέρνηση Βούλγαρη παραιτήθηκε στις 9 Οκτωβρίου. Οι

¹⁵ Νικολακόπουλος Η. *Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές 1946-1967*, Αθήνα, Πατάκης, 2005, σ. 67 – 73 (Συνολικά για τα πολιτικά κόμματα).

προσπάθειες του Αντιβασιλιά Δαμασκηνού για σχηματισμό κυβέρνησης Λαϊκών – Φιλελευθέρων απέτυχαν με αποτέλεσμα στις 17 Οκτωβρίου να αναλάβει ο ίδιος την πρωθυπουργία. Την 1^η Νοεμβρίου 1945 σχημάτισε κυβέρνηση ο Π. Κανελλόπουλος, που ηγούνταν του *Εθνικού Ενωτικού Κόμματος*.

Η όξυνση της πολιτικής κρίσης που προκλήθηκε από την παραίτηση του Βούλγαρη, ανάγκασε τη βρετανική κυβέρνηση να στείλει στην Ελλάδα τον υφυπουργό Εξωτερικών H. Mac Neil. Αυτός διατύπωσε μια σειρά προτάσεων για την ανόρθωση της ελληνικής οικονομίας. Οι προτάσεις του όπου μεταξύ άλλων προέβλεπαν και την τοποθέτηση ξένων στα υπουργεία με υπερεξουσίες, προκάλεσαν αντίδραση.

Ύστερα από μια βραχύχρονη περίοδο εντατικών διαβουλεύσεων, όπου καταπατήθηκε κάθε έννοια εθνικής κυριαρχίας, ο Mac Neil, πέτυχε το σχηματισμό κυβέρνησης με πρόεδρο το Θ. Σοφούλη, η οποία ορκίστηκε τις πρωινές ώρες της 22ας Νοεμβρίου 1945. Η νέα κυβέρνηση δεν είχε σχηματιστεί με βάση τις κομματικές γραμμές, αλλά αποτελούνταν από προσωπικότητες, ιδιαίτερα της κεντροαριστεράς όπως ο Ε. Τσουδερός, ο Γ. Καφαντάρης, ο Ι. Σοφιανόπουλος, ο Γ. Καρτάλης κ.ά. Τα κόμματα της Δεξιάς αντέδρασαν βίαια και κατήγγειλαν την απροκάλυπτη βρετανική επέμβαση, ως θίγουσα την πολιτική ανεξαρτησία της Ελλάδας. Αντίθετα η Αριστερά αποδέχτηκε τη νέα κυβέρνηση και φάνηκε πρόθυμη να την υποστηρίξει, αν εφαρμόζε ένα ριζοσπαστικό πρόγραμμα, που θα περιελάμβανε την αποκατάσταση της τάξης και της ηρεμίας, προκειμένου να διεξαχθούν ελεύθερες και ανόθευτες εκλογές καθώς και οικονομική ανασυγκρότηση. Η κυβέρνηση Σοφούλη ήταν αυτή που οδήγησε τη χώρα στις εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου.¹⁶

¹⁶ Βλ. Β. Κόντης, «Από τη Βάρκιζα έως την έναρξη του εμφυλίου πολέμου», Στο συλλογικό: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. ΙΣΤ', Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, σσ. 109 - 113

2. Η ημερομηνία των εκλογών και το παρασκήνιο του ορισμού της

Στις 4 Δεκεμβρίου 1945 ο Θ. Σοφούλης ανακοίνωσε ότι οι εκλογές θα διεξαχθούν στις 31 Μαρτίου 1946, δηλ. την τελευταία Κυριακή της διορίας που είχε τεθεί από το βρετανικό παράγοντα, ύστερα από τη μετάθεση των εκλογών που αρχικά είχαν προγραμματιστεί για τις 20 Ιανουαρίου 1946. Η ημερομηνία της ανακοίνωσης συμπίπτει χρονικά με την προκαταρκτική επίσκεψη της ηγετικής ομάδας της Διασυμμαχικής Επιτροπής στην Αθήνα και τις συναντήσεις που είχε με τον Έλληνα πρωθυπουργό και υπουργούς της κυβέρνησής του. Το θέμα αυτό, δηλ. ο καθορισμός ημερομηνίας εκλογών ήταν πρωταρχικής σημασίας για τη Διασυμμαχική Επιτροπή.

Όπως αναφέρεται στα βρετανικά αρχεία, το λογικό ενδιαφέρον του ηγετικού κλιμακίου της AMFOGE γι' αυτό το πρόβλημα δημιούργησε μία πολύ ντροπιαστική κατάσταση και ανέδειξε διάσταση στους κόλπους της κυβέρνησης. Παρόλο που οι αρχηγοί της Αποστολής κατέστησαν σαφές σε κάθε Υπουργό που επισκέπτονταν, ότι δεν επιθυμούσαν, αλλά και δεν είχαν καμία εξουσιοδότηση να καθορίσουν την ημερομηνία των εκλογών ή ακόμα και να προτείνουν μία, επισήμαναν ότι αυτή η κυβέρνηση είχε έρθει στην εξουσία (ως αποτέλεσμα της αποστολής του McNeil) με εντολή τη διεξαγωγή εκλογών πριν το τέλος του Μαρτίου 1946.

Ο Σοφούλης συμφώνησε ότι αυτό ήταν το κύριο καθήκον του, αλλά ο Καφαντάρης, υποστηριζόμενος από τον Σοφιανόπουλο, προσπάθησε να δημιουργήσει την εντύπωση ότι η Κυβέρνηση συμφώνησε υπό πίεση. Η διαφωνία μεταξύ του Σοφούλη και του Καφαντάρη ήταν τόσο μεγάλη, με αποτέλεσμα ο τελευταίος να αποκλειστεί από τις συναντήσεις με την Αποστολή, παρά το γεγονός ότι εκφράστηκε η έντονη επιθυμία για συνάντηση και με τους δύο ταυτόχρονα. Ως αποτέλεσμα αυτής της συνάντησης ήταν ο Σοφούλης να κάνει μία ανακοίνωση στον Τύπο (χωρίς να συμβουλευτεί το Υπουργικό Συμβούλιο ή να προειδοποιήσει την Αποστολή) ότι οι εκλογές θα διεξαχθούν την Κυριακή 31 Μαρτίου 1946.¹⁷

Η ανακοίνωση ορισμού ημερομηνίας εκλογών ερμηνεύτηκε από τον Τύπο, ως αποτέλεσμα πίεσης της Διασυμμαχικής Επιτροπής προς την ελληνική κυβέρνηση, γεγονός που προκάλεσε τη δυσαρέσκεια των μελών της. Παρόλα αυτά ο Σοφούλης

¹⁷ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος FO 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19

συναίνεσε στην επιμονή των Καφαντάρη και Σοφιανόπουλου για την αποστολή ενός τηλεγραφήματος προς τους επικεφαλής της Αποστολής, τους συμμαχικούς Πρέσβεις και της κυβερνήσεις των ΗΠΑ, της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας, που θα περιελάμβανε μία προσχηματική διαμαρτυρία έναντι στον «εξαναγκασμό» που υφίσταντο από την Αποστολή και θα ζητούσε τη μετάθεση των εκλογών.

«Στην επιμονή των Παρατηρητών να καθοριστεί ακριβής ημερομηνία για τη διεξαγωγή των εκλογών πριν το τέλος του Μαρτίου, η Κυβέρνηση τις καθόρισε την τελευταία Κυριακή του Μαρτίου. Ωστόσο νοιώθουμε αναγκαίο να εφιστήσουμε την προσοχή των Κυβερνήσεων της Μ. Βρετανίας, των ΗΠΑ και της Γαλλίας ότι μέχρι τώρα η κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας δεν έχει μεταβληθεί. Οι ίδιες κρατικές υπηρεσίες συνεχίζουν να ελέγχουν τους εξτρεμιστές σε κάθε πεδίο. Επιπροσθέτως η αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων δεν έχει ακόμα ξεκινήσει. Ο καθορισμός συγκεκριμένης ημερομηνίας είναι μεγάλο λάθος, όταν είναι αβέβαιο ότι τα απαραίτητα προαπαιτούμενα για τη διεξαγωγή δίκαιων εκλογών, θα έχουν εκπληρωθεί μέχρι τότε. Η πιο σημαντική ερώτηση σήμερα είναι η διασφάλιση της αυθεντικότητας της έκφρασης της βούλησης του λαού, χωρίς την οποία το εσωτερικό χάος σίγουρα θα γίνει χειρότερο και μπορεί να οδηγήσει στην καταστροφή του έθνους. »¹⁸

Στο ίδιο τηλεγράφημα τονίζει ότι εφόσον ο καθορισμός ακριβούς ημερομηνίας θεωρείται αναγκαίος, η Κυβέρνηση έχει συναινέσει με αυτή τη σύσταση και δε θα την εγκαταλείψει. Παρόλα αυτά έχουν την πεποίθηση ότι φυσική εξέλιξη των πραγμάτων θα διευκολύνονταν αφάνταστα εάν μία μικρή καθυστέρηση γινόταν αποδεκτή με την τελική ημερομηνία των εκλογών να καθοριζόταν μέσα στον Απρίλιο, χωρίς άλλη χρονοτριβή. Αυτό θα βοηθούσε στην εκκαθάριση των δημοσίων υπηρεσιών, στην αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων, στη διαφώτιση του λαού και την εγκατάσταση του αισθήματος στους πολίτες ότι είναι πράγματι ελεύθεροι να ψηφίσουν σύμφωνα με τη βούλησή τους.

¹⁸ ΝΑΟΒ, ό. π., FO 371/48288 Υποφάκελος 21278/4/19, Παράρτημα F.

Αναφέρει ότι η καθυστέρηση αυτή δεν αναμένεται να ωφελήσει κανένα κόμμα, αλλά αποσκοπεί στην ενδυνάμωση της λαϊκής βούλησης γεγονός που θα επιτευχθεί εάν δοθεί στην κυβέρνηση η εξουσιοδότηση να κάνει τις απαραίτητες τροποποιήσεις σε καίρια σημεία στις δημόσιες υπηρεσίες που επί του παρόντος βρίσκονται υπό τον πλήρη έλεγχο της άκρας δεξιάς. Χαρακτηριστικά αναφέρει:

*«Διακατεχόμαστε από ειλικρινή δημοκρατικά συναισθήματα και κυρίως απεχθανόμαστε κάθε προσπάθεια κοροϊδίας των δημοκρατικών θεσμών μέσων πλαστογράφησης της βούλησης του λαού και θα θεωρήσουμε του εαυτούς μας ομοίως ανίκανους εάν για ίδιον όφελος καθυστερούμε τις εκλογές».*¹⁹

Ο Grady επίσης ενημέρωσε το State Department ότι ο ορισμός της ημερομηνίας των εκλογών δεν έγινε κατόπιν επιμονής των Παρατηρητών, όπως αυθαίρετα αναφέρεται στην επιστολή της κυβέρνησης. Επιπλέον, η συμπεριφορά αυτή του Σοφούλη είχε ως αποτέλεσμα να επέλθει παρεξήγηση με τους αρχηγούς της Διασυμμαχικής Αποστολής, χαρακτηρίζοντας την πράξη του αυτή απρεπή και αγενή.²⁰

Ως αποτέλεσμα των βρετανικών και αμερικανικών διαμαρτυριών, η ελληνική κυβέρνηση έστειλε ένα νέο τηλεγράφημα, διορθώνοντας το προηγούμενο, υπογραμμίζοντας ότι ποτέ δεν τέθηκε από τους Παρατηρητές απαίτηση ως προς τον καθορισμό επίσημης ημερομηνίας εκλογών έως το τέλος του Μαρτίου, αλλά απλά θεωρήθηκε αναγκαίο [από τους Παρατηρητές] να τους αποσαφηνιστεί η ημερομηνία.²¹ Υπήρχε επί του θέματος ήδη ανακοίνωση της Βρετανικής Κυβέρνησης ότι οι εκλογές έπρεπε να διεξαχθούν μέχρι το τέλος του Μαρτίου. Ο συνδυασμός αυτών των δύο ενδείξεων ήταν το κίνητρο που ανάγκασε την ελληνική κυβέρνηση να καθορίσει τις εκλογές στην τελευταία Κυριακή του Μαρτίου παρά το γεγονός ότι τα προαπαιτούμενα για τη διεξαγωγή δίκαιων εκλογών δεν ήταν δυνατό να καλυφθούν, πολύ δε μάλλον που δεν είχαν ακόμα ξεκινήσει να καλύπτονται. Ένας ακόμα παράγοντας ήταν ότι ο Μάρτιος ήταν ακατάλληλος για εκλογές στις ορεινές περιοχές της χώρας λόγω μεγάλων δυσκολιών στις μεταφορές. Ενδεικτικά στο τηλεγράφημα αναφέρουν:

«Σε καμία περίπτωση δεν είχαμε στο νου μας να σχηματίσουμε παράπονο εναντίον σας αλλά ούτε σκοπεύουμε και τώρα. Επίσης

¹⁹ ΝΑΟΒ, ό. π., FO 371/48288 Υποφάκελος 21278/4/19, ANNEX F.

²⁰ ΝΑΟΒ, Φάκελος FO 371/48288 Υποφάκελος 21278/4/19, ANNEX G, 07.12.1945

²¹ ΝΑΟΒ, Φάκελος FO 371/48288 Υποφάκελος 21278/4/19, ANNEX H, 07.12.1945

δεν πρόκειται να αλλάξουμε εκ νέου την ημέρα των εκλογών που έχει ήδη καθοριστεί, σε περίπτωση που δε μας επιτρέψετε να καθυστερήσουμε τις εκλογές για τον Απρίλιο».

Αυτή η ενέργεια δεν ικανοποίησε απόλυτα, καθώς άφηνε ακόμα τον υπαινιγμό ότι υπαίτιοι για τον καθορισμό της ημερομηνίας των εκλογών ήταν οι Σύμμαχοι. Παρόλα αυτά η 31^η Μαρτίου 1946 παρέμεινε η καθορισμένη ημερομηνία για τη διεξαγωγή των εκλογών, μολονότι συζητήσεις με κατώτερους υπουργούς έδειξαν ότι η ελληνική κυβέρνηση θα συνέχιζε τις προσπάθειες για την αναβολή τους.²²

Το αντίστοιχο Διάταγμα για την προκήρυξη των εκλογών υπογράφηκε από τον Αντιβασιλέα Δαμασκηνό στις 19 Ιανουαρίου 1946²³ γεγονός που αναδεικνύει τις ισχυρές αντιστάσεις που υπήρχαν τόσο εντός της κυβέρνησης όσο και από την Αριστερά για μετάθεση των εκλογών, λόγω του κλίματος ανασφάλειας που εξακολουθούσε να υφίσταται και ειδικότερα στην ύπαιθρο χώρα. Ταυτόχρονα το Διάταγμα της προκήρυξης των εκλογών εξουσιοδοτούσε το Κοινοβούλιο να αναθεωρήσει τις διατάξεις του Συντάγματος, πλην αυτών που καθόριζαν τη μορφή του πολιτεύματος.

Το αίτημα για μετάθεση των εκλογών προερχόταν από τον ίδιο το Σοφούλη και απευθυνόταν προς τον Βρετανό Υπουργό των Εξωτερικών, Bevin. Το βασικό του επιχείρημα περί του αισθήματος ανασφάλειας ήταν δικαιολογημένο στις παρούσες συνθήκες. Σε μια ύστατη προσπάθειά του να μεταπείσει τον Bevin να συγκατανεύσει ως προς τη μετάθεση της ημερομηνίας των εκλογών, ύστερα μάλιστα από την άκαρπη συνάντηση του Ρέντη με τον τελευταίο στο Λονδίνο²⁴, απέστειλε επιστολή μέσω του Βρετανού Πρεσβευτή Leeper, όπου μεταξύ άλλων σημειώνει:

«Εάν διεξαχθούν εκλογές την 31^η Μαρτίου, κάτω από τις συνθήκες που επικρατούν σήμερα, θα λάβουν τη μορφή άγριας σύγκρουσης μεταξύ δύο ένοπλων παρατάξεων, οι οποίες θα μάχονται υπό τη μορφή μοναρχία ή κομμουνισμός. Το δημοκρατικό Κέντρο, δηλαδή τα φιλελεύθερα κόμματα που αποτελούνται από τα νομιμόφρονα στοιχεία της μεσαίας τάξης, θα

²² ΝΑΟΒ, Φάκελος FO 371/48288 Υποφάκελος 21278/4/19

²³ ΦΕΚ 12/19.01.1946/Α'

²⁴ Για το παρασκήνιο και την προσπάθεια του Σοφούλη να πετύχει μετάθεση των εκλογών βλ. Η. Richter., *Η επέμβαση των Άγγλων στην Ελλάδα. Από τη Βάρκιζα στον Εμφύλιο Πόλεμο, Φεβρουάριος 1945- Αύγουστος 1946*, (μετ. Π. Βαλλιάνος- Γ. Γιάνναρης), Αθήνα, Εστία², 2003 σσ. 485- 497

*συνθλιβεί ανάμεσα στα δύο άκρα και θα γνωρίσει με τον τρόπο αυτό βαριά ήττα».*²⁵

Επιπλέον, πέραν της έλλειψης δημόσιας ασφάλειας παράγοντες που συντελούσαν στην αστάθεια του πολιτικού σκηνικού ήταν τα σοβαρά οικονομικά προβλήματα και ο πληθωρισμός, η κακή ψυχολογική κατάσταση, η ανικανότητα και η διαφθορά της ελληνικής γραφειοκρατίας, η σύγχυση του δικαστικού συστήματος, οι συχνές αλλαγές βασικών προσώπων στη δημόσια διοίκηση, η αβεβαιότητα και η μη ρεαλιστική προσέγγιση στην εξωτερική πολιτική, καθώς βασιζόταν στο αίσθημα της ανασφάλειας και του φόβου του κομμουνιστικού ιμπεριαλισμού.

Παρόλα αυτά το επιχείρημά του Σοφούλη περί αναβολής των εκλογών για λόγους δημόσιας ασφάλειας ήταν πρόφασή, προκειμένου να αυξήσει το πολιτικό του κεφάλαιο, ενόψει των επερχόμενων εκλογών, λαμβάνοντας υπόψη ότι η δέσμευσή του περί δημιουργίας αισθήματος ασφάλειας στους πολίτες δεν υλοποιήθηκε. Συνεπώς, οι απειλές του περί παραίτησής δεν λαμβάνονταν σοβαρά από τον ξένο παράγοντα και ιδιαίτερα από τον βρετανικό. Όπως επισημαίνει ο Richter, εάν ο Σοφούλης επιθυμούσε πραγματικά την αναβολή των εκλογών για τους λόγους που επικαλούνταν, όφειλε να υποβάλει την παραίτησή του ύστερα από την απόρριψη του αιτήματος του από τους Βρετανούς.²⁶ Το παρακάτω τηλεγράφημα είναι ενδεικτικό της γνώμης του αμερικανικού παράγοντα για το πρόσωπό του Σοφούλη:

*«Το κόμμα του κέντρου όπως αντιπροσωπεύεται από την παρούσα Κυβέρνηση επιθυμεί την καθυστέρηση για να κερδίσει χρόνο όχι επειδή δεν έχουν καταφέρει να εκπληρώσουν αυτά που έπρεπε τους προηγούμενους τρεις μήνες (παράταση ενός μήνα ή έξι εβδομάδων σε καμία περίπτωση δε θα τους έσωζε) αλλά να διασώσουν ότι μπορούν υπέρ του κόμματος και των εαυτών τους, μέσω πολιτικών συμφωνιών με το EAM. Οι κομμουνιστές σήμερα εμφανίζουν σημεία επιθυμίας για ισότιμη συμμαχία με το κέντρο, εάν οι εκλογές καθυστερήσουν για δύο μήνες».*²⁷

²⁵ Δημοσιεύεται στο Richter, ό. π., σ. 492

²⁶ Ο. π., σ. 496

²⁷ *Foreign relations of the United States, 1946. The Near East and Africa. Volume VII, United States Government Printing Office, Washington 1969, / GREECE pp. 88- 288.* Για λόγους συντομίας εφεξής θα χρησιμοποιείται το αρτικόλεξο *FRUSG*

Η προκήρυξη όμως των εκλογών δεν συνοδεύτηκε και από την ταυτόχρονη αποσαφήνιση του εκλογικού συστήματος, καθώς υπήρχαν δύο εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις. Αυτή που εκπροσωπούσε ο Αντιβασιλιάς Δαμασκηνός, ο οποίος τασσόταν ανεπιφύλακτα υπέρ της καθιέρωσης του πλειοψηφικού συστήματος, το οποίο ευνοούσε το σχηματισμό ενός Πατριωτικού Μετώπου με τη συμμετοχή των Λαϊκών και του Κέντρου, το οποίο θα απομόνωνε τα ακραία δεξιά και αριστερά στοιχεία. Συνεπώς, υπήρχε η δυνατότητα σχηματισμού σταθερής κυβέρνησης, η οποία θα είχε αρκετή εξουσία ώστε να δώσει ώθηση στο πρόγραμμα ανασυγκρότησης της χώρας.

Απεναντίας ο Σοφούλης τασσόταν υπέρ του συστήματος της απλής αναλογικής και δεν φοβόταν τη σημαντική παρουσία των κομμουνιστών στο κοινοβούλιο. Κατά την άποψή του ήταν προτιμότερο να τους αντιμετωπίσει κανείς στο Κοινοβούλιο, παρά μέσω της τακτικής της παρανομίας. Το πλειοψηφικό σύστημα σε συνδυασμό με την εξαγγελία κοινών υποψηφίων από τους φιλελεύθερους και τους λαϊκούς θα εξαφάνιζε τις διαφορές μεταξύ των δύο αυτών κομμάτων με αποτέλεσμα να καταλήξει η πολιτική αναμέτρηση σε σύγκρουση μεταξύ κομμουνιστών και αντικομμουνιστών και η αντικομμουνιστική παράταξη θα περιερχόταν στην κυριαρχία των βασιλοφρόνων.

Η αντίθεση αυτή μεταξύ των δύο ανδρών προκάλεσε την αντίδραση των Βρετανών, οι οποίοι ενημέρωσαν τους Αμερικανούς ότι επιθυμούν μια τριμερή προσέγγιση, προκειμένου να αναγκάσουν την ελληνική κυβέρνηση να προβεί σε δημόσια δήλωση σχετική με το εκλογικό σύστημα. Οι Αμερικανοί συμφώνησαν με τον όρο ότι δεν θα γίνει δήλωση της επιθυμίας των Μ. Δυνάμεων, σχετικά με τη μέθοδο των εκλογών.²⁸

Τελικά οι εκλογές διεξήχθησαν σύμφωνα με την επιθυμία του βρετανικού παράγοντα, με το σύστημα της απλής αναλογικής, που είχε χρησιμοποιηθεί κατά τις τελευταίες ελεύθερες εκλογές στην Ελλάδα, το 1936. Για το σκοπό αυτό δημοσιεύτηκε ο Α. Ν. 1020/1946 «Περί ρυθμίσεως εκλογικών τινών ζητημάτων».²⁹

Παρόλο που τόσο η ημερομηνία των εκλογών όσο και το εκλογικό σύστημα καθορίστηκαν με βάση τις επιθυμίες του βρετανικού και του αμερικανικού παράγοντα

Τομ. αρ. 868.00/3-846: Telegram The Charge in Greece to Secretary of State, March 8, 1946, pp. 118 (Grady to Henderson).

²⁸ FRUSG, ό. π., τόμ. VII, αρ. 868.00/ 1-1546: Telegram The Acting Secretary of State to the Ambassador in Greece, January 15, 1946, pp. 97

²⁹ ΦΕΚ 71/27.2.1946/Α' Βλ. σχετ. το κεφάλαιο για την εκλογική νομοθεσία.

και ιδιαίτερα του πρώτου, η έκθεση της Διασυμμαχικής Επιτροπής το χρεώνει στην ελληνική κυβέρνηση με τη μομφή μάλιστα, ότι υπέκυψε στις πιέσεις της Αριστεράς:

*«Η Κυβέρνηση η οποία συμφώνησε σε ένα αίτημα της αριστεράς, στη χρήση του συστήματος της αναλογικής αντιπροσώπευσης, υπέκυψε και σε ένα δεύτερο σημείο μεταφέροντας τις εκλογές από το τέλος του φθινοπώρου στον Ιανουάριο και εν συνεχεία στις 31 Μαρτίου(1946)».*³⁰

Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου διαμορφώθηκαν τα εκλογικά σχήματα που συμμετείχαν στις εκλογές. Στην πρώτη περίπτωση εντάσσονται τα κόμματα εκείνα που είχαν ταχθεί αναφανδόν υπέρ της επιστροφής του Γεωργίου Β΄. Στην κατηγορία αυτή ανήκε η *Ηνωμένη Παράταξις Εθνικοφρόνων (ΗΠΕ)*, που αποτελούσε συνασπισμό κομμάτων. Η κύρια δύναμη του χώρου αυτού προερχόταν από το *Λαϊκό Κόμμα*, τη διεύθυνση του οποίου ασκούσε τετραμελής Διοικούσα Επιτροπή από τους Κ. Τσαλδάρη, Ι. Θεοτόκη, Π. Μαυρομιχάλη και Στ. Στεφανόπουλο. Κυριότεροι σύμμαχοι του ήταν δύο μικρά κόμματα που προέρχονταν από το βενιζελικό χώρο, ήτοι το *Κόμμα Εθνικών Φιλελευθέρων* με αρχηγό το Στ. Γονατά και το *Μεταρρυθμιστικό Κόμμα* του Απ. Αλεξανδρή. Στην ΗΠΕ ανήκαν επίσης μικρότερες πολιτικές ομάδες με περιορισμένη τοπική απήχηση.

Στην ομάδα των φιλοβασιλικών κομμάτων εντάσσονται επίσης το *Εθνικό Κόμμα Ελλάδος* του Ν. Ζέρβα, η *Ένωσις Εθνικοφρόνων* με κύριο κορμό το *Κόμμα Εθνικοφρόνων* του Θ. Τουρκοβασίλη και το *Κόμμα Χιτών Εθνικής Αντιστάσεως* με ουσιαστικό αρχηγό το συνταγματάρχη Γ. Γρίβα, που αποτελούσε μετεξέλιξη της οργάνωσης «Χ».

Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι πολιτικές εκείνες δυνάμεις του Κέντρου, οι οποίες απέφευγαν επιμελώς να πάρουν θέση ως προς την τύχη του βασιλικού θεσμού, ήτοι το *Κόμμα Βενιζελικών Φιλελευθέρων* του Σ. Βενιζέλου, το *Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα* του Γ. Παπανδρέου και το *Εθνικό Ενωτικό Κόμμα* του Π. Κανελλόπουλου. Τα ανωτέρω κόμματα δημιούργησαν την *Εθνική Πολιτική Ένωση*, με την οποία διεκδίκησαν τις ψήφους των πολιτών στις εκλογές της 31ης Μαρτίου.

³⁰ AMFOGE, *Report of the Allied Mission to Observe the Greek Elections*, Department of State Publication 2522, Washington D. C. 1946, p. 5

Σε ξεχωριστή κατηγορία εντάσσεται το *Κόμμα Φιλελευθέρων* του Σοφ. Βενιζέλου, το οποίο ξεχώριζε για τις αντιμοναρχικές του θέσεις και αποτελούσε τον κύριο φορέα των αντιμοναρχικών δυνάμεων που συμμετείχαν στις εκλογές, ύστερα από την αποχή των κομμάτων της Αριστεράς. Το Κόμμα των Φιλελευθέρων, ύστερα από την αποχώρηση μεγάλου αριθμού στελεχών του, δεν εξέφραζε πλέον το ίδιο πολιτικό φάσμα, όπως προπολεμικά. Συνεπώς, εκπροσωπούσε μία μόνο μερίδα της κεντρώας παράταξης, αυτή που διαχωρισμένη απόλυτα από την Αριστερά, δεν είχε αποδεχτεί ακόμα λόγω της αντιμοναρχικής της τοποθέτησης, τη σύμπραξη του συνόλου των αστικών δυνάμεων εναντίον της εαμικής Αριστεράς.³¹

³¹ Νικολακόπουλος Η. *Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές 1946-1967*, Αθήνα, Πατάκης, 2005, σ. 71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄
Η ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Η νομοθεσία των εκλογών της 31^{ης} Μαρτίου 1946

Η Νομοθεσία των εκλογών της 31^{ης} Μαρτίου 1946

Οι προσπάθειες για δημιουργία εκλογικής νομοθεσίας, προκειμένου να διεξαχθούν σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό του βρετανικού παράγοντα, πρώτα το δημοψήφισμα για το πολιτειακό και να ακολουθήσουν οι εκλογές, ξεκινούν από την κυβέρνηση Βούλγαρη και συνεχίστηκαν από την κυβέρνηση Σοφούλη. Την περίοδο από τον Ιούνιο του 1945 έως και την παραμονή των εκλογών της 31^{ης} Μαρτίου 1946, εκδόθηκαν συνολικά δέκα Αναγκαστικοί Νόμοι³² και δέκα Υπουργικές Αποφάσεις.

Ο πρώτος και σπουδαιότερος όλων υπήρξε ο Α. Ν. 392/1945 *«Περί αναθεώρησης και ανασυντάξεως εκλογικών καταλόγων»*.³³ Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 1 τίθεται σε ενέργεια η ετήσια τακτική αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων, καθώς αίρεται η αναστολή που υπήρχε με βάση το άρθρο 2 του Α. Ν. 406/1936. Ο Ειρηνοδίκης ή ο αρμόδιος δικαστικός λειτουργός είχαν την υποχρέωση να γνωστοποιήσουν την ημερομηνία έναρξης της αναθεώρησης των εκλογικών καταλόγων, *«διά τοιχοκολλήσεως εις τα γραφεία του Ειρηνοδικείου και των δήμων και κοινοτήτων της περιφέρειας αυτού και δι' αναγνώσεως επ' εκκλησίαις»* (άρθρο 4).

Στην όλη διαδικασία αναθεώρησης των εκλογικών καταλόγων εμπλέκονταν ακόμα τα στρατολογικά γραφεία, καθώς είχαν την υποχρέωση να αποστέλλουν στους κατά τόπους Ειρηνοδίκες ή Πρωτοδίκες ονομαστικές καταστάσεις των εφέδρων και στρατευσίμων, που ανήκαν στις κλάσεις 1936-1945 και ειδικότερα ξεχωριστή κατάσταση των ανυπότακτων και λιποτακτών των ίδιων κλάσεων (!) (άρθρο 5).

Εμπλέκονταν ακόμα οι Ληξιαρχοί των κατά τόπους Δήμων και Κοινοτήτων, εφόσον είχαν την υποχρέωση να συντάξουν καταστάσεις των αποβιωσάντων εκλογέων από το 1936-1945, η ευθύνη όμως αυτή για όσους δεν υφίστατο ληξιαρχική πράξη θανάτου μεταφερόταν στον Πρόεδρο της Κοινότητας ή στο Δήμαρχο (άρθρο 6), όπως επίσης και για όσους απώλεσαν την ιδιότητα του εκλογέα. (άρθρο 7) Ακόμα και τα Γραφεία Ποινικού Μητρώου, όφειλαν να ενημερώσουν τους αρμόδιους Ειρηνοδίκες ή Πρωτοδίκες για τους εκλογείς εκείνους που στερήθηκαν το εκλογικό τους δικαίωμα, προκειμένου να διαγραφούν από τους εκλογικούς καταλόγους (άρθρο 8).

³² Υπενθυμίζουμε ότι την περίοδο αυτή δε λειτουργούσε το Κοινοβούλιο και όλο το νομοθετικό έργο παραγόταν από τις κυβερνήσεις είτε με τη μορφή Συντακτικών Πράξεων είτε Αναγκαστικών Νόμων.

³³ ΦΕΚ 147/09.06.1945/τ. Α'

Παρεχόταν το δικαίωμα εγγραφής στους εκλογικούς καταλόγους όσων πολιτών ήταν εγγεγραμμένοι στα Μητρώα Αρρένων του οικείου Δήμου ή Κοινότητας. Για όσους ήταν εγγεγραμμένοι στα Μητρώα άλλου Δήμου ή Κοινότητας, έπρεπε να αποδείξουν ότι διαμένουν στον τωρινό τόπο κατοικίας τους, πριν την 28^η Οκτωβρίου 1940³⁴ (άρθρο 10). Υπήρχε η δυνατότητα τις εργασίες των δικαστικών λειτουργών να παρακολουθεί αντιπρόσωπος καθενός από τα τρία κόμματα «φιλελευθέρων, λαϊκού και κομμουνιστικού», οι οποίοι ορίζονταν από το αντίστοιχο κόμμα με έγγραφη δήλωσή τους προς τον Πρόεδρο Πρωτοδικών. (άρθρο 12).

Ανασύνταξη των καταλόγων (εκλογικών) βιβλιαρίων προβλεπόταν μόνο για τους δήμους, Αθηναίων, Πειραιώς και Θεσσαλονίκης (άρθρο 14). Για το σκοπό αυτό σε κάθε ενορία ή συνοικισμό συγκροτούνταν επιτροπή αποτελούμενη από ένα δικαστικό λειτουργό ως Πρόεδρο αυτής και ως μέλη διορίζονταν ένας ιερέας και ένας επίτροπος του ναού. Οι επιτροπές αυτές συγκροτούνταν με απόφαση του Προέδρου Πρωτοδικών (άρθρο 15). Σε κάθε επιτροπή αποσπόταν και ένας χωροφύλακας ή αστυφύλακας, αποκλειστικά για την τήρηση της τάξης (άρθρο 18).

Κάθε επιτροπή εγκαθίσταται στον ενοριακό ναό ή σε κατάστημα με απόφαση του Νομάρχη, εκδίδει πρόγραμμα με το οποίο γνωστοποιεί την έναρξη των εργασιών της, καθώς υπήρχε αποκλειστική προθεσμία είκοσι ημερών, για την υποβολή των αιτήσεων εγγραφής στους εκλογικούς καταλόγους, ενώ ήταν υποχρεωμένη να εργάζεται ανελλιπώς καθημερινά, ακόμα και τις Κυριακές (άρθρο 19).

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανανέωση της εγγραφής στους εκλογικούς καταλόγους ήταν η κατάθεση αίτησης³⁵ από τον ενδιαφερόμενο, ώστε η επιτροπή να προβεί σε επιτόπιο έλεγχο ταυτοπροσωπίας των στοιχείων του, ενώ παρεχόταν η δυνατότητα έκδοσης νέων εκλογικών βιβλιαρίων για όσους τα είχαν απολέσει, εφόσον διαπιστωνόταν ότι ήταν εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους (άρθρο 20). Για όσους δεν είχαν εγγραφεί στους παλαιούς εκλογικούς καταλόγους ίσχυε η ίδια διαδικασία (άρθρο 21).

Παρεχόταν επίσης η δυνατότητα υποβολής ένστασης, σε όσους από τους εκλογείς η Επιτροπή απέρριψε την αίτησή τους για εγγραφή στους εκλογικούς

³⁴ Σε εφαρμογή του άρθρου αυτού εκδόθηκε Υ. Α., σύμφωνα με την οποία όφειλαν να προσκομίσουν πιστοποιητικό της αστυνομικής αρχής. Υ. Α. 40604/ ΦΕΚ 83/15.6.1945/τ. Β΄

³⁵ Πέραν της αίτησης ο εκλογέας όφειλε να καταθέσει το εκλογικό του βιβλιάριο και Πιστοποιητικό περί εγγραφής του στο Μητρώο Αρρένων του οικείου Δήμου ή Κοινότητας.

καταλόγους (άρθρο 26). Οι ενστάσεις αυτές υποβάλλονταν στον οικείο Πρόεδρο Πρωτοδικών και εκδικάζονταν ομαδικά, το πολύ εντός πενθημέρου από την ημερομηνία λήξης για την υποβολή των αιτήσεων. Η απόφαση του δικαστηρίου ήταν οριστική (άρθρο 28). Για όσες από τις ενστάσεις γίνονταν αποδεκτές, εκδίδονταν εκλογικά βιβλιάρια από το Πρωτοδικείο με την υποχρέωση της Επιτροπής να εγγράψει τους εκλογείς αυτούς και στους εκλογικούς καταλόγους (άρθρο 29).

Οι Πρόεδροι των Πρωτοδικών είχαν την υποχρέωση να ενημερώσουν τα άλλα Πρωτοδικεία για τις περιπτώσεις εκείνες εγγραφής εκλογέων ύστερα από μεταδημότευση και που ανήκαν σε άλλο Δήμο ή Κοινότητα με βάση τα Μητρώα Αρρένων. Ειδικότερα, σε όσους δήμους ή κοινότητες βρίσκονταν σε απόσταση έως 100 χμ. από τους δήμους Αθηναίων, Πειραιώς και Θεσσαλονίκης δεν επιτρεπόταν η έναρξη της ψηφοφορίας, αν δεν είχαν γνωστοποιηθεί στις οικείες εφορευτικές επιτροπές τα ονόματα αυτών που έχουν εγγραφεί στους τρεις αυτούς δήμους, αλλά ήταν γραμμένοι στα Μητρώα Αρρένων των περιοχών αυτών (άρθρο 31).

Σε όσους Δήμους ή Κοινότητες απωλέστηκαν οι εκλογικοί κατάλογοι, εξαιτίας του πολέμου, θα συντάσσονταν νέοι κατάλογοι με διαδικασία όμοια με αυτήν της ανασύνταξης (άρθρο 33), με βάση διάφορα άλλα βιβλία που υφίστανται (μητρώο αρρένων, στρατολογίας, κατάλογος ενοριτών κ. ά). (άρ. 42)

Τέλος, ο Α. Ν. 392/1945 προέβλεπε τόσο πειθαρχικές όσο και ποινικές κυρώσεις για όσους δημόσιους λειτουργούς ή μέλη των Επιτροπών δεν εφαρμόζαν τις διατάξεις του νόμου αυτού και ειδικότερα στις περιπτώσεις άρνησης έγγραφης εκλογέα εφόσον πληρούσε τα κριτήρια και ποινικές κυρώσεις για όσους εκλογείς προσπαθούσαν με ψευδή υπεύθυνη δήλωση να αποκτήσουν διπλό εκλογικό βιβλιάριο. (άρθρα 57 & 58).

Η διαδικασία αναθεώρησης των εκλογικών καταλόγων ξεκίνησε ύστερα από τη δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης Υ. Α, που όριζε την 7^η Ιουλίου ως ημερομηνία έναρξης της αναθεώρησης και παρείχε εικοσαήμερη προθεσμία τόσο για την υποβολή αιτήσεων εγγραφής όσο και για την υποβολή τυχόν ενστάσεων.³⁶ Η προθεσμία αυτή παρατάθηκε για άλλες 15 ημέρες, σύμφωνα με νεότερη Υ. Α.³⁷ Δόθηκε νέα παράταση έως τις 15 Σεπτεμβρίου για την εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους

³⁶ Υ.Α. 43131/ΦΕΚ 90/26.6.1945/τ. Β΄

³⁷ Υ.Α. 47901/ΦΕΚ 101/18.7.1945/τ. Β΄

Αθηνών, Πειραιώς και Θεσσαλονίκης,³⁸ ενώ παρατάθηκε ως τις 30 Σεπτεμβρίου για τους ανωτέρω Δήμους.³⁹

Ο Α. Ν. 392 συμπληρώθηκε με τους Α.Ν. 577/1945 *«Περί συμπληρώσεως του Α. Ν. 392/1945 περί αναθεωρήσεως και ανασυντάξεως εκλογικών καταλόγων»* και 578/1945⁴⁰ *«Περί συντάξεως καταλόγων κατηγοριών τινών εκλογέων»*.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Α. Ν. 577/1945, παρατεινόταν η προθεσμία εγγραφής στους εκλογικούς καταλόγους και η υποβολή τυχόν ενστάσεων έως την 30ή Σεπτεμβρίου. Επίσης παρεχόταν η δυνατότητα κατάργησης των εκλογικών βιβλιαρίων σε κοινότητες κάτω των 2.000 κατοίκων, με απόφαση του υπουργού Εσωτερικών (άρθρο 13). Η συνεχής έκδοση αποφάσεων για παράταση της διαδικασίας σχετικά με την εγγραφή ή την αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων δεν πρέπει να μας εκπλήσσει. Αφενός καταδεικνύει ότι η εγγραφή και η αναθεώρηση προχωρούσε με εξαιρετικά βραδείς ρυθμούς, αφετέρου ότι υπήρχε μεγάλο ποσοστό ψηφοφόρων, ειδικά ψηφοφόρων της Αριστεράς, οι οποίοι δεν είχαν εγγραφεί ακόμα.

Ο Α. Ν. 578/1945 αφορούσε συγκεκριμένες κατηγορίες εκλογέων. Το Α' Κεφάλαιο με τίτλο *«Περί συντάξεως εκλογικών καταλόγων των μετακινήθεντων εκ των εστιών των και μη παλινοστησάντων εκλογέων»* αναφερόταν σε εκλογείς από τη Μακεδονία, τη Θράκη, την Ήπειρο και την Κρήτη, οι οποίοι μετακινήθηκαν από τις εστίες τους για πολεμική ή άλλη αιτία μετά την 28^η Οκτωβρίου 1940, στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πειραιά και Ιωάννινα και τους παρείχε τη δυνατότητα εγγραφής *«εις ιδίους εκλογικούς καταλόγους»* (άρθρο 1). Οι κατάλογοι αυτοί συντασσόταν από ειδική επιτροπή, στην οποία ο Πρόεδρος αυτής ήταν όπως και στις άλλες περιπτώσεις δικαστικός λειτουργός, αλλά τα μέλη της ήταν δύο πολίτες που καταγόταν από την ίδια περιφέρεια (άρθρο 2).

Το Β' Κεφάλαιο παρείχε τη δυνατότητα *«εγγραφής εις εκλογικούς καταλόγους των κατοίκων καταστραφέντων χωρίων»*, εφόσον καθίστατο αδύνατη η παλιννόστησή τους. (άρθρο 8).

Το Γ' Κεφάλαιο αναφερόταν στην εγγραφή σε ειδικούς εκλογικούς καταλόγους των στρατιωτικών, οι οποίοι δεν ήταν εγγεγραμμένοι στους κανονικούς εκλογικούς

³⁸ Υ.Α. 60346/ΦΕΚ 128/ 8.6.1945/τ. Β'

³⁹ Υ.Α. 67706/ ΦΕΚ 135/22.9.1945/τ. Β'

⁴⁰ ΦΕΚ 241/29.9.1945/Α'

καταλόγους ή υπηρετούσαν σε απόσταση μεγαλύτερη των 30 χμ. από τον τόπο εγγραφής τους στα Μητρώα Αρρένων (άρ.9). Για το σκοπό αυτό κάθε στρατιωτική μονάδα συνέτασσε ειδικό διπλότυπο βιβλίο, στο οποίο γραφόταν οι εκλογείς στρατιώτες και αξιωματικοί. Μάλιστα προέβλεπε και την έκδοση ειδικού εκλογικού δελτίου⁴¹ (άρ.10).

Το Δ' κεφάλαιο αναφερόταν στην εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους «των δημοσίων πολιτικών και αστυνομικών υπαλλήλων», καθώς τους παρείχε τη διευκόλυνση η εγγραφή αυτή να πραγματοποιηθεί «δι' ειδικού πληρεξουσίου, διοριζομένου διά συμβολαιογραφικής πράξεως» (άρθρ.11). Το Ε' Κεφάλαιο παρείχε τη δυνατότητα εγγραφής στους εκλογικούς καταλόγους των κρατουμένων υποδίκων με την προϋπόθεση ότι δεν έχουν παραπεμφθεί για κακούργημα με αμετάκλητο βούλευμα (άρ. 13).

Τέλος, το ΣΤ' κεφάλαιο του Α. Ν. 578 αναφερόταν σε «ομαδικώς παραθερίζοντες εκλογείς», καθώς τους έδινε τη δυνατότητα να εγγραφούν στους εκλογικούς καταλόγους του δήμου ή της κοινότητάς τους.⁴²

Στη συνέχεια εκδόθηκαν και άλλοι Αναγκαστικοί Νόμοι, προκειμένου να συμπληρωθούν κάποιες ελλείψεις που προέκυψαν κατά τη διαδικασία συμπλήρωσης ή αναθεώρησης των εκλογικών καταλόγων. Σύμφωνα με τον Α. Ν. 709/1945⁴³ «Περί ρυθμίσεως των εκλογικών καταλόγων» όσοι εκλογικοί κατάλογοι κλείστηκαν έως 13.10.1945 και έως 12.11.1945 «θεωρούνται εγκύρως κλεισθέντες», ακόμα και στην περίπτωση που το αρμόδιο Πρωτοδικείο εξέδωσε αντίθετη απόφαση (άρθρο 1). Τυχόν ενστάσεις περί της εγγραφής στους εκλογικούς καταλόγους που υποβλήθηκαν έως τις 18 Οκτωβρίου 1945 θεωρούνται έγκυρες και εισάγονταν προς εκδίκαση (άρθρο3).

Ουσιαστικά, η σημασία του αναγκαστικού αυτού νόμου έγκειται στο γεγονός, ότι διέτασσε την αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων, οι οποίοι είχαν συνταχθεί μόλις δύο μήνες πριν, παρέχοντας τη δυνατότητα εγγραφής στους εκλογικούς καταλόγους όσων εκλογέων δεν είχαν εγγραφεί (άρθρο 5). Η αναθεώρηση έπρεπε να

⁴¹ Σε εφαρμογή αυτού του άρθρου, εκδόθηκε Υ. Α. «Περί ορισμού του τύπου διπλοτύπου βιβλίου εκλογικών δελτίων των στρατιωτικών», η οποία περιείχε το πρωτότυπο σχέδιο εκλογικού δελτίου και τα στοιχεία που έπρεπε να συμπληρωθούν. Υ.Α. 81151/ΦΕΚ 150/19.10.1945/τ. Β'

⁴² Για όλες τις ανωτέρω ειδικές κατηγορίες εκλογέων εκδόθηκαν και ομώνυμες υπουργικές αποφάσεις, οι οποίες δημοσιεύτηκαν στο ίδιο ΦΕΚ. Η πλέον ενδιαφέρουσα είναι αυτή «Περί ορισμού του τύπου του διπλοτύπου βιβλίου εκλογικών δελτίων των στρατιωτικών», όπου υπάρχει και σχέδιο του δελτίου αυτού (ΦΕΚ 150/19.10.1945/τ. Β')

⁴³ ΦΕΚ 295/7.12.1945/τ. Α

πραγματοποιηθεί εντός τριάντα ημερών (άρθρο 6). Επίσης, παρείχε τη δυνατότητα υποβολής ενστάσεων από εκλογείς, για τυχόν άλλους εκλογείς για τους οποίους θεωρούσαν ότι έχουν εγγραφεί μη νόμιμα, ακόμα και πέντε ημέρες ύστερα από τη λήξη της αναθεώρησης (άρθρο 9), ενώ οι ενοριακές επιτροπές για την αναθεώρηση είχαν το δικαίωμα τόσο της αυτεπάγγελτης εγγραφής οποιουδήποτε μη εγγεγραμμένου εκλογέα, ο οποίος εκπληρούσε τις προϋποθέσεις εγγραφής όσο και της διαγραφής εκλογέων που είχαν αποβιώσει ή δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις (άρθρο 10)

Με τον Α. Ν. 907/1946⁴⁴ παρατάθηκε η προθεσμία αναθεώρησης για τους στρατιωτικούς έως τις 12 Φεβρουαρίου 1946 και της υποβολής ενστάσεων από πολίτες και στρατιωτικούς έως τις 15 του μήνα. (άρθρο 1 και μοναδικό).

Ο Α. Ν. 1020/ 1946⁴⁵ όριζε τις βουλευτικές περιφέρειες ως είχαν την 3^η Αυγούστου 1936, μη λαμβάνοντας υπόψη οποιεσδήποτε μεταβολές είχαν επέλθει, συμπεριλαμβανομένης και της ίδρυσης νέων νομών (άρθρο 1). Επίσης καθιέρωνε το εκλογικό μέτρο στους 20.000 δημότες, με τη δυνατότητα προσθήκης μιας επιπλέον έδρας όταν ο αριθμός των ψήφων υπερέβαινε τις 16.000 (άρθρο 2 § 2), ενώ καθόριζε τον αριθμό των εδρών, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της τελευταίας απογραφής (άρθρο 2 § 1). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των βουλευτικών εδρών από 300 σε 354.⁴⁶ Επίσης, καταργούσε τα ειδικά εκλογικά δελτία των στρατιωτικών, που είχαν συνταχθεί με βάση τα άρθρα 9 & 10 του Α. Ν. 578/1945 (άρθρο 3). Επιπλέον, νομιμοποιούσε την παρουσία της ΑΜΦΟΓΕ, εφόσον παρείχε το δικαίωμα στους συμμαχικούς παρατηρητές να παρακολουθούν τις ενέργειες προπαρασκευής και διεξαγωγής των εκλογών, όπως επίσης «να εισέρχονται εις τα καταστήματα της ψηφοφορίας και να παρίστανται κατά την ψηφοφορίαν και την διαλογήν των ψήφων», καθώς και την υποχρέωση των αρμοδίων αρχών και των εφορευτικών επιτροπών, να τους παρέχουν οποιαδήποτε πληροφορία ζητηθεί (άρθρο 15).

Ήταν τόση η ανησυχία του αμερικανικού παράγοντα για τη διεξαγωγή των εκλογών και μάλιστα την ορισθείσα ημερομηνία της 31^{ης} Μαρτίου, που οποιοδήποτε ενέργεια της κυβέρνησης Σοφούλη αποτελούσε αντικείμενο αναφοράς της αμερικανής πρεσβείας στην Αθήνα. Ιδού τι αναφέρεται σε σχετικό τηλεγράφημα την επόμενη της δημοσίευσης του Α. Ν. 1020:

⁴⁴ ΦΕΚ 39/8.2.1946/τ. Α΄

⁴⁵ ΦΕΚ 71/27.2.1946/τ. Α΄

⁴⁶ Νικολακόπουλος, ό. π., σ. 68

«Η ελληνική Κυβέρνηση αρνούμενη να χρησιμοποιήσει το σύστημα της απλής αναλογικής στις 27/2 υπέγραψε το Ν. 1020/1946 με επαναφορά του Ν. του 1936 σχετικά με τις εκλογές (ενισχυμένη αναλογική) αλλά περιορίζοντας των εδρών στις 300 και στη δυνατότητα εκλογής στρατιωτικού προσωπικού. Επίσης υπέγραψε διάταγμα στο οποίο καθόριζε τις εκλογικές περιφέρειες και στην αντιπροσώπευση με βάση τη μία έδρα ανά 20.000 ανθρώπους και καθορίζοντας τη διεξαγωγή των εκλογών από την ανατολή ως τη δύση της 31ης Μαρτίου.⁴⁷ Παρά το γεγονός ότι θα χρησιμοποιήσουν την ενισχυμένη αναλογική που ζήτησαν, υπάρχει δισταγμός από τους αντιβασιλικούς σχετικά με τις εκλογές και υπάρχει έντονα ο φόβος της αποχής στο κέντρο. Η Βρετανική Πρεσβεία φοβάται την πιθανότητα αποχής της αριστεράς και των κεντρώων κομμάτων από τις εκλογές. Ο Leeper σε προσωπική συζήτηση είπε για τις προσπάθειες από μεριάς του για ενοποίηση του κέντρου, που είχαν αποτύχει και προέβλεπε την πιθανότητα ότι η δεξιά θα λάμβανε την απόλυτη πλειοψηφία αν το κέντρο και η αριστερά δε συμμετείχαν στις εκλογές. Αναμένει μία καθυστέρηση δύο εβδομάδων στη διεξαγωγή των εκλογών για τεχνικούς λόγους. Ο Πρέσβης της ΕΣΣΔ πρόσφατα εξέφρασε στο Leeper ότι σε περίπτωση διεξαγωγής των εκλογών στις 31 Μαρτίου οι αναταραχές θα ήταν αναπόφευκτες. Του απάντησε ότι δεν διαβλέπει κίνδυνο εκτός και κάποια οργάνωση τις υποκινούσε».⁴⁸

Με τον Α. Ν. 1090/1946⁴⁹ οριζόταν ως τελική προθεσμία κατάθεσης υποψηφιοτήτων η 20ή Μαρτίου (δέκα μόλις ημέρες πριν τις εκλογές), ενώ υποψήφιος που είχε συμπεριληφθεί σε περισσότερους του ενός συνδυασμούς, όφειλε να κάνει οριστική δήλωση προτίμησης συνδυασμού επτά ημέρες πριν τις εκλογές (άρθρο 1). Απαγορευόταν επίσης στους συνδυασμούς να κάνουν χρήση του ονόματος και του

⁴⁷ Η αναφορά δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Ήδη από τον Ιανουάριο είχε δημοσιευτεί το αντίστοιχο Διάταγμα περί ορισμού ημερομηνίας εκλογών και είχε αποσαφηνιστεί ότι οι εκλογές θα διεξάγονταν με το σύστημα της απλής αναλογικής, γεγονός που δείχνει ότι ο αμερικανικός παράγοντας το αγνοούσε ή εσκεμμένα απέφευγε να το αναφέρει;

⁴⁸ FRUSG..., ό. π., 868.00/2-2846: Telegram the Charge in Greece to Secretary of State, February 28, 1946, p. 116

⁴⁹ ΦΕΚ 97/12.3.1946/ τ. Α΄

εμβλήματος του στέμματος (άρθρο 2), ενώ επιτρεπόταν στο δημόσιο να προμηθεύσει στα κόμματα το αναγκαίο τυπογραφικό χαρτί για την εκτύπωση των ψηφοδελτίων, όπως και να καταβάλλει τις δαπάνες εκτύπωσης (άρθρο 3).

Ο Α. Ν. 1099/1946⁵⁰ «Περί συμπληρώσεως του περί εκλογής βουλευτών νόμου», αναφερόταν στην αποζημίωση των εμπλεκόμενων με τη διεξαγωγή των εκλογών (δικαστικών αντιπροσώπων, γραμματέων, δικαστικών), μέσω του προϋπολογισμού με την εγγραφή της αντίστοιχης δαπάνης (άρθρο 1).

Ο Α.Ν. 1136/1946⁵¹ «Περί ρυθμίσεως εκλογικών τινών ζητημάτων», καθόριζε ως τελική ημερομηνία δήλωσης συνδυασμών και μεταβολών σε ήδη δηλωθέντες συνδυασμούς το μεσονύκτιο της 27^{ης} Μαρτίου (άρθρο 1). Επίσης επέβαλε ποινές σε όσους με βία ή απειλές βίας παρεμπόδιζαν εκλογέα στην άσκηση του εκλογικού του δικαιώματος, συμπεριλαμβανομένων και ορισμένων κοινωνικών παροχών όπως στέριση προστασίας ενοικιοστασίου και των δικαιωμάτων στέγασης και παροχής άρτου, τροφίμων και άλλων εφοδίων (άρθρο 2). Ακόμα προέβλεπε και την έλλειψη φακέλων ψηφοφορίας. Στην περίπτωση αυτή το ψηφοδέλτιο θεωρούνταν έγκυρο, αρκεί ο εκλογέας να το έριχνε στην κάλη «διπλωμένον δις με ην φέρουσιν τα γράμματα επιφάνειαν αυτού προς τα έσω» (άρθρο 3).

Τέλος, ο Α. Ν. 1162/1946⁵² «Περί ρυθμίσεως ζητήματος βουλευτικών υποψηφιοτήτων», όριζε ως νόμιμη κάθε βουλευτική υποψηφιότητα ακόμα και μετά την ανακήρυξη της από τα κατά τόπους Πρωτοδικεία, εφόσον είχε κατατεθεί έως την παραμονή της ψηφοφορίας το ανάλογο παράβολο και το αντίστοιχο ποσό για την ασφάλιση των βουλευτών.

Ενδεικτικό της όλης κατάστασης είναι ότι μέχρι και την προκαταρκτική επίσκεψη της ηγετικής ομάδας της ΑΜΦΟΓΕ στην Αθήνα, η διαδικασία της εγγραφής και της αναθεώρησης των εκλογικών καταλόγων καρκινοβατούσε, παρά την ύπαρξη σχετικής νομοθεσίας. Ύστερα όμως από τη συνάντηση με τα μέλη της κυβέρνησης, όπου μεταξύ άλλων συζητήθηκε και η αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων, στις 4ης Δεκεμβρίου 1945 στο Υπουργείο Εσωτερικών συνήλθε άμεσα η διϋπουργική επιτροπή για την αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων, η οποία εξέδωσε και σχετικό πόρισμα, το οποίο στην ουσία παραδέχεται την αποτυχία του εγχειρήματος έως τότε και προτείνει τη λήψη

⁵⁰ ΦΕΚ 100/15.3.1946/τ. Α΄

⁵¹ ΦΕΚ 112/26.3.1946/τ. Α΄

⁵² ΦΕΚ 124/30.3.1946/τ. Α΄

μέτρων για άμεση ολοκλήρωση της αναθεώρησης. Το πόρισμα αυτό επισυνάπτεται στα βρετανικά αρχεία.⁵³ Μεταξύ άλλων αναφέρει ότι η διυπουργική επιτροπή για την αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων, αποτελούμενη⁵⁴ από τους Υπουργούς Εξωτερικών Κ. Ρέντη, Δημοσίας Τάξεως Στ. Μερκούρη, Δημοσίων Έργων Θ. Χαβίνη και Αεροπορίας Π. Ευριπίδης και εξετάζοντας το θέμα διαπίστωσε ότι κατά τη διάρκεια σύνταξης των εκλογικών καταλόγων, παρατηρήθηκαν νοθεύσεις:

1. «Στο Δήμο Αθηναίων ορισμένοι πολίτες εξέδωσαν περισσότερα του ενός βιβλιαρίων σε διαφορετικές συνουκίες.
2. Εκλογικά Βιβλιάρια είχαν εκδοθεί σε άτομα στα οποία έχουν στερηθεί τα εκλογικά δικαιώματα με βάση το Ελληνικό Δίκαιο.
3. Λόγω ελλείψεως δικαστικών αντιπροσώπων, δημόσιας ασφάλειας και μεταφορών πολλοί πολίτες δεν κατόρθωσαν να εγγραφούν στους εκλογικούς καταλόγους.

Λίγο αφότου ξεκίνησε η σύνταξη των καταλόγων, τα κόμματα της άκρας Αριστεράς δήλωσαν αποχή από την εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους,⁵⁵

«οι κατάλογοι έτσι όπως έχουν καταρτιστεί μετά την απόφαση της Αριστεράς για αποχή δεν είναι αυθεντικοί και δίκαιοι και απαιτείται αναθεώρηση όλων των καταλόγων σε όλη την επικράτεια.»⁵⁶

Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι για όλους αυτούς τους λόγους, οι κατάλογοι έτσι όπως είχαν καταρτιστεί μέχρι τότε δεν ήταν αυθεντικοί και δίκαιοι. Θεωρήθηκε απαραίτητη η αναθεώρηση όλων των καταλόγων σε όλη την επικράτεια. Παρόλα αυτά η Επιτροπή λαμβάνοντας υπόψη τις Δημοκρατικές Αρχές της Κυβέρνησης, τις πολλαπλώς εκπεφρασμένες απόψεις και την απόφαση για γρήγορη διεξαγωγή Βουλευτικών

⁵³ ΝΑΟΒ 1945, Φάκελος FO 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, Αναφορά για την προκαταρκτική επίσκεψη στην Ελλάδα της AMFOGE 21/12/1945

⁵⁴ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, 21/12/1945 ANNEX J

⁵⁵ Πετρόπουλος Γιώργος, Η αποχή από τις εκλογές του 1946, Η Εφημερίδα των Συντακτών 19.09.2015

⁵⁶ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος FO 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, Αναφορά από την προκαταρκτική επίσκεψη στην Ελλάδα της AMFOGE 21/12/1945

Εκλογών, τις συμβουλές των Συμμάχων, ότι η αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων μπορεί να πάρει παραπάνω από το διατιθέμενο χρονικό διάστημα μέχρι τις εκλογές, πρότεινε ο έλεγχος των εκλογικών καταλόγων να συνεχιστεί έτσι ώστε το δικαστήριο να είναι σε θέση να ολοκληρώσει τις ατέλειες που υπάρχουν (όπως διευθύνσεις) υπό την παρουσία των εκπροσώπων των κομμάτων, και εν συνεχεία να προχωρήσουν στην εκτύπωση των εκλογικών καταλόγων. Όπως γίνεται κατανοητό θα πρέπει να ληφθεί ειδική νομική μέριμνα για τον έλεγχο και τη συμπλήρωση αυτών. Έχοντας αυτό κατά νου, η Επιτροπή πρότεινε να ληφθούν τα κάτωθι μέτρα⁵⁷:

1. Αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων θα έπρεπε να γίνει σύντομα επιτρέποντας έτσι την υποβολή ενστάσεων για τον εντοπισμό όσων έχουν εγγραφεί παρανόμως και την υποβολή αιτήσεων για εγγραφή όσων δεν έχουν μπορέσει να εγγραφούν. Όλες οι τροποποιήσεις στους εκλογικούς καταλόγους έπρεπε να ενταχθούν σε ξεχωριστά παραρτήματα.
2. Για να γίνει ο λεπτομερής έλεγχος των εκλογικών καταλόγων της Αθήνας και του Πειραιώς έπρεπε να συνταχθεί αλφαβητικός κατάλογος μέσω του οποίου θα εντοπιστούν τα άτομα στα οποία έχουν εκδοθεί παραπάνω εκλογικά βιβλιάρια.
3. Ο έλεγχος των βιβλιαρίων να γίνει μέσω των εκδοθέντων δελτίων τροφίμων. Σε αυτό τον έλεγχο όλα τα βιβλιάρια και τα δελτία θα σφραγιστούν με ειδική σφραγίδα. Δεδομένου του γεγονότος ότι μετά τον έλεγχο δε θα υπάρχουν διπλά δελτία συσσιτίου οπότε και όσα εκλογικά βιβλιάρια δε θα σφραγιστούν δε θα ήταν έγκυρα.
4. Επέκταση του μέτρου του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως σε ό,τι αφορά τη σφράγιση των εκλογικών βιβλιαρίων σε αυτούς που υπηρετούν στα Σώματα Ασφαλείας και στις Ένοπλες Δυνάμεις.
5. Σοβαρές ποινές θα ασκούνταν σε αυτούς που κατείχαν διπλά εκλογικά βιβλιάρια συμπεριλαμβανομένης καταδίκης για ισόβια στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων τους, στέρησης προστασίας του νόμου ενοικιοστασίου, του δικαιώματος στέγασης, τη διακοπή του δικαιώματος σίτισης, όπως επίσης και

⁵⁷ Ο. π.

σοβαρές ποινές θα ασκούνταν σε αυτούς οι οποίοι καταχρώνται τα εκλογικά δικαιώματα.

6. Αυτοί οι οποίοι κατείχαν περισσότερα από ένα βιβλιάρια θα καλούνταν να τα παραδώσουν χωρίς να υποστούν τις συνέπειες του νόμου.
7. Πέρα των ανωτέρω η επιτροπή πρότεινε την εξέταση του μέτρου σημείωσης με ανεξίτηλη μελάνη του δακτύλου με σκοπό την αποφυγή της διπλοψηφίας.

Συμπερασματικά, η εκλογική νομοθεσία της περιόδου 1945 – 1946 υπήρξε διάσπαρτη και ενίοτε αντιφατική, καθώς υπήρξαν νομοθετήματα που άμεσα ή έμμεσα αναιρούσαν προηγούμενα, που είχαν εκδοθεί πρόσφατα. Η διαπίστωση αυτή αποδεικνύει την προχειρότητα με την οποία δομήθηκε η νομοθεσία αυτή και αναδεικνύει τόσο την έλλειψη πολιτικής βούλησης όσο και τις ελλείψεις της δημόσιας διοίκησης σε έμπειρα στελέχη, αλλά ενδεχομένως και μια έμμεση προσπάθεια να αποκλειστούν μεγάλες ομάδες ψηφοφόρων, ειδικά της Αριστεράς.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΨΗΦΟΦΟΡΟΥΣ ΤΟ 1936 ΚΑΙ ΤΟΥΣ
ΕΚΛΕΚΤΟΡΕΣ ΤΟ 1945

ΕΠΑΡΧΙΕΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΙ	ΚΑΤΑΜΕΤΡΗΘΕΙΣΕΣ ΨΗΦΟΙ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 1936	ΑΡΙΘΜΟΣ ΨΗΦΟΦΟΡΩΝ ΑΝΘΕΩΡΗΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑΛΟΓΩΝ
Αιτωλία και Ακαρνανία	38.345	67.898
Αργολίδα και Κορινθία	39.515	79.677
Αρκαδία	35.021	81.059
Άρτα	10.445	18.930
Αττική	30.023	63.480
Αχαΐα	40.187	70.019
Βοιωτία	19.842	32.158
Κέρκυρα	22.694	44.495
Δράμα	24.058	24.966
Έβρος	27.375	35.586
Εύβοια	30.850	65.423
Ευρυτανία	7.492	16.921
Ζάκυνθος	9.955	14.243
Ηλεία	35.573	68.163
Ηράκλειο	32.374	42.329
Θεσπρωτία	11.089	12.202
Θεσσαλονίκη	103.316	119.836
Ιωάννινα	18.941	50.494
Καβάλα	23.957	28.151
Καστοριά	10.196	16.791
Καρδίτσα	22.826	46.491
Κεφαλονία	13.999	32.998
Κιλκίς	16.387	22.825
Κοζάνη	33.317	49.633
Κυκλάδες	30.327	59.130
Λακωνία	49.149	58.946
Λάρισα	29.421	52.893
Λασιθί	15.063	21.759
Λέσβος	33.283	56.427
Μαγνησία	30.047	48.221
Μεσσηνία	45.770	93.276
Ξάνθη	15.508	19.417
Πέλλα	20.995	31.793
Πρέβεζα	13.546	23.963
Ροδόπη	16.843	21.611
Ρέθυμνο	15.186	22.233
Σάμος	16.675	23.688
Σέρρες	37.431	45.547
Τρίκαλα	19.660	37.228
Φθιώτιδα	29.702	52.738
Φλώρινα	23.278	27.723
Φωκίδα	13.799	15.593

Χαλκιδική	13.298	22.367
Χανιά	24.003	38.831
Χίος	15.433	28.946
Πρώην Δ. Αθηναίων	107.620	139.969
Πρώην Δ. Πειραιώς	40.565	38.307
ΣΥΝΟΛΙΚΑ		2.085.594

Πηγή: ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, 21/12/1945 ANNEX

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄
ΙΔΡΥΣΗ – ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΑΜΦΟΓΕ

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα;

2α. Αρχικές διασυμμαχικές επαφές για τη σύσταση της ΑΜΦΟΓΕ

2β. Συναντήσεις Επιτροπής με την κυβέρνηση

2γ. Συναντήσεις Επιτροπής με τους πολιτικούς αρχηγούς

**2δ. Συναντήσεις Στρατιωτικού σκέλους Επιτροπής με το Βρετανικό
Στρατηγείο Επιγείων Δυνάμεων Ελλάδος**

3. Σύσταση αποστολής – Οργάνωση Δυνάμεων

4. Η δράση της Συμμαχικής Αποστολής στην Ελλάδα

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα ;

Η αρχική ιδέα μιας αποστολής παρατηρητών προκειμένου να επιβλέψουν τις ελληνικές εκλογές, φαίνεται πως προήλθε από τους πρεσβευτές της Βρετανίας και της Αμερικής στην Αθήνα, κατά τη διάρκεια της ένοπλης σύγκρουσης, το Δεκέμβριο του 1944. Είχαν μάλιστα καταλήξει στο κάτωθι συμπέρασμα:

*«Το αμοιβαίο μίσος και η καχυποψία μεταξύ των Ελλήνων είχε ριζώσει τόσο πολύ, ώστε ένα διακανονισμός των εσωτερικών τους θεμάτων να είναι απίθανος να επιτευχθεί χωρίς την παρουσία αμερόληπτης διαιτησίας. Ως εκ τούτου επικοινωνήσαν με τις αντίστοιχες κυβερνήσεις τους προτείνοντας τη δημιουργία μίας Διεθνούς Επιτροπής, που θα επόπτευε τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος, το οποίο τότε θα προηγούνταν των εκλογών και ότι θα απέτρεπε τον κίνδυνο μίας εμφύλιας διαμάχης».*⁵⁸

Αποτελεί επίσης ειρωνεία, καθώς υπήρξε αίτημα του ΕΑΜ, κατά την άκαρπη συνδιάσκεψη με τον W. Churchill, που πραγματοποιήθηκε τον ίδιο μήνα, κατά την επίσκεψή του στην Αθήνα.⁵⁹ Στο ίδιο συμπέρασμα έφτασαν και οι αντιμαχόμενες πλευρές ανεξάρτητα στη Βάρκιζα, όπου με βάση το άρθρο 9 της ομώνυμης Συμφωνίας, «και οι δύο αντιπροσωπείαι συμφωνούν, όπως προς έλεγχο της γνησιότητας της εκφράσεως της Λαϊκής θελήσεως παρακληθούν αι Μεγάλοι Σύμμαχοι δυνάμεις και αποστείλουν παρατηρητάς». Επίσης, η συγκρότηση ανάλογων επιτροπών προέκυπτε έμμεσα από τη Διακήρυξη της Γιάλτας για την απελευθερωμένη Ευρώπη.

Το γεγονός αυτό οδήγησε σε διαπραγματεύσεις αρχικά ανάμεσα στην ελληνική κυβέρνηση και τις αντίστοιχες των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας αρχικά και εν συνεχεία με αυτήν της Γαλλίας, η οποία αποδέχθηκε την αγγλοαμερικανική πρόταση στις 21 Ιουλίου 1945⁶⁰:

⁵⁸ AMFOGE, *Report of the Allied Mission to Observe the Greek Elections*, Department of State, Publication 2522, Washington D.C. 1946, p. 3

⁵⁹ Μαυρογορδάτος Γ., «Οι Εκλογές και το Δημοψήφισμα του 1946, Προοίμιο του Εμφυλίου Πολέμου» στο Συλλογικό: *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940- 1950, Ένα έθνος σε κρίση*, (επιμ. Ιατρίδης Ο.), Αθήνα, Θεμέλιο, σ. 314

⁶⁰ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος FO 371/48276, Υποφάκελος R13034/4/G, Τηλεγράφημα από State Department προς Foreign Office.

*«Η γαλλική κυβέρνηση υπό το πνεύμα φιλίας απέναντι στον ελληνικό λαό και υπό την ευχή να δει να κυριαρχήσει στην Ελλάδα η ηρεμία και η ελευθερία στις προσεχείς εθνικές εκλογές, αποδέχθηκε να συμμετάσχει εθελοντικά στην εποπτεία, από τις τέσσερις δυνάμεις».*⁶¹

Αντίθετα, ο Υπουργός Εξωτερικών της Σοβιετικής Ένωσης Molotov απέρριψε την αμερικανική πρόταση επικαλούμενος τη γενική σοβιετική απόρριψη του ξένου ελέγχου σε εθνικές εκλογές. Η άρνησή των Σοβιετικών δεν μπορεί να θεωρηθεί διόλου τυχαία, διότι ο τρόπος με τον οποίο οι σύμμαχοι έθεσαν στο περιθώριο τους Σοβιετικούς το 1943 στην Ιταλία και η Βρετανική παρέμβαση το 1944 στην Ελλάδα, ήταν οι καταλυτικοί παράγοντες για το Στάλιν στο να αποφασίσει ότι πρέπει τα Βαλκάνια να μουν στη σφαίρα επιρροής του⁶². Η επιμονή των Αμερικανών στη συμμετοχή και των Σοβιετικών στις ομάδες των παρατηρητών, εξηγείται από το γεγονός ότι πίστευαν ότι η συμμετοχή τους θα μετρίαζε την καχυποψία των αριστερών απέναντι στους Βρετανούς.⁶³ Οι Σοβιετικοί, όμως, κατά τη διάρκεια των εργασιών της συνδιάσκεψης των Μ. Δυνάμεων στο Πότσδαμ απέρριψαν την πρόσκληση για τη συμμετοχή της Σοβιετικής Ένωσης στην αποστολή παρατηρητών. Το ζήτημα τέθηκε από τις ΗΠΑ με αφορμή τη Διακήρυξη της Γιάλτας σε σχέση με την Ιταλία, την Ελλάδα, τη Βουλγαρία και την Ουγγαρία. Οι Σοβιετικοί απάντησαν ότι δεν υπήρχε λόγος ανάμειξης των Μεγάλων Δυνάμεων στα εσωτερικά των χωρών αυτών όσο και στα εσωτερικά της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας. Παράλληλα ζήτησαν να πιεστεί ο Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός να σχηματίσει αντιπροσωπευτική κυβέρνηση στην Ελλάδα, γιατί η κατάσταση ήταν ανώμαλη.

Η βρετανική θέση⁶⁴, όπως προβλήθηκε στο Στέϊτ Ντιπάρτμεντ, ήταν ότι αν και θεωρούσαν αδύνατη την εξασφάλιση απόλυτης δικαιοσύνης και αμεροληψίας στις εκλογές στην Ελλάδα, εντούτοις η αποστολή παρατηρητών ήταν επιβεβλημένη, γιατί, παρά τις δυσκολίες, ήταν προτιμότερη η παρουσία τους εκεί από το να διενεργήσουν οι Έλληνες μόνοι τους τις εκλογές. Απέρριπταν, αντίθετα, με κάθε τρόπο την άποψη του

⁶¹ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος FO 371/48276, Υποφάκελος R13184/4/19, Παρίσι 30.07.1945

Απάντηση του Γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών στο Βρετανό Πρέσβη στο Παρίσι

⁶² Cambridge University, The Cambridge History Of The Cold War VOL. I, Cambridge, Cambridge University PRESS, 2010, σελ. 201.

⁶³ Λυμπεράτος Μ.Π. *Οι εκλογές του 1946: η Ελλάδα σε μια κρίσιμη καμπή της σύγχρονης πολιτικής της ιστορίας*, διδακτορική διατριβή – ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ. Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, σ. 808

⁶⁴ Λυμπεράτος Μ.Π., ό.π. σ 805

Στάλιν ότι έπρεπε να αφεθούν οι Έλληνες μόνοι τους να διευθετήσουν τα πολιτικά τους προβλήματα, με το αιτιολογικό ότι στην Ιρλανδία, όπου έγιναν εκλογές χωρίς ξένες επεμβάσεις, τα αποτελέσματα ήταν πολύ ικανοποιητικά.

Η παρουσία των παρατηρητών, όπως άλλωστε και άλλων διεθνών επιτροπών, προσέφερε στους Βρετανούς τη δυνατότητα να νομιμοποιούν την πολιτική τους στην Ελλάδα τόσο στην εγχώρια πολιτική σκηνή όσο και στο εξωτερικό. Χωρίς τους παρατηρητές, εκτός των άλλων, κανένα πολιτικό αποτέλεσμα στην Ελλάδα δεν θα γινόταν αποδεκτό ενώ ελλόχευε ο κίνδυνος να εκτραπεί η κατάσταση εις βάρος των βρετανικών συμφερόντων και οι παρατηρητές να κληθούν απλά να επικυρώσουν μια αρνητική πολιτική εξέλιξη.

Στις 20 Αυγούστου 1945, η κυβέρνηση των Αθηνών, εξέδωσε μία επίσημη ανακοίνωση στην οποία δήλωνε ότι η Ελληνική Κυβέρνηση βρισκόταν στην ευχάριστη θέση να ανακοινώσει ότι οι διαπραγματεύσεις με τις Συμμαχικές Δυνάμεις, οδήγησαν στην αποδοχή της πρόσκλησης από τη Μ. Βρετανία, τις ΗΠΑ και τη Γαλλία να αποστείλουν παρατηρητές, ενώ την ίδια στιγμή λυπόταν που η Κυβέρνηση της ΕΣΣΔ δεν την αποδέχθηκε υπό το πνεύμα ότι η όλη ενέργεια είναι αντίθετη στις αρχές της ότι ξένες χώρες δεν θα πρέπει να εποπτεύουν εθνικές εκλογές. Παρόλα αυτά, εάν η ΕΣΣΔ μετέβαλε την άποψή της επί του θέματος, η ελληνική κυβέρνηση περιχαρής θα αποδεχόταν τους εκπροσώπους της ανάμεσα σε αυτούς των υπολοίπων Συμμάχων.⁶⁵

Οι τρεις Κυβερνήσεις των ΗΠΑ, Γαλλίας και Μ. Βρετανίας επισήμως δέχθηκαν την πρόσκληση της Ελληνικής Κυβέρνησης με κοινή δήλωση που εκδόθηκε στις 19 Σεπτεμβρίου 1945.⁶⁶ Στα πλαίσια αυτής της συμφωνίας συγκροτήθηκε Επιτροπή με την επίσημη επωνυμία *Συμμαχική Αποστολή για την παρακολούθηση των Ελληνικών Εκλογών* (Allied Mission to Observe the Greek Elections). Κατά την πρώτη φάση του σχεδιασμού ανεπίσημα έλαβε την ονομασία Allied Mission for Observing the Greek Elections και επινοήθηκε το αρκτικόλεξο **AMFOGE**.

Κατά την ανάπτυξη επιχειρησιακού σχεδίου της AMFOGE τονίστηκαν δύο σημεία. Πρώτα απ' όλα κατέστη σαφές ότι η Αποστολή ήταν πολιτικού τύπου και είχε μη στρατιωτικό χαρακτήρα. Η απόλυτη σχεδόν χρήση στρατιωτικού προσωπικού,

⁶⁵ Μαυρογορδάτος..., ό. π., σ. 326.

Η άρνηση της Σοβιετικής Ένωσης δεν υπήρξε τυχαία. Ενδεχόμενη συμμετοχή της στην Επιτροπή για τις ελληνικές εκλογές άνοιγε τους ασκούς του Αϊόλου για αντίστοιχες επιτροπές ενόψει των εκλογών που θα διεξάγονταν άμεσα σε χώρες της Αν. Ευρώπης (Ουγγαρία, Βουλγαρία, Ρουμανία).

⁶⁶ Report AMFOGE..., ό. π., σ. 2

αντανακλούσε την πεποίθησή της αποστολής ότι οι συνθήκες λειτουργίας θα ήταν δύσκολες, ότι η εκπαίδευση και η οργάνωση του στρατιωτικού προσωπικού θα επιτρέψει την ταχύτερη προσαρμοστικότητα στην εργασία, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στις τάξεις του στρατού υπήρχε μια μεγάλη δεξαμενή κατάλληλου προσωπικού, με εμπειρία σε πολιτικές υποθέσεις. Δευτερευόντως δόθηκε έμφαση στο γεγονός ότι η όλη επιχείρηση ήταν μία Διασυμμαχική προσπάθεια, στην οποία όλες οι πολιτικές, μέθοδοι παρατήρησης και αποφάσεις θα καθορίζονταν από την Αποστολή ως ένα ενιαίο σύνολο και ότι η Αποστολή θα υπέβαλε μία κοινή αναφορά, η οποία θα εξέφραζε κάθε ένα από τα συμμετέχοντα μέλη.⁶⁷

Η επιλογή του προσωπικού που θα επάνδρωνε τις μετακινούμενες ομάδες δεν υπήρξε τυχαία. Κάθε ομάδα αποτελούνταν από ένα αξιωματικό, ένα στρατιώτη (οδηγός) και ένα μεταφραστή (πιθανώς Έλληνας πολίτης), εποχούμενοι σε όχημα με περιγραφή «Jeep χωρίς trailer». Τα μέλη των ομάδων δε ήταν οπλισμένα, αλλά το προσωπικό και τα οχήματα έφεραν τα κατάλληλα εμφανή διακριτικά. Η επιλογή του προσωπικού θα γινόταν με βάση τα παρακάτω ελάχιστα προσόντα:

1. Αξιωματικοί: Έπρεπε να μπορούν να συναναστραφούν με αλλοδαπούς και να έχουν ικανότητα ή εμπειρία στη σύνταξη αναφορών. Όσοι είχαν προηγούμενη εμπειρία σε θέματα διαχείρισης πολιτών ήταν σαφώς περισσότερο επιθυμητοί, ενώ από την επιλογή αποκλείστηκαν άμεσα για λόγους δεοντολογίας όσοι είχαν καταγωγή Ελληνική ή Ιταλική. Οι Αξιωματικοί θα δρούσαν μόνοι τους σε ένα δύσκολο περιβάλλον για μεγάλο χρονικό διάστημα οπότε και θα έπρεπε να αναλάβουν προσωπική και υπηρεσιακή ευθύνη για τη διεκπεραίωση της αποστολής τους, η οποία στην καλύτερη περίπτωση χαρακτηρίστηκε ως υψηλού βαθμού δυσκολίας.
2. Οπλίτες: Έπρεπε να είναι απόφοιτοι Λυκείου ή ισάξιου εκπαιδευτικού Ιδρύματος, να έχουν ένα κοινό επίπεδο υπευθυνότητας και να κατέχονται από αίσθημα αυτοεκτίμησης και πρωτοβουλίας.⁶⁸

Η αρχική εκτίμηση για τη συγκέντρωση του προσωπικού στην Ιταλία ήταν ότι απαιτούνταν τουλάχιστον πέντε εβδομάδες και εν συνεχεία να αποσταλούν διά θαλάσσης στην Αθήνα, μία εβδομάδα για να εκπαιδευθούν και τέσσερις εβδομάδες για

⁶⁷ Ο. π. σ. . 3

⁶⁸ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21251/4/19, 10/12/1945

να γίνει η απαραίτητη προεργασία στις περιοχές πριν την ημέρα των εκλογών. Το προσωπικό ενδεχομένως να απαιτούνταν να παραμείνει στην Ελλάδα, δύο με τρεις εβδομάδες μετά την ημέρα των εκλογών. Δηλαδή ο συνολικός χρόνος απουσίας του προσωπικού από τις μονάδες του υπολογίζονταν σε περίπου δώδεκα με δεκατρείς εβδομάδες.

Αρχικά οι απαιτήσεις σε προσωπικό και σε μέσα μεταφοράς είχαν υπολογιστεί μόνο για την Αμερικανική Αποστολή, με την εκτίμηση ότι θα συνάπτονταν συμφωνία με τους Βρετανούς για τα εξής θέματα:

1. Θέματα καυσίμων και λιπαντικών.
2. Καύσιμα για θέρμανση και σίτιση.
3. Χρήση των υπαρχουσών βρετανικών ενσύρματων και ασύρματων επικοινωνιακών ευκολιών.
4. Στέγαση
5. Υγειονομική περίθαλψη
6. Συντήρηση 3ου και 4ου βαθμού
7. Λιμενικές ευκολίες, φόρτωση και ξεφόρτωμα στα λιμάνια του Πειραιά, Θεσσαλονίκης, Πάτρας, Ηράκλειου και Κρήτης.
8. Υδροδότηση νήσων για τη μετάβαση των Παρατηρητών κατά την εκτέλεση υπηρεσίας.

Ύστερα από τον αρχικό σχεδιασμό και τις προκαταρκτικές επαφές σε επίπεδο τεχνικών κλιμακίων, επρόκειτο να ακολουθήσουν οι προκαταρκτικές επαφές και γνωριμίες των αρχηγών των αποστολών και των επιτελείων τους.

2α. Αρχικές διασυμμαχικές επαφές για τη σύσταση της AMFOGE

Η οργάνωση της Αποστολής είχε ξεκινήσει στο Λονδίνο, στο Παρίσι και στην Ουάσινγκτον. Στις 25 Οκτωβρίου 1945 ο Henry F. Grady ορίστηκε ως ο Αρχηγός της Αμερικανικής Αποστολής, εν συνεχεία ο R.T. Windle της Βρετανικής και ο στρατηγός Laparra της Γαλλικής.

Με σκοπό την απόκτηση πλήρους εικόνας της κατάστασης που επικρατούσε στην Ελλάδα και την έγκαιρη έναρξη της προετοιμασίας, ξεκίνησαν οι προκαταρκτικές επαφές μεταξύ Βρετανών και Αμερικανών σχετικά με την αποστολή στην Ελλάδα. –Η Αρχική ομάδα της Αμερικανικής Αποστολής αποτελούμενη από τον Πρέσβη Grady και τον .Kohler του State Department, έφτασε στο Λονδίνο στις 17 Νοεμβρίου όπου και ενισχύθηκε από τους Στρατηγό Malony, Συνταγματάρχη Fiske, Αντισυνταγματάρχη DeForest και Ταγματάρχη Nicholis.⁶⁹

Κατά την πρώτη συνάντηση (19.11.1945) μεταξύ του αρχηγού της υπό σύσταση βρετανικής αποστολής Windle και της υπό σύσταση αμερικανικής Grady στο F.O. συζητήθηκαν σε γενικές γραμμές οι προετοιμασίες που πρέπει να γίνουν για την αποτελεσματική εποπτεία των ελληνικών εκλογών. Στη συνάντηση παραβρέθηκε και ο εκπρόσωπος της Γαλλικής Πρεσβείας στο Λονδίνο Roche, ο οποίος δήλωσε ότι η πολιτική κρίση στη Γαλλία, οδήγησε στην καθυστέρηση άφιξης του Γάλλου αντιπροσώπου⁷⁰.

Κοινή ήταν η πεποίθηση ότι έχει γίνει μικρή πρόοδος για την προετοιμασία των εκλογών και ότι δε διαφαίνονταν καμία εξέλιξη εάν η ίδια η Αποστολή δεν έφτανε στην Αθήνα.⁷¹

Με σκοπό λοιπόν τη διερεύνηση των συνθηκών που επικρατούσαν στην Ελλάδα προ της διεξαγωγής των εκλογών και προς επίλυση ορισμένων οργανωτικών προβλημάτων που είχαν ήδη διαφανεί, όπως για παράδειγμα η εξεύρεση ικανοποιητικών καταλυμάτων για τα μέλη της επιτροπής, αποφασίστηκε εκτέλεση μιας προκαταρκτικής

⁶⁹ ΝΑΟΒ Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21251/4/19, 10/12/1945

⁷⁰ ΝΑΟΒ, Φάκελος FO, 371/48285, Υποφάκελος R19823/4/19

⁷¹ ΝΑΟΒ, Φάκελος FO 371/48285, Υποφάκελος R/19823/4/19, 20.11.1945
Σημειώσεις M.S. Williams (Αξιωματούχου F.O.)

επίσκεψης των σημαντικότερων μελών την Αποστολής στα τέλη Νοεμβρίου 1945 στην Αθήνα.⁷²

Μετά το πέρας των συναντήσεων δημιουργήθηκε έντονος προβληματισμός στους κύκλους του F. O. και του επικεφαλής της βρετανικής Αποστολής σχετικά με τη σύσταση της Αποστολής. Ο Windle θεώρησε αναγκαία την ύπαρξη ενός στρατιωτικού στη Βρετανική Αποστολή ως μέλος της. Οι Αμερικανοί είχαν ήδη ορίσει έναν Υποστράτηγο (Malony) ως μέλος της Αποστολής τους, ενώ και οι Γάλλοι είχαν ορίσει παρομοίως ένα Στρατηγό (Laparra). Επιπροσθέτως θεωρούσαν ότι ο στρατιωτικός που θα διατεθεί στο επιτελείο του πρέπει όχι μόνο να είναι υψηλόβαθμος, ώστε να μπορεί να αντιμετωπίσει τα διάφορα θέματα με τις στρατιωτικές αρχές, αλλά αν ήταν εφικτό να έχει γνώση της κατάστασης στην Ελλάδα ή τουλάχιστον των θεμάτων στην περιοχή.

Σε αυτό το σημείο να υπογραμμίσουμε ότι η Αποστολή εξαρτόταν αποκλειστικά από τις στρατιωτικές αρχές σε θέματα μέριμνας προσωπικού για την εργασία της εποπτείας, για τη μέριμνα της διαμονής, της διατροφής και των μετακινήσεων. Το κυρίως προσωπικό το οποίο και επρόκειτο να χρησιμοποιηθεί, πλην των εξειδικευμένων επιστημόνων, ήταν στρατιωτικό από τις βρετανικές και αμερικανικές δυνάμεις οι οποίες ήδη υπηρετούσαν στην περιοχή της Μεσογείου, ενώ θα χρησιμοποιούνταν αρκετές από τις υφιστάμενες δομές του Βρετανικού Στρατηγείου στην Ελλάδα.

Πέραν του στρατιωτικού, στα μέλη της Βρετανικής Αποστολής κατά τον αρχηγό της, θα έπρεπε να υπάρχει και ένας υπάλληλος από το F.O, που θα ήταν γνώστης της κατάστασης στην Ελλάδα, καθώς ήδη η αμερικανική Αποστολή είχε έναν αξιωματούχο του State Department, που είχε διατεθεί για το σκοπό αυτό. Επιπλέον, η παρουσία ενός διπλωματικού υπαλλήλου θα διευκόλυνε περισσότερο το διοικητικό έργο της βρετανικής αποστολής και θα ερχόταν ευκολότερα εις πέρας.

Για την προκαταρκτική επίσκεψη στην Ελλάδα θεωρήθηκε αρχικά καλύτερο να διατεθεί υπάλληλος της βρετανικής πρεσβείας. Για τη θέση του στρατιωτικού συνδέσμου προτάθηκε ο Συνταγματάρχης Woodhouse, καθώς ήταν βαθύς γνώστης των ελληνικών θεμάτων. Συνεπώς, η βοήθειά του ήταν πολύτιμη ενώ την παρούσα χρονική περίοδο ήταν διαθέσιμος, καθώς δεν βρισκόταν σε ειδική υπηρεσία.⁷³

⁷² NAOB, Φάκελος FO 371/48285, Υποφάκελος R/19694/4/19, 21.11.1945 (No2331).

⁷³ NAOB, Φάκελος FO 371/48285, Υποφάκελος R/19823/4/19, 21.11.1945

Από τα ανωτέρω διαφαίνεται μία «επιθετική» πολιτική των Η.Π.Α. σε ό,τι αφορά την οργάνωση της αμερικανικής Αποστολής. Το State Department, όπως θα δούμε και παρακάτω, έχει ήδη καταρτίσει πλήρες σχέδιο σχετικά με τη σύσταση της Αποστολής (πολυπληθής με μεγάλο αριθμό ειδικών σε διάφορα θέματα όπως δημόσιες σχέσεις και στατιστικολόγους και χρονοδιάγραμμα για την εκτέλεση εκλογών στις 20 Ιανουαρίου, όπως είχε αρχικά ανακοινωθεί. Η Μ. Βρετανία προσπαθεί να προλάβει τις εξελίξεις και βασιζόμενη στο αμερικανικό σχέδιο το αποδέχεται με σκοπό να έχει αντίστοιχη εκπροσώπηση κατά τη διάρκεια της εποπτείας των εκλογών. Από την εξέλιξη των πραγμάτων διαφαίνεται ότι η ευκαιρία που ενδεχομένως επιζητούσε ο αμερικανικός παράγοντας για ανάμιξή του στα ελληνικά πολιτικά δρώμενα, είχε βρεθεί και μάλιστα με τον πλέον επίσημο τρόπο, ύστερα από την πρόσκληση της ελληνικής κυβέρνησης. Άλλωστε από το 1945 και έκτοτε καθίσταται σαφές ότι η θέση των ΗΠΑ είναι σημαντική για όλα τα θέματα εξωτερικής πολιτικής που αφορούν τη Μ. Βρετανία. Χωρίς την ηγετική στάση των ΗΠΑ τίποτα δε θα είχαν πετύχει οι Βρετανοί.⁷⁴ Ήταν το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση στο Δόγμα Τρούμαν.⁷⁵

Στις 22 Νοεμβρίου 1945 η βρετανική Αποστολή αποτελούμενη από τους Windle, Foster και Herbert συνοδευόμενοι από δύο γραμματείς, τον αμερικανό στρατηγό Malony και τη στρατιωτική επιτροπή σχεδιασμού αποτελούμενη κυρίως από Αμερικανούς αξιωματικούς, αναχώρησαν με ειδική πτήση για την Αθήνα μέσω Νάπολης όπου και τους συνάντησε ο στρατηγός Laparra.⁷⁶ Το αποτέλεσμα αυτού του ταξιδιού ήταν η θεμελίωση στενής συνεργασίας μεταξύ των τριών δυνάμεων και η εκπόνηση ενός δοκιμαστικού σχεδίου για την εποπτεία των εκλογών, το οποίο αναπτύχθηκε κυρίως στη βάση της στρατιωτικής συνεργασίας με την ελληνική κυβέρνηση. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους στην Αθήνα, οι αρχηγοί της Αποστολής συναντήθηκαν με τον Πρωθυπουργό Θ. Σοφούλη, με μέλη του υπουργικού συμβουλίου αλλά και με τους αρχηγούς των κύριων πολιτικών σχηματισμών από όπου το σύνολο πλην των Κομμουνιστών εξέφρασαν την άποψη ότι οι εκλογές έπρεπε να διεξαχθούν το συντομότερο δυνατό.⁷⁷

⁷⁴ Cambridge University, The Cambridge History Of The Cold War VOL. I, Cambridge, Cambridge University PRESS, 2010, σελ. 121

⁷⁵ C.M. Woodhouse, Η Ιστορία Ενός Λάου - Οι Έλληνες από το 324 έως Σήμερα, Αθήνα, εκδόσεις ΤΟΥΡΙΚΗ, σελ. 319

⁷⁶ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος FO 371/48285, Υποφάκελος R/19694/4/19, 23.11.1945 (No2368).

⁷⁷ Βλ. ξεχωριστό κεφάλαιο για τις επαφές των επικεφαλής της AMFOGE με τους Έλληνες πολιτικούς.

2β. Συναντήσεις Επιτροπής με την κυβέρνηση

Η άφιξη στην Αθήνα των αρχηγών της Διασυμμαχικής Επιτροπής για την εποπτεία των Ελληνικών εκλογών έγινε την τελευταία εβδομάδα του Νοεμβρίου. Η αρχική αποστολή περιελάμβανε τα παρακάτω μέλη:⁷⁸

ΧΩΡΑ	ΜΕΛΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Η.Π.Α.	Dr. Grady
	Στρατηγός Malony
	Kohler
Μ. Βρετανία	Windle
	Foster
	Herbert
Γαλλία	Στρατηγός Laparra

Σε αυτά τα μέλη προστέθηκαν στην Αθήνα, λίγο αργότερα στην αμερικανική αποστολή ο Συνταγματάρχης Raymond, οκτώ (8) υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι και ο Αντισυνταγματάρχης Hicks (Βρετ. Σύνδεσμος), και στη Βρετανική Αποστολή ο Συνταγματάρχης Woodhouse και ο Συνταγματάρχης Salmon.

Ο κύριος σκοπός της προκαταρκτικής αυτής επίσκεψης ήταν να διερευνήσει σε ποια ημερομηνία μπορούσαν να διεξαχθούν εκλογές υπό καθεστώς δικαιοσύνης και ικανοποιητικών συνθηκών. Τα βασικά σημεία που επικεντρώθηκε η Επιτροπή ήταν ο βαθμός στον οποίο η εκλογική διαδικασία στη Ελλάδα, από τα έως τώρα καταγεγραμμένα στοιχεία ήταν δημοκρατική και κατάλληλη για τη διεξαγωγή των εκλογών. Επιπροσθέτως σε συνάρτηση με τις εκλογικές προετοιμασίες εξέτασαν μια σειρά θεμάτων:

1. Κατά πόσο οι αξιωματούχοι που εμπλέκονταν στην εκλογική διαδικασία ήταν διαθέσιμοι σε επαρκείς αριθμούς και είχαν αποφασίσει να λειτουργήσουν με αμερόληπτο και αποτελεσματικό τρόπο.
2. Κατά ποιο τρόπο θα ασκούσαν τα καθήκοντά τους στην περίπτωση όπου σχηματιστεί άλλη κυβέρνηση από την ήδη υφιστάμενη. Γενικότερα, τι συστάσεις έπρεπε να γίνουν προς την ελληνική κυβέρνηση από τις Δυνάμεις, με απώτερο σκοπό να φτάσουν στα κατάλληλα επίπεδα δικαιοσύνης και να τα διατηρήσουν.

⁷⁸ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος F. O. 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19

Άλλα θέματα που προβληματίζαν εξ αρχής την Επιτροπή ήταν:

1. Το επίπεδο συνεργασίας του εκλογικού σώματος σε περιπτώσεις εκφοβισμού, νοθείας – πλαστογραφίας και αποχής από την εκλογική διαδικασία.
2. Ποια επίδραση θα είχαν οι κλιματικές συνθήκες και η κατάσταση των επικοινωνιών στη διεξαγωγή των εκλογών.
3. Οι αριθμοί και οι πόροι που απαιτούνταν για την κύρια Αποστολή των Παρατηρητών.⁷⁹

Κατά την παραμονή της στην Αθήνα η Διασυμμαχική Επιτροπή συναντήθηκε με διάφορα μέλη της Κυβέρνησης, και έλαβε συνεντεύξεις από τα κύρια στελέχη και πολιτικούς της αντιπολίτευσης. Επίσης ενημερώθηκαν από τη βρετανική πρεσβεία σχετικά με την πρόοδο γύρω από την αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων.⁸⁰

Αρχικά το ηγετικό κλιμάκιο της Αποστολής συναντήθηκε με τον πρωθυπουργό Θ. Σοφούλη και με τους υπουργούς Γ. Καφαντάρη (παρά τον Πρωθυπουργό), Ι. Σοφιανόπουλο (Εξωτερικών), Κ. Ρέντη (Εσωτερικών & Δικαιοσύνης), Γ. Καρτάλη (Εμπορίου), και Σ. Μερκούρη (Δημοσίας Τάξεως). Επίσης πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις με τους Πρέσβεις των Συμμαχικών Κρατών καθώς και με τον Υποστράτηγο Scobie, Διοικητή Στρατηγείου Επίγειων Δυνάμεων στην Ελλάδα (G.C.C. Land Forces).⁸¹

Επιπροσθέτως, η επιτροπή συνάντησε τον Κυβερνήτη και το Γενικό Γραμματέα της Κρήτης, ενώ ο Windle συναντήθηκε με τον Πετμεζάρη (Υπουργό Τύπου) και τον .Πελτέκη (Υπουργό Ναυτιλίας). Οι επικεφαλές των Αποστολών πραγματοποίησαν επίσκεψη στη Θεσσαλονίκη στις 4 και 5 Δεκεμβρίου και στην Πάτρα στις 6 Δεκεμβρίου, όπου συναντήθηκαν με τις αρχές των πόλεων. Κατά την επιστροφή της επιτροπής στην Καζέρτα, συναντήσεις έγιναν με τους Broad, Υποστράτηγο Morgan και Στρατηγό Ward και άλλα υψηλόβαθμα στελέχη του Γενικού Επιτελείου Δυνάμεων Μεσογείου (HQ Central Mediterranean Force).

Τα θέματα συζήτησης με τους ανωτέρω κάλυψαν ένα ευρύ φάσμα έργων της Αποστολής. Περισσότερο έμφαση δόθηκε στα εξής τέσσερα προβλήματα:

⁷⁹ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος F. O. 371/48288, Υποφάκελος 21204/4/19

⁸⁰ Ο.π., Υποφάκελος 21251/4/1

⁸¹ AMFOGE Report..... ό. π., σ. 6

1. Η διαμονή των παρατηρητών που η Ελληνική Κυβέρνηση ανέλαβε να προσφέρει.
2. Η ημερομηνία των εκλογών την οποία ο Πρωθυπουργός "καθόρισε" για την 31η Μαρτίου 1946.
3. Το καθεστώς νόμου και τάξης σε ολόκληρη τη χώρα το οποίο καθιστούσε τη συμπλήρωση με ακρίβεια των εκλογικών καταλόγων πολύ δύσκολη.
4. Η μέθοδος των εκλογών η οποία τελικά αποφασίστηκε από τον Πρωθυπουργό να είναι η αναλογική αντιπροσώπευση.

Τα μέλη της AMFOGE μιλούσαν πάντα ομόφωνα και καθιστούσαν ξεκάθαρο ότι ο σκοπός του ήταν να διεξάγουν μια αποστολή εποπτείας και αναφοράς και όχι να ασκήσουν πίεση ή εξαναγκασμό. Υπό αυτό το πνεύμα επετεύχθη συμφωνία με την Ελληνική Κυβέρνηση σε όλα τα σημεία. Τα συμμαχικά μέλη της Αποστολής αναχώρησαν από την Αθήνα στις 9 Δεκεμβρίου ικανοποιημένα ότι είχαν ένα ξεκάθαρο στόχο να πετύχουν.⁸²

Από την Ελληνική πλευρά επιθυμία της Κυβέρνησης ήταν να διεξάγει σύντομα δίκαιες εκλογές. Με υπόμνημα της προς τη Διασυμμαχική Επιτροπή παραθέτει την ανησυχία της και την έντονη επιθυμία για την ομαλή διεξαγωγή των εκλογών και την αυθεντικότητα των αποτελεσμάτων για λόγους οι οποίοι σχετίζονταν με την τότε εσωτερική κατάσταση της χώρας, αλλά και το μέλλον της:

«Οι επικείμενες εκλογές δεν είναι μία συνήθης πράξη του Κοινοβουλευτικού συστήματος, η οποία θα απαντούσε στην ανάγκη ανανέωσης από καιρό εις καιρό των εθνικών αντιπροσώπων. Ο σκοπός είναι σαφώς ευρύτερος και πιο ζωτικός και το αποτέλεσμά τους θα ασκήσει όχι μόνο προσωρινή αλλά μόνιμη επιρροή στην εσωτερική ηρεμία και τη μοίρα της χώρας. »

83

Συνεχίζουν επισημαίνοντας ότι ο Ελληνικός λαός έχει διχαστεί σε μια βαθειά εμφύλια διαμάχη τα τελευταία τριάντα χρόνια από τη στιγμή που ο βασιλιάς Κωνσταντίνος με τη βοήθεια του τότε πρίγκιπα και τώρα βασιλιά Γεωργίου καταπίεσε τις ελευθερίες του λαού και εφάρμοσε αμφισβητούμενες πολιτικές, οι οποίες έρχονταν

⁸² AMFOGE Report..... ό. π., σ. 6

⁸³ NAOB, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, 21/12/1945 ANNEX K

σε αντίθεση με τα εθνικά συμφέροντα υπό το πρίσμα να έρθει η Ελλάδα στο πλάι της ,Γερμανίας και να τη βοηθήσει στον πόλεμο ενάντια στους συμμάχους. Από εκείνη την περίοδο χάθηκε η ηρεμία στη χώρα και η μόνη περίοδος στην οποία "*φάνηκαν μέρες δόξας και ευτυχίας*" ήταν όταν δεν είχε δύναμη η δυναστεία.⁸⁴

Κατά την έλευση της Επιτροπής στην Αθήνα η Βρετανική Πρεσβεία υπέβαλε υπόμνημα⁸⁵ με θέματα που αφορούσαν την προεκλογική προετοιμασία στην Ελλάδα. Η σύσταση λεπτομερών στατιστικών για την πρόοδο της Ελληνικής Κυβέρνησης στην προετοιμασία των εκλογών είχε πραγματοποιηθεί από τον Ταγματάρχη Wingent της Βρετανικής Πρεσβείας, ο οποίος είχε πρακτική εμπειρία σε ανάλογα θέματα, καθώς στην επαρχία του Essex είχε αναμειχθεί με τις εκλογές για τρεις συνεχόμενες θητείες και επίσης ήταν νομικά κατηρτισμένος. Ο εν λόγω αξιωματικός μαζί με το Συνταγματάρχη Woodhouse διατέθηκαν τελικά στη Βρετανική Αποστολή. Στο υπόμνημα αναφέρονταν τα εξής θέματα:

1. Προετοιμασία για διενέργεια εκλογών
2. Προετοιμασία και εκτύπωση των εκλογικών καταλόγων:
 - Για τους κανονικούς ψηφοφόρους
 - Για τους ψηφοφόρους που βρίσκονταν μακριά από τον τόπο εγγραφής τους, είτε λόγω μετανάστευσης, είτε λόγω στρατιωτικής θητείας
 - Για τους ψηφοφόρους που βρίσκονταν υπό κράτηση, αλλά δεν είχαν στερηθεί των εκλογικών τους δικαιωμάτων.
3. Εκλογική μέθοδος
 - Το πλειοψηφικό και αναλογικό σύστημα
 - Ο αριθμός και το μέγεθος της συνοχής
4. Μέτρα ασφαλείας για την προστασία του εκλογικού σώματος από παρενοχλήσεις.
5. Προετοιμασία των εκλογικών τμημάτων (διανομή, διαμονή, έπιπλα, γραφική ύλη).
6. Εκλογικές παραβάσεις.
7. Η διαδικασία των εκλογών
8. Η στάση του Πρόεδρου της εφορευτικής επιτροπής ως προς την εποπτεία της εκλογικής διαδικασίας και της καταμέτρησης των ψήφων.

⁸⁴ Ο. π Υποφάκελος 21251/4/19.

⁸⁵ Ο. π., Υποφάκελος 21251/4/19

9. Η μέριμνα και η φύση των καλπών και της ψηφοφορίας.
10. Η ημέρα και οι ώρες της ψήφου.
11. Η μέθοδος καταμέτρησης των ψήφων.
12. Η διαχείριση των παραπόνων και των ενστάσεων καθώς και η δικανική τους αντιμετώπιση.
13. Η μέθοδος της ανακοίνωσης των εκλογικών αποτελεσμάτων και της διάθεσης των εκλογικών εγγράφων.

Σύμφωνα με τη Βρετανική Πρεσβεία ο σκοπός της προσφοράς αυτού του υπομνήματος ήταν να προσφέρει βοήθεια στο έργο των Παρατηρητών, προτρέποντάς την να μην αποδεχθεί εξ' ολοκλήρου τα συμπεράσματά της έρευνας αυτής αλλά να εξάγει τα δικά της.

Η εκτίμηση όμως είναι ότι η κίνηση αυτή αποσκοπούσε ακριβώς στο αντίθετο. Αφενός γίνεται μία προσπάθεια έμμεσης επιρροής της αμερικανικής Αποστολής περιγράφοντας επακριβώς τα θέματα τα οποία πρόκειται να αντιμετωπίσουν και προτείνουν λύσεις, σύμφωνα με τις βρετανικές επιθυμίες. Ας μην ξεχνάμε ότι η Βρετανική παρουσία στην Ελλάδα είναι πολύ ισχυρή και πολυετής και γνωρίζει κάθε πτυχή της ελληνικής πολιτικής σκηνής αφού έχει επέμβει όχι λίγες φορές. Αφετέρου η κίνηση αυτή εκτιμάται ως μία προσπάθεια ανάκτησης του χαμένου εδάφους από τους Βρετανούς σε σχέση με τους Αμερικανούς οι οποίοι είχαν ήδη πλήρως καταρτισμένο σχέδιο δράσεως.

2γ. Συναντήσεις Επιτροπής με τους πολιτικούς αρχηγούς

Το Σάββατο 8 Δεκεμβρίου 1945 η ηγεσία της Διασυμμαχικής Επιτροπής αποτελούμενη από τους Grady, Windle, Στρατηγό Laparra, Υποστράτηγο Malony και υπηρεσιακούς παράγοντες (Kohler, Herbert, Foster και Συνταγματάρχη Woodhouse), συναντήθηκε με εκπροσώπους των ελληνικών πολιτικών κομμάτων, για χρονικό διάστημα μισής ώρας για την κάθε κομματική αντιπροσωπεία ή πολιτικό αρχηγό.

Η πρώτη επιτροπή που έγινε δεκτή ήταν από το Ε.Α.Μ., το οποίο εκπροσωπήθηκε από τους Σιάντο, Μ. Κύρκο και Πορφυρογένη.

Ο Grady καλωσόρισε την Επιτροπή του Ε.Α.Μ, εξηγώντας τους ότι η Διασυμμαχική Επιτροπή βρίσκονταν στην Ελλάδα με σκοπό να επιτηρήσει τις εκλογές⁸⁶, αλλά ταυτόχρονα θα ήταν πολύ χαρούμενοι να ακούσουν τις απόψεις τους.

Όπως επισήμαναν οι εκπρόσωποι του ΕΑΜ, υπήρχαν περί τους 20.000 δημοκράτες φυλακισμένοι. Επιπλέον έως τώρα 800 περίπου άτομα, είχαν δολοφονηθεί από την άκρα δεξιά.

Σε ό,τι αφορά τους εκλογικούς καταλόγους, οι εκπρόσωποι του ΕΑΜ δήλωσαν ότι αυτοί συντάχθηκαν σε μία περίοδο όπου στην Ελλάδα δεν υπήρχε καμία ασφάλεια, γι' αυτό και πολλοί δεν πήγαν για να εγγραφούν. Επιπλέον στην Αθήνα, απορρίφθηκαν όλοι οι πολίτες, στους οποίους αρχικά είχε δοθεί η δυνατότητα να δουλέψουν στη σύνταξη των εκλογικών καταλόγων, λόγω των δημοκρατικών τους φρονημάτων, ενώ στην θέση τους διόρισαν ανθρώπους που είχαν συνεργαστεί με τους Γερμανούς στην Κατοχή. Το αποτέλεσμα ήταν χιλιάδες να μην έχουν υπό την κατοχή τους τα εκλογικά βιβλιάρια, επειδή εάν είχαν παρουσιαστεί για να εγγραφούν, θα είχαν φυλακιστεί.

Σε ερώτηση του Windle, αν υφίσταται κάποια δυσκολία για τους ανθρώπους να εγγραφούν τώρα, οι εκπρόσωποι του ΕΑΜ απάντησαν, ότι αυτοί που είναι φυλακισμένοι πρέπει να απελευθερωθούν και μετά να γίνει αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων. Στην ερώτηση, αν «Το κόμμα σας είναι έτοιμο να λάβει μέρος στις εκλογές;», οι εκπρόσωποι του ΕΑΜ ξεκαθάρισαν, ότι θα απέχουν, εκτός και εάν διορθωθούν οι εκλογικοί κατάλογοι. Επίσης, επέμειναν στην εφαρμογή εκλογικού συστήματος αναλογικής αντιπροσώπευσης.

⁸⁶ Η δήλωση αυτή επαναλήφθηκε σε όλες τις αντιπροσωπεύσεις.

Η επόμενη επιτροπή που δέχθηκαν ήταν από το **Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα** του Γ. Παπανδρέου. Αυτοί είχαν την άποψη ότι οι εκλογές μπορούσαν να γίνουν πριν τις 31 Μαρτίου 1946. Οι εκλογικοί κατάλογοι είχαν συμπληρωθεί σωστά.

Οι εκπρόσωποι του Δημοκρατικού κόμματος τάχθηκαν υπέρ του πλειοψηφικού συστήματος, καθώς με το αναλογικό σύστημα δημιουργούνται μικρά κόμματα, άρα κατακερματισμός των πολιτικών δυνάμεων και δυσκολίες στο σχηματισμό ισχυρής (βιώσιμης) κυβέρνησης. Τάχθηκαν υπέρ μιας βραχείας προεκλογικής περιόδου και εξέφρασαν τη βεβαιότητα ότι δεν θα υπάρξει αποχή, καθώς υπήρχαν όλες οι συνθήκες για τάξη και ασφάλεια. Επιπλέον, οι κομμουνιστές είχαν εγγραφεί στους εκλογικούς καταλόγους στα μικρά χωριά, ενώ εάν υπήρχε τρομοκρατία κανείς δε θα το σκεφτόταν να εγγραφεί. Υπό το δικό τους πρίσμα, η παρουσία των Παρατηρητών θα ήταν η διασφάλιση της εγκυρότητας των εκλογών. Επιπλέον ο Τύπος στη χώρα ήταν εντελώς ελεύθερος παντού.

Στη συνέχεια έγινε δεκτή η επιτροπή από το **Λαϊκό Κόμμα**.⁸⁷ Οι εκπρόσωποι του Λαϊκού Κόμματος βεβαίωσαν ότι οι εκλογικοί κατάλογοι είχαν προετοιμαστεί κατάλληλα και σύμφωνα με τη ισχύουσα ελληνική νομοθεσία. Σε ό,τι αφορά τις διπλοεγγραφές και την τρομοκρατία. (ύστερα από σχετική ερώτηση του Windle), απάντησαν ότι η αναθεώρηση των καταλόγων έχει ολοκληρωθεί και δεν υπήρξε κανένα παράπονο ή προσφυγή. Η μόνη τρομοκρατία ήταν αυτή που προέρχονταν από τους κομμουνιστές, οι οποίοι εμπόδισαν την εγγραφή στις περιοχές τους.

Τάχθηκαν υπέρ του πλειοψηφικού συστήματος, με το επιχείρημα ότι η αδυναμία των πολιτικών κομμάτων να σχηματίσουν κυβέρνηση ύστερα από τις εκλογές του 1936, οδήγησε στη δικτατορία. Για το λόγο αυτό προέκριναν ως καλύτερο σύστημα το πλειοψηφικό, επισημαίνοντας ότι το Λαϊκό Κόμμα, όντας Δημοκρατικό κόμμα, θα είναι πάντοτε πιστό στην λαϊκή πλειοψηφία.

Η επόμενη επιτροπή που δέχθηκαν ήταν το **Εθνικό Ενωτικό Κόμμα**, το οποίο ιδρύθηκε το 1935 και εκπροσωπήθηκε από τον Π. Κανελλόπουλο.

Ο Π. Κανελλόπουλος δήλωσε ότι δεν υφίσταται κανένα πρόβλημα με τους εκλογικούς καταλόγους, καθώς έχει τη βεβαιότητα ότι είναι οι πιο πλήρεις από ποτέ. Ενδεχομένως ένα μικρό ποσοστό να μην έχει εγγραφεί, αλλά αυτό αποτελεί δική τους

⁸⁷ Στο πρωτότυπο κείμενο αναφέρονται ως ακραίοι δεξιοί ή βασιλικοί. Προφανώς αναφέρεται στην τετραμελή Διοικούσα Επιτροπή του Λαϊκού Κόμματος.

απόφαση. Σε ό,τι αφορά την (άσκηση) τρομοκρατίας, (η οποία θα λειτουργούσε αποτρεπτικά ως προς την εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους), δήλωσε ότι δεν υφίσταται, καθώς στα χωριά η διαδικασία γίνεται αυτόματα, ενώ στις πόλεις κυλάει ομαλά, χωρίς να έχει αποκλειστεί κανείς. Επισήμανε, ότι αν και οι κομμουνιστές έχουν υποχωρήσει από την εγγραφή τις τελευταίες δύο εβδομάδες, δεν πρόκειται να δημιουργηθεί κάποιο πρόβλημα. Ουσιαστικά ο Κανελλόπουλος θεωρούσε ευνοϊκή για τα αστικά κόμματα (φιλοβασιλικά και δεξιά) μια ενδεχόμενη αποχή της αριστεράς από τις εκλογές.

Τόνισε, ότι η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα στα Βαλκάνια όπου η ελευθερία ως έννοια επιτρέπεται ή υπάρχει, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ελευθερία του Τύπου. Αναφέρθηκε μάλιστα στην Αστυνομία και στη Χωροφυλακή, οι οποίες (κατά την κρίση του) είναι αμερόληπτες. Συνεπώς, ο ελληνικός λαός έχει κάθε λόγο να είναι ευγνώμων στους τρεις Συμμάχους. Σε ό,τι αφορά το εκλογικό σύστημα τάχθηκε υπέρ ενός μεικτού συστήματος όπου οι μισοί βουλευτές θα εκλέγονταν με βάση το πλειοψηφικό και οι άλλοι μισοί με βάση το αναλογικό, ώστε να υπάρχει ισχυρή Κυβέρνηση και ταυτόχρονα και αντιπολίτευση.

Η επόμενη επιτροπή που δέχθηκαν ήταν το **Ε.Λ.Δ. (Σοσιαλιστές)**, που εκπροσωπήθηκε από τους Αλ. Σβώλο, Αγγελόπουλο και Ηλ. Τσιριμώκο.

Δήλωσαν ότι ανήκουν στο Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδος, ότι είναι επίσης δημοκράτες και καταβάλλουν προσπάθειες μέσω δημοκρατικών διαδικασιών να ωθήσουν τη χώρα σε μία κατάσταση ηρεμίας και σταθερότητας.

Η βούληση του λαού πρέπει να δοθεί με αυθεντικό τρόπο. Οι εκλογές πρέπει να διεξαχθούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να δοθεί σε όλους το δικαίωμα της έκφρασης. Κάθε είδος καταπίεσης θα πρέπει να απεμποληθεί, αλλά επί του παρόντος αυτές οι τόσο αναγκαίες συνθήκες δεν υπάρχουν. Συνεπώς ήταν και αρνητικοί για άμεσες εκλογές. Θεωρούσαν ότι θα πρέπει να δοθεί χρόνος ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες και οι εκλογές να γίνουν το Μάιο. Ο Grady δήλωσε ότι ο καθορισμός της ημερομηνίας των εκλογών δεν είναι θέμα που το καθόρισε η Αποστολή, αλλά η ελληνική κυβέρνηση.

Σε ό,τι αφορά την εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους αυτή δεν έχει πραγματοποιηθεί, λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης. Συνέχισαν λέγοντας ότι κατά τη γνώμη τους τα διοικητικά μέτρα για τους εκλογικούς καταλόγους πρέπει να αποπνέουν

αίσθημα εμπιστοσύνης και η σύνταξή τους πρέπει να πείσει όλους για την αυθεντικότητά τους.

Δήλωσαν επίσης ότι η απόφασή τους για συμμετοχή ή μη στις εκλογές θα εξαρτηθεί από την ημερομηνία διεξαγωγής τους. Ακόμα και εάν εγγραφούν, δεν πρόκειται να ψηφίσουν υπό τις παρούσες συνθήκες. Σε ερώτηση για την εκλογική δύναμή τους, η απάντηση ήταν ότι δεν μπορούσαν να εκφράσουν γνώμη, διότι είναι ένα σχετικά νέο κόμμα, αλλά έχουν αντιληφθεί ότι ένα κομμάτι του πληθυσμού τους ακολουθεί και τους υποστηρίζει.

Επέμειναν ότι όλες οι Αρχές δεν είναι αμερόληπτες, διότι έχουν διοριστεί από τους Βασιλικούς, οι οποίοι έχουν ασκήσει τρομοκρατία σε πολλά μέρη. Άνθρωποι φυλακίζονται χωρίς να δικάζονται, γεγονός που συνεπάγεται έλλειψη εμπιστοσύνης στη χώρα. Υπό αυτές τις συνθήκες η κατάσταση δεν είναι η κατάλληλη. Υποστηρίζουν την παρούσα Κυβέρνηση, καθώς ελπίζουν να αλλάξει η κατάσταση και όταν αυτό γίνει τότε θα είναι έτοιμοι για εκλογές. Τέλος, διευκρίνισαν ότι δεν ανήκουν στο Ε.Α.Μ. και επιθυμούν **αναλογικό** σύστημα.

Η επόμενη και τελευταία επιτροπή που δέχθηκαν ήταν το **Εθνικό Εθνικιστικό Κόμμα Ελλάδος**⁸⁸, που εκπροσωπήθηκε από τους στρατηγούς Ζέρβα και Γονατά.

Οι ανωτέρω δήλωσαν ότι επιθυμούσαν την άμεση διεξαγωγή των εκλογών, για να σταθεροποιηθεί η κατάσταση. Ελεύθερες εκλογές, μπορούσαν να γίνουν. Οι εκλογικοί κατάλογοι ήταν καλοί και η όλη διαδικασία έχει επιβλεφτεί σωστά. Ενδεχόμενη αναβολή των εκλογών θα προσέβαλε την εμπιστοσύνη του Ελληνικού λαού. Αυτό που επιθυμούσαν ήταν μία ισχυρή κυβέρνηση από πλειοψηφικό σύστημα.

Συνεπώς, ήταν υπέρμαχοι του πλειοψηφικού συστήματος. Ρωτήθηκαν για τη δύναμη του κόμματός τους. Δεν μπορούσαν να πουν, αλλά πίστευαν ότι είχαν ισχυρό ρεύμα στη Μακεδονία. Δε μπορούσαν να είναι σίγουροι, εάν υπήρξε τρομοκρατία ή όχι. Η δημόσια τάξη τώρα είναι ιδανική. Οι εκλογές έχουν ήδη αναβληθεί τρεις φορές γι' αυτό και τώρα πρέπει να γίνουν άμεσα. Εξέφρασαν την ελπίδα ότι η Αποστολή θα δηλώσει στον κόσμο ότι ο ελληνικός λαός είναι ελεύθερος και ότι δεν υπάρχει τρομοκρατία. Ο Grady δήλωσε ότι βρίσκονταν στην Ελλάδα για να εποπτεύσουν τις

⁸⁸ Αναφέρονται στο Κόμμα Εθνικών Φιλελευθέρων (ΚΕΦ) του Στ. Γονατά και το Εθνικό Κόμμα Ελλάδος του Ν. Ζέρβα.

εκλογές και όχι να τις διεξάγουν. Μετά τις εκλογές θα εκδοθεί μία ανακοίνωση εκφράζοντας τις απόψεις τους για το εάν διεξήχθησαν δίκαια ή όχι.⁸⁹

Συμπερασματικά, οι εκπρόσωποι των αστικών κομμάτων θεωρούσαν ότι οι συνθήκες ήταν πλέον ώριμες για τη διεξαγωγή των εκλογών και τάχθηκαν μάλιστα υπέρ της ενισχυμένης αναλογικής με το αιτιολογικό ότι η χώρα είχε ανάγκη ισχυρής και βιώσιμης κυβέρνησης. Επιπλέον, δήλωσαν ότι η σύνταξη και η αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων έβαινε καλώς, ενώ τρομοκρατία δεν υφίστατο παρά μόνο από τους κομμουνιστές. Αντίθετα, οι εκπρόσωποι των αριστερών κομμάτων περιέγραψαν την κατάσταση περισσότερο αντικειμενικά, καθώς αναφέρθηκαν εκτενώς στο πρόβλημα των εκτοπισμένων και φυλακισμένων δημοκρατικών πολιτών, αλλά και της μη εγγραφής τους στους εκλογικούς καταλόγους λόγω του προβλήματος της ασφάλειας που υφίστατο και ειδικότερα στην ύπαιθρο, γεγονός που προδίκαιζε και την αποχή τους από τις εκλογές.

⁸⁹ Οι αναφορές αυτές για τις συναντήσεις της Διασυμμαχικής Επιτροπής με τους εκπροσώπους των πολιτικών κομμάτων περιέχονται στα ΝΑΟΒ Φάκελος FO 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, ANNEX E.

2δ. Συναντήσεις Στρατιωτικού σκέλους Επιτροπής με το Βρετανικό Στρατηγείο Επιγείων Δυνάμεων Ελλάδος

Στις 30 Νοεμβρίου 1945 μέλη της Διασυμμαχικής Αποστολής για την εποπτεία των Ελληνικών Εκλογών συγκεντρώθηκαν στην Αθήνα και εγκαταστάθηκαν στα γραφεία του Στρατηγείου Επιγείων Δυνάμεων Ελλάδος.⁹⁰

ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
Πρέσβης H.F. Grady	Στρατηγός H.J.Malony (Επικεφαλής της Αποστολής)
Foy D. Kohler	Συνταγματάρχης N.E.Fiske
	Συνταγματάρχης J.E.Raymond
	Συνταγματάρχης H.S.Robertson
	Συνταγματάρχης J.B.Colson
	Αντισυνταγματάρχης M.G.De Forest
	Αντισυνταγματάρχης J.B.Hicks
	Αντισυνταγματάρχης Miner (Βρετανός Σύνδεσμος)
	Ταγματάρχης C.L.Royster
	Πλωτάρχης C.A.Merryman U.S.N.

⁹⁰ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, 21/12/1945 ANNEX C

ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
R.T. Wndle (Επικεφαλής της Αποστολής)	Συνταγματάρχης H.J.B. Salmon (Αμερικανός σύνδεσμος)
J.W. Foster	
A.J. Herbert	

Ο Συνταγματάρχης Woodhouse από τη βρετανική πρεσβεία και ο Ταγματάρχης Winget από το Γραφείο Πολιτικού Σύμβουλου διατέθηκαν στη Βρετανική Αποστολή. Ο Γάλλος αντιπρόσωπος Στρατηγός Laparra, έφτασε στις 1 Δεκεμβρίου 1945.

Το G.O.C. H.Q. Land Forces Greece είχε μία σύντομη σύσκεψη με τους επικεφαλείς της επιτροπής την Παρασκευή 30 Νοεμβρίου. Η εντύπωση που είχε δημιουργηθεί για το χαρακτήρα της επίσκεψης, ήταν αναγνωριστικός. Ο επικεφαλής της βρετανικής αποστολής δήλωσε ότι επιθυμεί το βρετανικό σχέδιο να ταυτιστεί όσο το δυνατό περισσότερο με το αμερικανικό, το οποίο (βρετανικό) προετοιμαζόταν λεπτομερώς και με απώτερο σκοπό να εκδοθεί σύντομα.

Οι Προϊστάμενοι των Τμημάτων και των Υπηρεσιών του Στρατηγείου Επιγείων Δυνάμεων Ελλάδος θα προσέφεραν κάθε δυνατή προσπάθεια εντός των δυνατοτήτων τους, αλλά δεν θα εμπλέκονταν άμεσα σε ένα θέμα το οποίο θεωρήθηκε αμιγώς πολιτικού χαρακτήρα.

Ένας μεγάλος αριθμός στρατιωτικού προσωπικού, εξοπλισμού και μεταφορικών μέσων όφειλε να διατεθεί για να υποστηριχθεί το Κεντρικό Επιτελείο, τα Περιφερειακά Επιτελεία και οι Ομάδες των Παρατηρητών. Θεωρήθηκε ότι μία στρατιωτική επιτροπή θα απαιτηθεί αρχικά για να σχεδιαστεί το στρατιωτικό σκέλος της επιχείρησης. Το Κεντρικό Επιτελείο ενδεχομένως να αποδυναμωνόταν προς τις τελευταίες φάσεις, αλλά η παραμονή ορισμένων επιτελών θεωρήθηκε απαραίτητη για να ελεγχθεί η επιχείρηση από στρατιωτικής απόψεως.

Προκειμένου η βρετανική Αποστολή να είναι σε συνάφεια ως προς το βαθμό Διοίκησης με την αντίστοιχη αμερικανική και γαλλική, προτάθηκε ο Διοικητής της να φέρει το βαθμό του Υποστράτηγου.

Όσον αφορά το προσωπικό του Κεντρικού Επιτελείου σύμφωνα με τις εκτιμήσεις θα απαιτούνταν 120 αξιωματικοί και 131 υπαξιωματικοί. Από αυτούς, 100 αξιωματικοί και 100 υπαξιωματικοί προορίζονταν να στελεχώσουν τις Ομάδες Παρατηρητών και οι υπόλοιποι το Κεντρικό και τα Περιφερειακά Επιτελεία. Η πλειοψηφία του προσωπικού επρόκειτο να δράσει για μεγάλα χρονικά διαστήματα αυτοδύναμα υπό δύσκολες συνθήκες και ήταν απαραίτητο να διαθέτει πιστοποίηση στη διαχείριση πόρων, ευστροφία και ικανότητα να συναναστρέφεται τους κατοίκους, χωρίς να δημιουργούνται προβλήματα.⁹¹ Συνεπώς, το μεγαλύτερο δυνατό ποσοστό έπρεπε να επιλεγεί από άτομα τα οποία ήδη υπηρετούσαν στην Ελλάδα και οι οποίοι θα δρούσαν στις περιοχές που ήταν ήδη τοποθετημένοι. Το Στρατηγείο Επιγείων Δυνάμεων Ελλάδος ανέφερε ότι υπήρχε η δυνατότητα να διαθέσει 50 αξιωματικούς.

Για τις μεταφορές ο σχεδιασμός προέβλεπε την ανάγκη ύπαρξης 114 οχημάτων, από τα οποία τα 100 jeep για τις Ομάδες των Παρατηρητών. για τα οποία Το Στρατηγείο Επιγείων Δυνάμεων Ελλάδος αδυνατούσε να διαθέσει οποιοδήποτε μεταφορικό μέσο μόνιμα, αλλά θα βοηθούσε στην εκκαθάριση των πρώην προβλητών και στη χύδην διανομή σιτηρεσίου κλπ.⁹² Επιπλέον η εκτέλεση μεταφορών διά θαλάσσης ή αέρος θα γινόταν μέσω υδροπλάνων, προκειμένου να καταστεί ευκολότερη η πρόσβαση στα νησιά του Αιγαίου.

Το πλέον όμως σοβαρότερο πρόβλημα για το οποίο η λύση φαινόταν εξαιρετικά δύσκολη, ήταν αυτό της διαμονής. Από τη στιγμή όπου η Αποστολή θα βρισκόταν στην Ελλάδα κατόπιν προσκλήσεως της Ελληνικής Κυβέρνησης, η διαμονή θα έπρεπε να παρασχεθεί από τους Έλληνες. Από δημοσιογράφους και από συζητήσεις φαίνεται ότι δεν είναι πραγματοποιήσιμο.⁹³ Ιδιαίτερη δυσκολία αντιμετωπίστηκε στην εξεύρεση διαμονής στην Αθήνα και μόνο ύστερα από μεγάλες διαπραγματεύσεις, διατέθηκε ένα ξενοδοχείο. Αυτό βρισκόταν στην Κηφισιά και δεν είχε ηλεκτρικό και ζεστό νερό. Επίσης η τοποθεσία δεν ήταν ευνοϊκή, καθώς απείχε περίπου μισή ώρα από την Αθήνα.

⁹¹ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, 21/12/1945 ANNEX C

⁹² ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, 21/12/1945 ANNEX C

Το Στρατηγείο Επιγείων Δυνάμεων Ελλάδος ανέφερε ότι το θέμα της διαμονής ήταν αποκλειστική ευθύνη της ελληνικής κυβέρνησης και η προσφορά βοήθειας από τις βρετανικές αρχές, μπορούσε να θεωρηθεί ως προσβλητική ενέργεια. Καμία στέγαση δε θα προσφερόταν, χωρίς την προηγούμενη συναίνεση του Στρατηγείου Επιγείων Δυνάμεων Ελλάδος εκτός εάν οι βρετανοί στρατιωτικοί βεβαιώνονταν ότι οι ελληνικές αρχές αδυνατούσαν να προσφέρουν στέγαση, ή στην περίπτωση που το επίπεδο ήταν κατώτερο του προσδοκώμενου.⁹⁴

Τα θέματα της στέγασης και της διοίκησης γενικώς θα προσπερνούνταν εάν λαμβάνονταν η απόφαση το προσωπικό να προσαρτιστεί απευθείας στις βρετανικές μονάδες. Όπως φαίνεται, οι ελληνικές αρχές σε καμία περίπτωση δε θα μπορούσαν να καλύψουν το θέμα της στέγασης οπότε η έκδοση αυτής της διαταγής ήταν αναπόφευκτη. Στην Τρίπολη και στην Κρήτη, όπου δεν υπήρχαν βρετανικά στρατεύματα, η μόνη λύση ήταν η φιλοξενία του προσωπικού από τις ελληνικές τοπικές αρχές.⁹⁵

Προτάθηκε επίσης το προσωπικό που θα διατίθετο από το Στρατηγείο Επιγείων Δυνάμεων Ελλάδος να έχει και τα δικά του μεταφορικά μέσα. Με αυτό τον τρόπο θα ήταν υπεύθυνο για την πρόνοια ενός αριθμού πλήρων Ομάδων Παρατηρητών, οι οποίοι και θα δρούσαν σε περιοχές όπου ήδη υπηρετούσαν.⁹⁶

Σύμφωνα επίσης με το σχεδιασμό η σίτιση της βρετανικής Αποστολής θα πραγματοποιούνταν από Το Στρατηγείο Επιγείων Δυνάμεων Ελλάδος. Απεναντίας, η αμερικανική Αποστολή θα σιτιζόταν με ίδια μέριμνα. Κατά περιπτώσεις, οι Αμερικανοί θα σιτιζόνταν από τους Βρετανούς και το αντίστροφο.⁹⁷

Οι επικοινωνιακές ευκολίες και τα υγειονομικά μέσα των Αμερικανών θα ήταν διαθέσιμα και στους Βρετανούς, ενώ το Στρατηγείο Επιγείων Δυνάμεων Ελλάδος θα προσέφερε κάθε δυνατή βοήθεια στη μετακίνηση του προσωπικού και του εξοπλισμού και στην αποβίβαση του προσωπικού.⁹⁸

⁹⁴ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, 21/12/1945 ANNEX C

⁹⁵ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, 21/12/1945 ANNEX C

⁹⁶ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, 21/12/1945 ANNEX C

⁹⁷ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, 21/12/1945 ANNEX C

⁹⁸ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, 21/12/1945 ANNEX C

Η επίλυση όλων των ανωτέρω θεμάτων ήταν θεμελιώδης για την επιτυχή εποπτεία των εκλογών. Αν και βρισκόμασταν σε μία εποχή όπου πλέον επικρατούσαν ειρηνικές συνθήκες, λόγω των εκτεταμένων καταστροφών, δεν υπήρχαν οι κατάλληλες υποδομές για να υποστηρίξουν μία τέτοια επιχείρηση, γι' αυτό και οι Δυνάμεις στηρίχθηκαν εξ' αρχής σε καθαρά στρατιωτικά μέσα αν και ο χαρακτήρας της AMFOGE ήταν πολιτικός και μόνο. Μετά την ολοκλήρωση της επίσκεψης της προκαταρκτικής Επιτροπής το Δεκέμβριο, τη συνάντηση με την Ελληνική Κυβέρνηση, τις επαφές με τα πολιτικά κόμματα και την άμεση συνεργασία σε στρατιωτικό επίπεδο μεταξύ AMFOGE και Βρετανικού Στρατηγείου στην Ελλάδα, δημιουργήθηκαν οι κατάλληλες συνθήκες για την αρχική κινητοποίηση της αποστολής προς την Ιταλία τον Ιανουάριο 1946 και την έλευσή της στην Ελλάδα το Φεβρουάριο 1946.

3. Σύσταση αποστολής – Οργάνωση Δυνάμεων

Στις 14 Ιανουαρίου 1946 ανακοινώθηκε η σύσταση του Αμερικανικού τμήματος της Επιτροπής για την επιτήρηση των ελληνικών εκλογών. Ως πρόεδρος της Αμερικανικής ομάδας ορίστηκε ο Henry Grady, με μέλη το στρατηγό Harry J. Malony, το σύμβουλο του κράτους Joseph Coy Green, τον υπεύθυνο σε θέματα διεθνών σχέσεων Walter H. Mallory, το δικηγόρο και εκπαιδευτικό πρώην αναπληρωτή υπουργό του Κράτους James Grafton Rogers, τον εκδότη του "Des Moines Register and Tribune" William W. Waymack και τον πρότανη του Πανεπιστήμιου της Indiana Herman B. Wells.⁹⁹

Το τελικό σχέδιο για την οργάνωση της Αποστολής το οποίο συντάχθηκε από τις ΗΠΑ και έγινε αποδεκτό από το Λονδίνο, περιελάμβανε τη σύσταση ενός Κεντρικού Επιτελείου και διαφόρων Περιφερειακών. Το Κεντρικό Γραφείο (Combined Central Office), το οποίο εγκαταστάθηκε στη Αθήνα, αποτελούνταν από ένα Κεντρικό Συμβούλιο με το πολιτικό προσωπικό και ένα Συνδυασμένο Στρατιωτικό Επιτελείο διοικούμενο από τους Στρατιωτικούς Διοικητές των τριών συμμετεχουσών Δυνάμεων (για τη Βρετανία ο αντιστράτηγος Dumbreck, ο Foster και ο αντισυνταγματάρχης Pretorius (Ν. Αφρική), για τη Γαλλία ο Marcel Lachaze και για την Αμερική ο αντίστράτηγος Harry Malony και ο Joseph Green.). Το Κεντρικό Συμβούλιο, αποτελούνταν από τους τρεις Αρχηγούς και άλλα εξειδικευμένα μέλη της Αποστολής. Οι αρχηγοί της Αποστολής είχαν την προεδρία για περίοδο μίας εβδομάδας εκ περιτροπής.¹⁰⁰ Επιπλέον το πολιτικό προσωπικό του Κεντρικού Συμβουλίου περιελάμβανε Γραμματεία, Τμήμα Τεχνικού και Σχεδιασμού, Τμήμα Κατήχησης, Τμήμα Αναφορών, Τμήμα Μεταφραστών και Τμήμα Τύπου.

Η Γενική Γραμματεία αποτελούνταν από τρεις Γενικούς Γραμματείς των συμμετεχόντων τμημάτων των ΗΠΑ της Βρετανίας και της Γαλλίας οι οποίες λειτουργούσαν μαζί με τα επιτελεία τους δημιουργώντας τα τμήματα διοικητικού, τύπου και το τμήμα μεταφραστών και διερμηνέων. Οι Γενικοί Γραμματείς ήταν για την Αμερική ο F. D. Kohler αξιωματούχος του ΥΠΕΞ με το βαθμό του Πρόξενου. Από την έναρξη της Αποστολής μέχρι τις 24 Φεβρουαρίου όπου και αντικαταστάθηκε από τον J. Keeley αξιωματούχο του ΥΠΕΞ με το βαθμό του Πρόξενου. Για τη Βρετανία ο

⁹⁹ FRUSG..., ό. π., σς.. 93-94

¹⁰⁰ ΝΑΟΒ Φάκελος 371/58688, Υποφάκελος R6562/1/19, 30/04/1946, REPORT OF THE ALLIED MISSION TO OBSERVE THE GREEK ELECTIONS, 7HB

συνταγματάρχης Woodhouse μέχρι τις 9 Μαρτίου όπου αντικαταστάθηκε από τον αντιστράτηγο Wingent και για τη Γαλλία ο Lachaze, κρατικός σύμβουλος. Ο William Baxter του Αμερικανικού ΥΠΕΞ είχε το ρόλο του υποδιοικητή της Γενικής Γραμματείας.

Οι Γενικοί Γραμματείς ενεργούσαν ως Γραμματείς της Αποστολής και του Κεντρικού Συμβουλίου σύμφωνα με την εναλλαγή των Προέδρων, κρατούσαν τα αρχεία και τους φακέλους της Αποστολής, συμβούλευαν τα εθνικά τους μέλη και τη διασυμμαχική επιτροπή ως σύνολο σε συνάφεια με τις πολιτικές εξελίξεις και τα θέματα πολιτικής που επηρέαζαν το έργο της Αποστολής, διατηρούσαν επαφές με την Ελληνική Κυβέρνηση και με τις άλλες πολιτικές συμμαχικές Αρχές στην Ελλάδα και είχαν το γενικό συντονισμό ανάμεσα στα μέλη και τα επιτελεία των τριών εθνικών τμημάτων της Αποστολής και μεταξύ των στρατιωτικών και πολιτικών τμημάτων των εθνικών τους μελών.

Πρακτικά οι Γενικοί Γραμματείς λειτουργούσαν ως συνεχή λειτουργικά μέλη της Κεντρικής Επιτροπής Σχεδιασμού, όπου διαχειρίζονταν με τους επικεφαλές των Αποστολών πολλαπλά επείγοντα θέματα, τα οποία λόγω έλλειψης χρόνου δεν τους επέτρεπαν την υποβολή τους για έγκριση στην επιτροπή σχεδιασμού ως σύνολο.

Ο διοικητικός τομέας πολιτών ήταν υπεύθυνος για όλα τα θέματα σε σχέση με στρατολόγηση και πληρωμή προσωπικού. Άλλες λειτουργίες περιελάμβαναν τη σύνταξη του προϋπολογισμού της Αποστολής, πρόνοια για εφοδιασμό και εξοπλισμού γραφείου, διακανονισμούς μεταφορών και σύνταξης ταξιδιωτικών οδηγιών, προετοιμασίας διατακτικών ταξιδιού οι οποίες κάλυπταν ανά ημέρα και κατ' αντιπροσώπευση την πληρωμή του προσωπικού που είχε προσληφθεί στην Ελλάδα και σε σχέση με το στρατιωτικό σκέλος της Αποστολής σε θέματα πληρωμών, σιτηρεσίου και ταξιδιωτικών ρυθμίσεων.

Το Τμήμα Τύπου ήταν υπεύθυνο για να ενημερώνει τον ελληνικό Τύπο για τις επιχειρήσεις της Αποστολής να προσφέρει το κατάλληλο υλικό για το έργο της Αποστολής στους Γάλλους, Βρετανούς και Αμερικανούς ανταποκριτές στην Αθήνα, την ενημέρωση των αρχηγών της Αποστολής με εκλογικά νέα και συντακτικά σχόλια του ελληνικού τύπου και τέλος για την έκδοση ανακοινώσεων τύπου στους Έλληνες και ξένους ανταποκριτές.

Το Τμήμα Διερμηνέων και Μεταφραστών πέρασε από συνέντευξη τους υποψηφίους, προσέλαβε μεταφραστές, τους ενημέρωσε για τα καθήκοντά τους και τους καθοδήγησε να αναλάβουν υπηρεσία σε συγκεκριμένες θέσεις.

Το Τμήμα Τεχνικού και σχεδιασμού ανέλυε τα γενικά προβλήματα της εποπτείας των ελληνικών εκλογών και σχημάτιζε για την επιτροπή σχεδιασμού τα μέσα για συλλογή σχετικών πληροφοριών για την Επιτροπή.

Μέσω των αντιπροσώπων στην Επιτροπή σχεδιασμού το προσωπικό εξηγούσε τις μεθόδους και την εγκυρότητα των μετρήσεων με μέσα επιστημονικών μεθόδων δειγματοληψίας σε σχέση με το κεντρικό σχέδιο της εποπτείας. Εκπονούσαν γενικές και ειδικές οδηγίες για την εκτέλεση των εγκεκριμένων σχεδίων παρατήρησης συμπεριλαμβανομένων και σχετικών ερωτηματολογίων ή φορμών αναφοράς τα οποία και θα χρησιμοποιούνταν από τους παρατηρητές. Επίσης επέλεγαν τα μέρη στα οποία θα γινόταν η δειγματοληψία και βοηθούσαν επικουρικά σε όλα τα θέματα που αφορούσαν τη μέθοδο της δειγματοληψίας.

Το Επιτελείο επίσης βοηθούσε τα περιφερειακά συμβούλια στην κατήχηση των παρατηρητών, καθοδηγούσε τις δραστηριότητες των στατιστικολόγων της περιφέρειας στο να εντάξουν σωστά τα δεδομένα τους στο γενικό σχέδιο της εποπτείας, παράγοντας μια στατιστική ανάλυση των ευρημάτων της έρευνας που διεξήγαγαν και βγάζοντας τα αντίστοιχα συμπεράσματα.

Πέραν των τεχνικών συμβούλων που ήταν προσαρτημένοι σε κάθε τμήμα υπήρχαν επίσης πολιτικοί και τεχνικοί σύμβουλοι προσαρτημένοι στην Αποστολή οι οποίοι ασχολούνταν με συγκεκριμένα θέματα.

Το τμήμα Κατήχησης και αναφορών είχε την ευθύνη της προετοιμασίας των φυλλαδίων που θα διανέμονταν στα μέλη των επιτελείων καθώς και την προετοιμασία και διεξαγωγή της εκπαίδευσης στο Bagnoli και τη Νάπολη.

Το Τμήμα Αναφορών ανέλυε τις αναφορές από τις περιφέρειες και εξέδιδε μία καθημερινή περίληψη των ευρημάτων για χρήση από το κεντρικό συμβούλιο. Επίσης προετοίμαζε και υπέβαλε στους αρχηγούς των Αποστολών ένα αρχικό σχέδιο της

τελικής αναφοράς την οποία και παρουσίαζαν στις συμμετέχουσες στην Αποστολή κυβερνήσεις και την ελληνική κυβέρνηση.¹⁰¹

Η Κεντρική Επιτροπή σχεδιασμού αποτελούνταν από τους Γενικούς Γραμματείς οι οποίοι προέδρευαν εκ περιτροπής ανάλογα με το ποιος είχε την Προεδρία στο Κεντρικό Συμβούλιο. Στην Επιτροπή συμμετείχαν επίσης μέλη από τα τμήματα τεχνικού και σχεδιασμού, κατήχησης και αναφορών, όπως επίσης και αξιωματικοί επιχειρήσεων από το συνδυασμένο κεντρικό επιτελείο. Κατά περιπτώσεις προσκαλούνταν και άλλα άτομα να παρακολουθήσουν τις συναντήσεις όταν θέματα δικού τους ενδιαφέροντος ήταν υπό συζήτηση. Η Επιτροπή λάμβανε από τα τμήματα τεχνικού σχεδιασμού και δειγματοληψίας όπως επίσης και από άλλα τμήματα της Αποστολής, προτάσεις που αφορούσαν τον όλο σχεδιασμό της εποπτείας καθώς και προβλήματα που σχετίζονταν με το έργο της Αποστολής. Όλες αυτές τις προτάσεις συζητούνταν και κατάλληλες εισηγήσεις γίνονταν στο Κεντρικό Συμβούλιο.

Η Αμερικανική συμμετοχή στην AMFOGE απαρτιζόταν από τον εκπρόσωπο του Προέδρου των ΗΠΑ και Αρχηγό της Επιτροπής Πρέσβη Henry F. Grady, Γενικός Γραμματέας ήταν ο Foy D. Kohler, μέλη της Αποστολής ήταν ο Στρατηγός Malony, ένας δικηγόρος και ένας εκδότης τα ονόματα των οποίων δεν αναφέρονται στην Αναφορά της Αμερικανικής Αποστολής. Ειδικοί Συνεργάτες του Αρχηγού της Αποστολής ήταν οι Joseph C. Green, James H. Keeley, σύμβουλοι ήταν ο Miss Sarah Wambaugh, ειδικός σε θέματα κοινής γνώμης και οκτώ ακόμα τα ονόματα των οποίων δεν αναφέρονται, ειδικοί συνεργάτες του Γενικού Γραμματέα H. Daniel Brewster, Lucille Snyder, Phillip Ernst, Προϊστάμενοι Μεταφραστών και Διερμηνέων ήταν οι Robert Scranton, Ch. Lagoudakis και ως Διοικητικοί Υπάλληλοι αναφέρονται ο William Barnes, ένας λογιστής, δύο κλητήρες, έξι στενογράφοι.¹⁰²

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ

Πολιτικό Προσωπικό:	ένας Πρέσβης δύο εκπρόσωποι του ΥΠΕΞ τριάντα πολίτες.
Στρατιωτικό Προσωπικό:	ένας Στρατηγός, εκπρόσωπος του Υπουργείου Πολέμου Μάχιμοι Αξιωματικοί:

¹⁰¹ ΝΑΟΒ Φάκελος 371/58688, Υποφάκελος R6562/1/19, 30/04/1946, REPORT OF THE ALLIED MISSION TO OBSERVE THE GREEK ELECTIONS, 8HB

¹⁰² ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21251/4/19, 10/12/1945

Δύο σύνδεσμοι με Μ.Τ.Ο.

Ένας Προσωπικού και Διοίκησης

Ένας Εφοδιασμού

Ένας Επιχειρήσεων

Ένας Επικοινωνιών

Ένας Διοικητικός Επιτελείου

Ένας District C.O.

Ένας Υγειονομικού

Ένας Οικονομικός

Αξιωματικοί Λόχου:

Ένας Ειδικών υπηρεσιών και Ταχυδρομείου

Ένας βοηθός Εφοδιασμού

Ένας βοηθός Διοικητικού Επιτελείου

Δύο βοηθοί District C.O.

Είκοσι δύο Αξιωματικοί Παρατηρητές

Υπαξιωματικοί:

Ένας βοηθός Διοικητικού Επιτελείου

Ένας βοηθός District C.O.

Στρατεύσιμοι:

Λοχίες (Τεχνικοί ή Επιτελείου):

Ένας μηχανικός

Ένας συσσιτιάρχης

Ένας υγειονομικού

Ένας Αρχιφύλακας

Λοχίες:

Ένας Βοηθός Μηχανικού

Έξι Οδηγοί

Ένας φύλακας

Ένας ταχυδρομικός

Ένας οικονομικός

Δεκανείς:

Ένας Καυσίμων και Λιπαντικών

Ένας βοηθός υγειονομικού

Δύο φύλακες

Τέσσερις Μηχανικοί – Συντηρητές μηχανών

Δύο Κλητήρες

Δύο μάγειρες

Οπλίτες	Ένας Βοηθός ταχυδρομικού
	Ένας Βοηθός οικονομικού
	Δώδεκα φύλακες
	Τριάντα τέσσερις οδηγοί
	Τέσσερις βοηθοί οδηγού
	Είκοσι δύο οδηγοί ομάδων Παρατηρητών

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Μάχιμοι Αξιωματικοί:	Ένας Συνταγματάρχης
Αξιωματικοί Λόχου:	Δύο Βοηθοί
	Δύο Επιχειρήσεων
	Ένας εφοδιασμού
	Ένας Διοικητικός
	Τρεις Σύνδεσμοι
	Ένας Οικονομικός
	Ένας Υγειονομικός
	Είκοσι ένας Αξιωματικοί Παρατηρητές
Υπαξιωματικοί:	Ένας (ανεξαρτήτου ειδικότητας)
Στρατεύσιμοι:	
Λοχίες (Τεχνικοί ή Επιτελείου):	Ένας μηχανικός
	Ένας συσσιτιάρχης
	Ένας υγειονομικού
	Ένας Αρχιφύλακας
	Ένας εφοδιασμού
Δεκανείς:	Δύο φύλακες
	Δύο Μηχανικοί μηχανών
Οπλίτες	Δώδεκα Οδηγοί
	Δώδεκα φύλακες
	Είκοσι ένας οδηγοί ομάδων Παρατηρητών

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

ΜΟΝΑΔΕΣ	ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ	ΜΑΧΙΜΟΙ	ΛΟΧΟΥ	ΥΠΑΞ/ΚΟΙ	ΛΟΧΙΕΣ (Τεχ. & Επ.)	ΛΟΧΙΕΣ	ΔΕΚΑΝΕΙΣ	ΟΠΛΙΤΕΣ
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ	1	10	27	2	4	10	14	72
		4	128	4	20	16	8	180
ΣΥΝΟΛΟ	1	14	155	6	24	26	22	252

Στα ανωτέρω νούμερα υπάρχουν και οι Παρατηρητές.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Πρέσβης	1
Εκπρόσωπος Υπουργείου Εξωτερικών	2
Πολίτες	30
Μεταφραστές	130
ΣΥΝΟΛΟ	163

ΑΝΑΓΚΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ

ΕΠΙΓΕΙΕΣ						
ΜΟΝΑΔΕΣ	Συμβατικά αντοκίνητα	Τζιπ	C&R	2 ½ τόνων	Μεταφοράς Πυρομαχικών	Ασθενοφόρα
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ	8	48	4	4	2	1
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΠΙΤΕΛΕΙΑ	8	108			8	4
ΣΥΝΟΛΟ	16	156	4	4	10	5
ΤΕΛΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ						195
ΕΝΑΕΡΙΕΣ						
ΜΟΝΑΔΕΣ	C-47	Seaplanes – PB2Y	Cubs			
ΣΥΝΟΛΟ	22	2	6			
ΤΕΛΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ						30

Η Βρετανική συμμετοχή στην AMFOGE απαρτίζονταν από το κάτωθι προσωπικό και μέσα:

ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ							
		ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ	ΛΟΧΙΕΣ	ΔΕΚΑΝΕΙΣ	ΥΠΟΔΕΚΑΝΕΙΣ	ΟΠΛΙΤΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ							
	ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ	1					1
G. Branch							
	G.S.O.2	1					1
A/Q							
	A.A & Q.M.C.	1					1
	D. A.A.G.	1					1
	D.A.Q.M.G.	1					1
Signals							
	S.O.II	1					1
S.&T.							
	D.A.D.S.T.	1					1
Med							
	D.A.D.M.S.	1					1
F.A.							
	S.O.II	1					1
	Clerks G.D.		1		1	3	5
	Batman-Driver					1	1
	Drivers I.C.			1		3	4
	Orderlies					1	1
ΣΥΝΟΛΟ		9	1	1	1	8	20

Πολίτες Μεταφραστές: 2

Οχήματα:

Μεταφοράς προσωπικού έξι θέσεων:	1
Αυτοκίνητα 4X4 πέντε θέσεων:	2
Φορητάκι 4X2	1
Σύνολο:	4

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΠΙΤΕΛΕΙΑ (σύνολο 5)

	ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ	ΛΟΧΙΕΣ	ΔΕΚΑΝΕΙΣ	ΥΠΟΔΕΚΑΝΕΙΣ	ΟΠΛΙΤΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ	1					1
ΛΟΧΑΓΟΣ	1					1
Clerks G.D.				1	1	2
Drievers I.C.					2	2
ΣΥΝΟΛΟ	1			1	3	6

Πολίτες Μεταφραστές: 2

Οχήματα:

Αυτοκίνητα 4Χ4 πέντε θέσεων:	1
Φορτηγό G.S. 4Χ4 δεκαπέντε θέσεων:	1
Σύνολο:	2

ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΩΝ (σύνολο 100)

	ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ	ΛΟΧΙΕΣ	ΔΕΚΑΝΕΙΣ	ΥΠΟΔΕΚΑΝΕΙΣ	ΟΠΛΙΤΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ/ ΛΟΧΑΓΟΣ	1					1
Drievers I.C.					1	1
ΣΥΝΟΛΟ	1				1	2

Οι ομάδες ήταν εξοπλισμένες ούτως ώστε να είναι αυτόνομες για κάθε λόγο.

Οχήματα:

Αυτοκίνητα 4Χ4 πέντε θέσεων με ρυμούλκιο:	1
---	---

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

	ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ	ΛΟΧΙΕΣ	ΔΕΚΑΝΕΙΣ	ΥΠΟΔΕΚΑΝΕΙΣ	ΟΠΛΙΤΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ	9	1	1	1	8	20
5 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΠΙΤΕΛΕΙΑ	10				15	30
100 ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΩΝ	100				100	200
ΣΥΝΟΛΟ	119	1	1	6	123	250

Πολίτες Μεταφραστές:	Κεντρικό Επιτελείο	2
	Περιφερειακά Επιτελεία	10
	Ομάδες Παρατηρητών	100
	Σύνολο:	112

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ 6 ΘΕΣΕΩΝ	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ 4Χ4 (5) ΘΕΣΕΩΝ	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ 4Χ4 (5) ΘΕΣΕΩΝ ΜΕ ΡΥΜΟΥΛΚΙΟ	ΦΟΡΤΗΓΑΚΙ 4Χ2	ΦΟΡΤΗΓΟ G.S. 4Χ4 (15) ΘΕΣΕΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ
Κεντρικό Επιτελείο	1	2		1		4
5 Περιφερειακά Επιτελεία		5			5	10
100 Ομάδες Παρατηρητών			100			100
ΣΥΝΟΛΟ	1	7	100	1	5	114

Πηγή: ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21251/4/19, 10/12/1945

Το Συνδυασμένο Στρατιωτικό Επιτελείο αποτελούνταν από τη Διεύθυνση Επιχειρήσεων, η οποία ήταν υπεύθυνη για την εκπλήρωση του προγράμματος που διατάσσονταν από την Επιτροπή και τη Διεύθυνση Διοικητικού, υπεύθυνη για τα θέματα προμηθειών, επικοινωνιών, πληρωμών και άλλων διοικητικής φύσεως.

Για επιχειρησιακούς λόγους, η Ελλάδα χωρίστηκε σε πέντε περιφέρειες με Κέντρα την Αθήνα, το Ηράκλειο, την Τρίπολη, την Πάτρα, και τη Θεσσαλονίκη. Περιφερειακά Συμβούλια, αποτελούμενα από μέλη των διαφόρων εθνικοτήτων της Αποστολής, ήταν υπεύθυνο για τη διεξαγωγή του προγράμματος της εποπτείας. Οι Περιφερειακοί Στρατιωτικοί Διοικητές διεξήγαγαν τις επιχειρήσεις και συμβούλευαν τα Περιφερειακά Συμβούλια σε θέματα που αφορούσαν στην εποπτεία. Κάθε Περιφερειακό Συμβούλιο υποβοηθούνταν με την προσάρτηση μίας Γραμματείας, αποτελούμενη από μέλη των τμημάτων Τεχνικού, Σχεδιασμού και Διερμηνέων.¹⁰³ Η δικαιοδοσία είχε χωριστεί ως εξής:

¹⁰³ ΝΑΟΒ Φάκελος 371/58688, Υποφάκελος R6562/1/19, 30/04/1946, REPORT OF THE ALLIED MISSION TO OBSERVE THE GREEK ELECTIONS, 4HB

ΕΔΡΑ	ΥΠΟΠΕΡΙΟΧΕΣ
ΑΘΗΝΑ	Αττική
	Βοιωτία
	Εύβοια
	Φθιώτιδα
	Φωκίδα
	Αργολίδα
	Κόρινθος
	Νησιά Αιγαίου
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	Έβρος
	Ροδόπη
	Καβάλα
	Δράμα
	Σέρρες
	Κιλκίς
	Πέλλα
	Φλώρινα
	Κοζάνη
	Θεσσαλονίκη
	Χαλκιδική
	Θάσος
	Σαμοθράκη
ΠΑΤΡΑ	Αχαΐα
	Ηλεία
	Αιτωλία και Ακαρνανία
	Άρτα
	Ιωάννινα
	Πρέβεζα
	Νησιά Ιονίου
ΤΡΙΠΟΛΗ	Αρκαδία
	Μεσσηνία
	Λακωνία
	Κύθηρα
ΚΡΗΤΗ	Ηράκλειο

Πηγή: ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21251/4/19, 10/12/1945

Η Βρετανία ζήτησε τη συμμετοχή της Κοινοπολιτείας με δυνάμεις. Για το σκοπό αυτό στάλθηκε επιστολή από το Γραφείο του Βρετανού πρωθυπουργού προς τις κυβερνήσεις της Αυστραλίας, Ν. Ζηλανδίας και Ν. Αφρικής για την αποστολή παρατηρητών. Τελικά ανταποκρίθηκε μόνο η Ν. Αφρική.¹⁰⁴ Η πλειοψηφία της Αμερικανικής Αποστολής ήταν άτομα που υπηρετούσαν σε μονάδες τότε στη Μεσόγειο και οι οποίοι δεν διέθεταν επαρκή κριτήρια για να επιστρέψουν στις ΗΠΑ.¹⁰⁵

Οι ΗΠΑ και η Μ. Βρετανία θα παρείχαν από 100 ομάδες παρατηρητών, ενώ η Γαλλία 40. Η σύνθεση κάθε ομάδας περιελάμβανε έναν αξιωματικό του στρατού, ένα στρατιώτη και έναν Έλληνα μεταφραστή εξοπλισμένοι με ένα όχημα Jeep. Από τις 240 ομάδων Παρατηρητών, οι 96 τοποθετήθηκαν στην Περιφέρεια Αθηνών, 14 στο Ηράκλειο, 24 στην Τρίπολη, 48 στην Πάτρα και 58 στη Θεσσαλονίκη. Σε διάστημα τριών εβδομάδων πριν από τις εκλογές οι ομάδες θα επιθεωρούσαν και θα ανέφεραν για την κατάσταση των εκλογικών καταλόγων και τη διοικητική μέριμνα που έχει ληφθεί για τις εκλογές. Την ημέρα των εκλογών οι ομάδες θα επισκεπτόταν μεγάλο μέρος των εκλογικών τμημάτων για να επιθεωρούν τη διεξαγωγή των εκλογών. Η μέθοδος της παρατήρησης καθορίστηκε από ειδικούς στατιστικούς. Έργο της Αποστολής ήταν η παρατήρηση και όχι η επέμβαση.¹⁰⁶

Τα τρία σώματα της AMFOGE εξουσιοδοτήθηκαν να φορούν ένα χαρακτηριστικό σήμα στο μπράτσο τους. Σύμφωνα με έναν από τους ανώτατους αξιωματικούς της Αποστολής υπήρχε δισταγμός σε μέρος του στρατού να εξουσιοδοτήσουν τέτοιου είδους διακριτικό σήμα για μία μονάδα της οποίας η ύπαρξη θα ήταν βραχύβια. Δεδομένης όμως της σημασίας και της διεθνούς επιρροής της Επιτροπής οι όποιες ενστάσεις του Αμερικανικού Στρατού κάμφθηκαν από τις πιέσεις της Κυβερνήσεως. Το βασικό θέμα του διακριτικού αναπαριστά μία κουκουβάγια (το σύμβολο της σοφίας) μπλε χρώματος, σε λευκό φόντο και με κόκκινο περίγραμμα. Εντός του κόκκινου περιγράμματος και δεξιά και αριστερά της κουκουβάγιας υπήρχαν οι λέξεις **ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ** και **ΕΚΛΟΓΩΝ** γραμμένες κάθετα. Στο πάνω μέρος του σήματος υπήρχε το όνομα κάθε χώρας. Οι διερμηνείς πέραν των ανωτέρω στο σήμα που φορούσαν είχαν και τη λέξη **ΔΙΕΡΜΗΝΕΥΣ**. Επιπροσθέτως εκδόθηκαν ειδικές

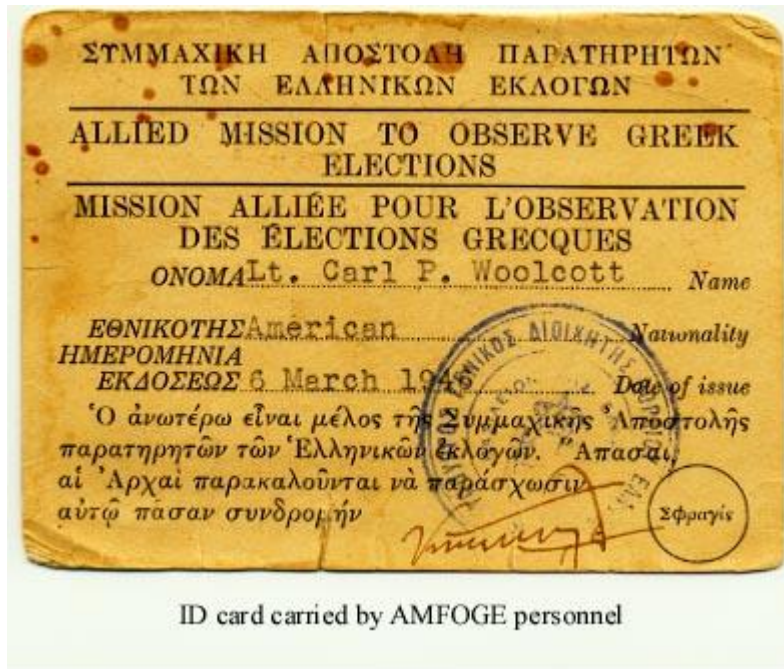
¹⁰⁴ ΝΑΟΒ, ό. π., Φάκελος FO 371/48285, Υποφάκελος R19824/4/19, 18.11.1945

¹⁰⁵ *National Geographic*, December 1947, p. 794 & Νικολακόπουλος Η., *Η καχεκτική δημοκρατία, κόμματα και εκλογές 1946 - 1967*, Αθήνα, Πατάκης, 2005 σ. 73

¹⁰⁶ *FRUSG*, ό. π., σσ. 93-94

Περίληψη των ανωτέρω δημοσιεύτηκε και στην εφημερίδα *Ελευθερία*, 16.1.1946

ταυτότητες. Συνολικά κατασκευάστηκαν 4250 διακριτικά σήματα από τα οποία τα 2100 ήταν αμερικανικά, 1100 Βρετανικά, 500 Γαλλικά και 500 μεταφραστών.¹⁰⁷

ID card carried by AMFOGE personnel

Ειδική κάρτα με την οποία είχαν εφοδιαστεί οι παρατηρητές.

The issue version of the AMFOGE sleeve insignia, laid upon an official Mission envelope.

Διακριτικό σήμα παρατηρητή από τις ΗΠΑ.

Οι προετοιμασίες για την κατήχηση των στελεχών των τριών Συμμαχικών χωρών πραγματοποιήθηκαν στις αντίστοιχες πρωτεύουσες μεταξύ των μηνών Δεκεμβρίου και Ιανουαρίου. Εκεί έγιναν σχέδια για διαλέξεις και φυλλάδια

¹⁰⁷ National Geographic, ό. π, p. 795

προετοιμάστηκαν για το εν γένει περιβάλλον, την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα, το ελληνικό εκλογικό σύστημα και την ελληνική γλώσσα. Σε ό,τι αφορά τους αξιωματικούς από την αμερικανική αποστολή αποκλείστηκαν όσοι είχαν ελληνική ή ιταλική καταγωγή.

Το κυρίως σώμα της AMFOGE συγκεντρώθηκε στη Νάπολη για κατήχηση το Φεβρουάριο. Τα τρία τμήματα διεξήγαγαν τα προγράμματά τους ξεχωριστά, αλλά το όλο εγχείρημα ενορχηστρώθηκε με πολύ προσοχή ώστε να παρασχεθεί το ίδιο επίπεδο γνώσεων. Η εκπαίδευση του στρατιωτικού προσωπικού από τις 11 έως τις 16 Φεβρουαρίου 1945, περιελάμβανε ανάγνωση χάρτη, φυσική ενδυνάμωση, πρώτες βοήθειες, προσανατολισμό και οδηγίες συντήρησης οχημάτων. Εν συνεχεία ακολούθησε μία εβδομάδα γενικών διαλέξεων με θέματα την οργάνωση και την ίδρυση της AMFOGE, γεωγραφία, ιστορία, σύνταγμα και πολιτική των Ελλήνων, ελληνικό εκλογικό σύστημα, μέθοδοι παρατήρησης και καθήκοντα των παρατηρητών. Το πρόγραμμα κατήχησης ολοκληρώθηκε στις 23 Φεβρουαρίου και η Αποστολή αναχώρησε για να αναλάβει καθήκοντα στην Ελλάδα.¹⁰⁸

Ποιος όμως ήταν ο σκοπός αυτής της εκπαίδευσης;

Σύμφωνα με τον Κ. Πούλο, πεπειραμένο ανταποκριτή του ξένου Τύπου:

*«Η 'διαφώτιση' δεν περιορίσθηκε στην εκπαίδευση σε μεθόδους επόπτευσης εκλογών. Έγιναν διαλέξεις από πρόσωπα, των οποίων οι απόψεις είναι καταγραμμένες επίσημα ή ιδιωτικά, ως αντιτιθέμενες στην ελληνική Αριστερά. Έκαναν διαλέξεις άτομα που είχαν υποστηρίξει τη βρετανική πολιτική στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, πρόσωπα που επείγονται να 'αποδειχθεί' μέσω των εκλογών ότι η ελληνική Αριστερά είναι μια ασήμαντη μειοψηφία.... Η βρετανική προσπάθεια για επηρεασμό των Αμερικανών παρατηρητών γίνεται προφανής με το διορισμό του συνταγματάρχη Woodhouse, ως αξιωματικού συνδέσμου με την αμερικανική αποστολή».*¹⁰⁹

¹⁰⁸ Report AMFOGE, ..., ό. π., p. 4

¹⁰⁹ Δημοσιεύεται στο Richter H., ό. π., σ. 531

Καθώς σχετικά λίγοι από το προσωπικό μιλούσαν Ελληνικά, η AMFOGE έκρινε αναγκαίο την πρόσληψη διερμηνέων. Το έργο αυτό ανέλαβε μία ομάδα που έφτασε στην Αθήνα νωρίς τον Ιανουάριο. Το στρατιωτικό της τμήμα έκανε μία αναγνωριστική περιοδεία σε πολλές περιοχές, ενώ το πολιτικό επέλεξε διερμηνείς για τις ομάδες των παρατηρητών.¹¹⁰ Οι περισσότεροι από τους 46 διερμηνείς του γαλλικού τμήματος ήταν Γάλλοι υπήκοοι που γνώριζαν ελληνικά.

Οι Αμερικανοί και οι Βρετανοί, αν και έδρασαν ανεξάρτητα, ακολούθησαν ένα πολύ προσεκτικό πρόγραμμα στρατολόγησης διερμηνέων. Η αρχική σκέψη των Βρετανών για τοπική στρατολόγηση εγκαταλείφθηκε γρήγορα, καθώς υπήρξαν αμφιβολίες εάν το επίπεδο ήταν ικανοποιητικά υψηλό.¹¹¹

Το θέμα της αμοιβής υπήρξε αντικείμενο συζήτηση μεταξύ του Στρατηγείου Επιγείων Δυνάμεων Ελλάδος και της αμερικανικής Αποστολής, καθώς οι τελευταίοι εκτιμούσαν ότι θα πρέπει να είναι υψηλότερη από αυτή που πληρωνόταν έως τώρα με σκοπό να προσελκυσθούν άνθρωποι με το πλέον κατάλληλο επίπεδο. Οι μεταφραστές θα ελάμβαναν συμπεριφορά αντίστοιχη της εθνικότητας στην οποία θα υπηρετούσαν.¹¹²

Συνολικά ελήφθησαν και εξετάστηκαν πάνω από 2.000 αιτήσεις και από τις δύο πλευρές.¹¹³ Ύστερα από μια πρώτη διαλογή, όσοι υποψήφιοι απέμειναν εξετάστηκαν σχολαστικά. Από αυτούς προσελήφθησαν 114 από τους Βρετανούς, σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό της βρετανικής Αποστολής και 110 από τους Αμερικανούς κατόπιν ενδελεχούς εξέτασης του περιβάλλοντός τους και διεξαγωγής εξετάσεων γλωσσικής ικανότητας. Η πλειοψηφία των μεταφραστών στρατολογήθηκε στην Αθήνα αλλά οι περισσότερες ανάγκες για τις περιοχές της Μακεδονίας και Θράκης καλύφθηκαν από τη Θεσσαλονίκη. Δεδομένου του μικρού αριθμού μεταφραστών που απαιτούντο αποφασίστηκε εκ των υστέρων η μη στρατολόγηση γυναικών, όπου ο αριθμός των ανδρών ήταν επαρκής.

¹¹⁰ Κάθε χώρα λειτούργησε αυτόνομα ως προς την επιλογή και την πρόσληψη των διερμηνέων

¹¹¹ NAOB, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, 21/12/1945 ANNEX C

¹¹² NAOB, ό. π., Φάκελος 371/48288, Υποφάκελος 21278/4/19, 21/12/1945 ANNEX C

¹¹³ Report AMFOGE, ..., ό. π., p. 4 Η αγγελία πρόσληψης δημοσιεύτηκε στον Τύπο, σύμφωνα με την οποία η βρετανική αποστολή ζητούσε διερμηνείς για απασχόληση πέντε εβδομάδων. *Ελευθερία*, 23.1.1946

Όπως είναι φυσικό δεν ήταν δυνατό να προσληφθούν οι καλύτεροι μεταφραστές, καθώς ζωτικής σημασίας ήταν να τεθούν εκτός διαδικασίας τα άτομα που είχαν ισχυρές πολιτικές πεποιθήσεις και τα οποία θα μπορούσαν να διαστρεβλώσουν τις μεταφράσεις τους ή εκείνων των οποίων η εργασία θα άφηνε το ενδεχόμενο να κατηγορηθεί η Επιτροπή για έλλειψη αμεροληψίας. Όπως όμως επισημαίνεται στην έκθεση της AMFOGE:

«μπορεί να δηλωθεί ότι εξτρεμιστές της δεξιάς ή της αριστεράς καθώς και συνεργάτες των Γερμανών αποκλείστηκαν παρά το γεγονός ότι έγιναν προσπάθειες από διάφορες πολιτικές ομάδες των Αθηνών να παρεισφρήσουν στο σώμα των μεταφραστών, καθώς επίσης εκτοξεύθηκαν κατηγορίες και από τις δύο πλευρές σε ό,τι αφορά την καλή πίστη των μεταφραστών που επελέγησαν, σε συνδυασμό με την ικανότητα της Αποστολής για να τους επιλέξει. Στην ενεργό δράση αποδείχθηκε ότι οι διερμηνείς εξετέλεσαν πλήρως τα καθήκοντά τους σύμφωνα με τους κανόνες δεοντολογίας και το έργο τους διευθύνθηκε κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αποκλειστεί η πιθανότητα επιρροής της εποπτείας από τις πολιτικές τους απόψεις».¹¹⁴

Αν και όπως φαίνεται καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε η στελέχωση του σώματος των διερμηνέων να είναι ισόρροπη σε ό,τι αφορά τουλάχιστον την πολιτική τους ιδεολογία, είναι βέβαιο ότι η πλειοψηφία τους προέρχονταν από την αστική τάξη, οι γόννοι της οποίας είχαν και την οικονομική άνεση αλλά και την άδεια να μεταβούν στις αγγλοσαξονικές χώρες την προηγούμενη περίοδο και ειδικότερα κατά τη δικτατορία Μεταξά είτε για να εργαστούν είτε για να σπουδάσουν. Τελικά προσλήφθηκαν 270 διερμηνείς, από τους οποίους οι 240 στελέχωσαν τις ομάδες παρατήρησης και εντάχθηκαν στις πέντε επιχειρησιακές περιφέρειες για να διεξάγουν το έργο της Αποστολής.

Όλα πλέον ήταν έτοιμα για να αναλάβει η Αποστολή δράση στην Ελλάδα.

¹¹⁴ Report AMFOGE, ..., ό. π., σ. 4

4. Η δράση της Συμμαχικής Αποστολής στην Ελλάδα.

Οι πληροφορίες που έχουμε για τη δράση της Συμμαχικής Αποστολής στην Ελλάδα προέρχονται από τον Αθηναϊκό Τύπο, καθώς και από την έκθεση της AMFOGE. Οι πρώτες αναφορές για την επικείμενη άφιξη του ηγετικού της κλιμακίου, απαντώνται ήδη από τις αρχές του 1946,¹¹⁵ αν και τελικά αυτή πραγματοποιήθηκε ένα μήνα αργότερα, με τον αρχηγό της βρετανικής αποστολής στρατηγό Windle να καταφθάνει πρώτος, ενώ αναμενόταν άμεσα και η άφιξη του αμερικανού επικεφαλής Grady καθώς και του Γάλλου στρατηγού Laparra. Συνολικά όταν η Αποστολή ήρθε στην Ελλάδα απαριθμούσε 1155 άνδρες (στρατιωτικοί και πολίτες).

	ΒΡΕΤΑΝΟΙ	ΓΑΛΛΟΙ	ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
ΠΟΛΙΤΕΣ	21	5	91	117
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ	273	164	601	1038
ΣΥΝΟΛΟ	294	169	692	1155

Πηγή: Report AMFOGE, ό. π., σ. 3

Τα Νέα επισημαίνουν ότι η παρακολούθηση της προεργασίας για τις εκλογές και τη διεξαγωγή τους, από τη μεριά της συμμαχικής αποστολής θα είναι ουσιαστική και όχι τυπική.¹¹⁶

Σε συνέντευξη τους που παραχώρησαν οι αρχηγοί της Συμμαχικής Αποστολής, ύστερα από την εγκατάστασή τους στην Αθήνα, δήλωσαν ότι το έργο τους συνίσταται στην παρατήρηση και όχι στη διεξαγωγή των εκλογών. Την ευθύνη διεξαγωγής φέρει αποκλειστικά η ελληνική κυβέρνηση. Με βάση τις παρατηρήσεις τους θα συντάξουν τις εκθέσεις τους προς τις αντίστοιχες κυβερνήσεις τους για το πόσο οι εκλογές διεξήχθησαν άψογα και αντιστακλούν τη βούληση του ελληνικού λαού. Επιθυμία τους είναι όπως συνταχθεί κοινή έκθεση.¹¹⁷

¹¹⁵ *Τα Νέα*, 10.1.1946, Ελευθερία 415/9.1.1946, η οποία αναφέρει ότι η πρώτη ομάδα Παρατηρητών αναμενόταν μεταξύ 20-25 Ιανουαρίου.

¹¹⁶ *Τα Νέα*, 11.2.1946

¹¹⁷ *Ελευθερία*, 28.2.1946

Η πρακτική εργασία της Αποστολής θα ξεκινήσει τρεις εβδομάδες πριν τις εκλογές, καθώς κλιμάκια της θα επισκεφθούν τις εκλογικές περιφέρειες της χώρας, και θα παρακολουθήσουν την ψηφοφορία την ημέρα των εκλογών. Κάθε κλιμάκιο αποτελείται από ένα οδηγό, ένα διερμηνέα και ένα παρατηρητή. Έργο των κλιμακίων θα είναι η επίσκεψη στις εκλογικές περιφέρειες, η επιθεώρηση των εκλογικών καταλόγων και η υποβολή τυχόν παραπόνων. Όλα τα παράπονα θα εξεταστούν και αν οι παρατηρητές διαπιστώσουν ανωμαλίες ως προς τη σύνταξη των εκλογικών καταλόγων, θα τα θέσουν υπόψη της κυβέρνησης. Ανάλογα με τις πληροφορίες που θα συγκεντρωθούν θα πραγματοποιηθεί και η κατανομή των κλιμακίων κατά την ημέρα της ψηφοφορίας. Ο στρατηγός Larraga χαρακτήρισε το έργο της αποστολής «*ως βοήθεια για τη δημοκρατική αναγέννηση της Ελλάδας*».¹¹⁸

Το γεγονός ότι σχεδόν όλα τα μέλη της Αποστολής ήταν στρατιωτικοί δημιουργούσε ερωτηματικά σχετικά με τις δραστηριότητές της, πέρα από το να εποπτεύσουν την εκλογική διαδικασία. Αναμφισβήτητα, ακόμα και χωρίς την «*ενημέρωση*» που έλαβαν στην Ιταλία, είναι αδύνατο επαγγελματίες αξιωματικοί που προέρχονταν από δυτικές χώρες να έτρεφαν συμπάθεια προς την Αριστερά. Επιπλέον, οι αναφορές περί καταστροφής αγρών, ζωικού κεφαλαίου, απειλητικών χειρονομιών και μηνυμάτων, ταπείνωσης ή ακόμα και βιασμού γυναικών και γενικά ήπιων πράξεων

¹¹⁸ *Ελευθερία*, 28.2.1946

τρομοκρατίας, θεωρούνταν αμελητέες, συγκρινόμενες με την κτηνωδία του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, την οποία οι περισσότεροι από αυτούς βίωσαν και τις εμπειρίες που απέκτησαν στα πεδία των μαχών. Να ληφθεί υπόψη ότι ύστερα από την άφιξη της Αποστολής, δεν υπήρξαν θεαματικές πράξεις τρομοκρατίας από την Άκρα Δεξιά.

Αφότου εγκαταστάθηκε η Αποστολή στην Ελλάδα, συνεχίστηκε η διαδικασία επηρεασμού της από Έλληνες, υπό το μανδύα των κοινωνικών εκδηλώσεων:

*«Νεαροί Αμερικανοί αξιωματικοί και στρατιώτες που εργάζονται για τη Συμμαχική Αποστολή έχουν πολιορκηθεί από αγγλομαθείς Έλληνες, άνδρες, γυναίκες και κοπέλες, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι μέλη μοναρχικών και δεξιών ομάδων. Οι Αμερικανοί δέχονται προσκλήσεις για πολυτελείς δεξιώσεις σε πλούσια σπίτια, όπου απολαμβάνουν βασιλική μεταχείριση και ταυτόχρονα τροφοδοτούνται με προπαγάνδα κατά της ελληνικής Αριστεράς. Τα αποτελέσματα είναι ήδη ορατά».*¹¹⁹

Σύμφωνα με ανακοίνωση της Συμμαχικής Αποστολής Παρατηρητών οι 240 κινητές μονάδες της, συγκεντρώθηκαν στα περιφερειακά γραφεία της αποστολής και άρχισαν ήδη να επισκέπτονται διάφορες πόλεις και χωριά. Οι αρχηγοί των τριών αποστολών με διακοίνωση τους προς τον ελληνικό λαό δήλωναν ότι έργο τους δεν είναι η διεξαγωγή των εκλογών, αλλά ο έλεγχος της γνησιότητάς τους, σε ό,τι αφορά «την τιμίαν προπαρασκευήν και την απολύτως ελευθέραν διεξαγωγή των».¹²⁰

Η μετακίνηση βέβαια αυτή δεν ήταν χωρίς δυσκολίες, ιδιαίτερα στις απομακρυσμένες περιοχές. Τα νυκτερινά ταξίδια απαγορεύθηκαν λόγω της δραστηριότητας των ληστών και άλλων ομάδων. Έτσι, οι ομάδες ταξίδευαν με επαρκείς προμήθειες και θα μπορούσαν να μείνουν μέσα στη νύχτα όπου ήταν, αν δεν ήταν σε θέση να ολοκληρώσουν το ταξίδι τους προς την έδρα τους τη διάρκεια της ημέρας. Το έδαφος ήταν τόσο δύσκολο σε ορισμένες ορεινές περιοχές, που ακόμη και οι Γερμανοί δεν είχαν διεισδύσει, και οι ομάδες γίνονταν δεκτές με μεγάλη έκπληξη από τους κατοίκους. Είναι χαρακτηριστικό το κύριο άρθρο της *Ελευθερίας*:

¹¹⁹ Richter, ό. π., σ. 532

¹²⁰ *Ελευθερία*, 13.3.1946

«Επιβαίνοντες ‘τζηπς’ και με την γλαύκα εις τον βραχίονα, εξαπολύθηκαν οι σύμμαχοι παρατηρηταί των εκλογών. Φέρουν μαζί των μίαν συστατικήν επιστολήν προς τον ελληνικόν λαόν [...]. Δεν ήλθον να διεξαγάγουν ή να διευθύνουν τας εκλογάς μας – γράφουν. Τα καθήκοντά των είναι σαφώς καθορισμένα. Θα παρακολουθήσουν πρώτον πως προπαρασκευάζονται αι εκλογαί. Κατόπιν θα ιδούν πως θα έχουν διεξαχθεί. Και τέλος θα εποπτεύουν εις την καταμέτρησιν των ψήφων. Και η μόνη επιθυμία των είναι να διεξαχθούν ελευθέρως και τιμίως αι εκλογαί. Με εξησφαλισμένην ‘λογικήν μυστικότητα της ψηφοφορίας’, όπως λέγει ο κ. Μπέβιν. Υπό συνθήκας τάξεως και γαλήνης. Άνευ φόβου και παρεμποδίσεως».

Ο αρθρογράφος επισημαίνει ότι ο ελληνικός λαός δεν έχει καμία αμφιβολία για την αμεροληψία τους και την ευθύτητά τους. Διατηρεί όμως πολλές επιφυλάξεις για τη δυνατότητά τους να εκτιμήσουν τις επικρατούσες συνθήκες, ειδικά στην ύπαιθρο, όπου συγκεντρώνονται τα 2/3 των ψηφοφόρων «και με πέντε όπλα είσαι κύριος της καταστάσεως». Θεωρείται βέβαιο ότι τα κριτήρια που έχουν τεθεί, ώστε οι παρατηρητές να γράψουν στις εκθέσεις τους ότι οι εκλογές διεξήχθησαν τίμια και ελευθέρα, θα εκπληρωθούν και δεν θα ψεύδονται. Θα τους διαφεύγει όμως μία λεπτομέρεια, η αποχή, της δημοκρατικής αριστεράς. Έτσι, μπορεί να υπάρχει τάξη στις εκλογές, αλλά δεν μπορούν να υπάρξουν γνήσιες εκλογές, εφόσον ένα σημαντικό τμήμα του έθνους αποκλείεται από αυτές. Κάτι ανάλογο θα συμβεί και με τη μυστικότητα της ψηφοφορίας και θα σημειώσουν ότι δε διαπίστωσαν ανάλογες παραβάσεις, δίχως φυσικά και εδώ να ψεύδονται, Σε ό,τι δε αφορά την ύπαιθρο, θεωρείται βέβαιο ότι οι εκλογείς δεν θα μπορέσουν ούτε καν να απέχουν των εκλογών, αλλά θα υποχρεωθούν να ψηφίσουν κάποιο από τα κόμματα που δεν απέχουν, προκειμένου να αποφύγουν τα αντίποινα, ύστερα από την αποχώρηση των παρατηρητών.

Τέλος, συμπεραίνει ότι το έργο των παρατηρητών μπορεί να αποβεί γόνιμο, με την προϋπόθεση της συμμετοχής στις εκλογές όλων των παρατάξεων, καθώς η παρουσία τους θα αποτελεί παρά την κατάσταση που επικρατεί, εγγύηση άμβλυνσης

των παθών και γαλήνευσης της χώρας, ώστε να αποτραπεί η φρικτή δοκιμασία ενός νέου εμφυλίου πολέμου.¹²¹

Η απογοήτευση από την πρώτη Συμμαχική Αποστολή άρχισε σύντομα μετά την άφιξή της, όταν έγινε φανερό πως δεν επρόκειτο σε καμία περίπτωση να αποκλίνει από την επίσημη βρετανική και αμερικανική αποστολή κατά της αναβολής των εκλογών, ανεξάρτητα από τις συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελλάδα. Αντίθετα έγινε η ίδια δραστήριος εκφραστής της πολιτικής αυτής,¹²² προσφέροντας επίσης ένα βολικό πρόσχημα για την απόρριψη κάθε αναβολής, με τη δικαιολογία ότι ήταν δήθεν αδύνατο να παραταθεί η παραμονή της στην Ελλάδα:

*«Σε κάθε περίπτωση η AMFOGE δεν μπορεί να συζητήσει τέτοιου είδους θέματα, καθώς δεν εμπίπτουν στα καθήκοντά της, αλλά μπορεί να αναφέρει ότι οι προϋποθέσεις για τη διεξαγωγή των εκλογών είναι ικανοποιητικές και μπορούν να διεξαχθούν ανά πάσα στιγμή».*¹²³

Ωστόσο αριστεροί και δημοκρατικοί στην Ελλάδα εξακολουθούσαν να βλέπουν την Αποστολή σαν τη μοναδική αποτελεσματική εγγύηση γνησιότητας των εκλογών και ως τη μοναδική προστασία τους από τη δεξιά τρομοκρατία. Και οι προσδοκίες όμως αυτές διαψεύδονταν καθώς πλησίαζε η μέρα των εκλογών και η Αποστολή αποδεικνυόταν ανήμπορη αλλά και απρόθυμη να αλλάξει ουσιαστικά τις επικρατούσες συνθήκες.

¹²¹ *Ελευθερία*, 467/13.3.1946, «Οι Παρατηρηταί».

¹²² Μαυρογορδάτος, *ό. π.*, σσ. 314-315

¹²³ *FRUSG*, *ό. π.*, αρ. 868.00/2-2746: Telegram The Charge of the United Kingdom to the Secretary of State, February 27, 1946, p. 115

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Η διεξαγωγή των εκλογών - Συμπεράσματα και κρίσεις της

AMFOGE

ΤΟ ΕΚΛΟΓΙΚΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ –ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΚΡΙΣΕΙΣ ΑΜΦΟΓΕ

Το πλήρες κείμενο του κυρίου σώματος του πορίσματος δίδεται στη δημοσιότητα υπό τη μορφή έντυπου φυλλαδίου με τα τρία σχετικά παραρτήματα που αφορούν λεπτομερώς στην επιστημονική μέθοδο δειγματοληψίας που χρησιμοποιήθηκε κατά την περίοδο της παρατήρησης, καθώς η εκτύπωση μίας αναφοράς εκατοντάδων σελίδων με συνημμένα παραρτήματα, πίνακες, χάρτες, υπομνήματα και ερωτηματολόγια απαιτούν αρκετό χρονικό διάστημα.¹²⁴

Οι εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου 1946 πραγματοποιήθηκαν σε συνθήκες έντασης και έδωσαν τη νίκη στο δεξιό συνασπισμό «*Ηνωμένη Παράταξις Εθνικοφρόνων*»(ΗΠΕ), των Τσαλδάρη – Γονατά – Αλεξανδρή με ποσοστό 55,12 % και 206 έδρες. Η «*Εθνική Πολιτική Ένωσις*» των Βενιζέλου – Κανελλόπουλου – Παπανδρέου έλαβε 19,28% και 68 έδρες, το *Κόμμα των Φιλελευθέρων* του Σοφούλη 14,39% και 48 έδρες, το «*Εθνικόν Κόμμα Ελλάδος*» του Ζέρβα 5,96% και 20 έδρες, η «*Ένωσις Εθνικοφρόνων*» του Τουρκοβασίλη 2,94% και 9 έδρες, η «*Ένωσις Αγροτικών Κομμάτων*» του Μυλωνά 0,67% και 1 έδρα και διάφοροι 1,70% και 2 έδρες. Μεγάλο επίσης υπήρξε και το ποσοστό της πολιτικής αποχής.

Την επομένη των εκλογών σχηματίστηκε κυβέρνηση υπό τον Π. Πουλίτσα, πρόεδρο του Συμβουλίου Επικρατείας με τη συμμετοχή δεξιών και κεντροδεξιών κομμάτων. Η επιθυμία των Άγγλων για σχηματισμό ευρύτερου κυβερνητικού συνασπισμού δεν έγινε αποδεκτή από τους Λαϊκούς και στις 18 Απρ. 1946 ορκίστηκε πρωθυπουργός ο Κ. Τσαλδάρης, ο οποίος εκλέχτηκε αρχηγός των Λαϊκών μετά τις εκλογές, με τη συμμετοχή των κομμάτων του Σ. Γονατά και Απ. Αλεξανδρή.

Η έκθεση της Διασυμμαχικής Επιτροπής¹²⁵ περιγράφει λεπτομερώς όλα τα πολιτικά τεκταινόμενα και τον τρόπο δράσης της. Συντάχτηκε κατόπιν κοινής συμφωνίας των τριών χωρών που συμμετείχαν σ' αυτήν. Βέβαια, κανείς δεν μπορούσε να εγγυηθεί ότι τα συμπεράσματα που θα εξήγαγε η Αποστολή θα ήταν πραγματικά, λαμβάνοντας υπόψη ότι αφενός οι υπολογισμοί θα γίνονταν με βάση τους εκλογικούς καταλόγους, οι οποίοι κάθε άλλο παρά παρείχαν εχέγγυα ότι ήταν σωστοί και αφετέρου

¹²⁴ ΝΑΟΒ Φάκελος 371/58688, Υποφάκελος R6562/1/19, 30/04/1946, REPORT OF THE ALLIED MISSION TO OBSERVE THE GREEK ELECTIONS, 1HB

¹²⁵ Για τις ανάγκες της παρούσης εργασίας ως πρωτογενής πηγή έχει χρησιμοποιηθεί η έκθεση που υφίσταται στα αμερικανικά αρχεία. Αν και είναι πανομοιότυπη με αυτήν που υφίσταται στα αντίστοιχα βρετανικά, υπάρχει διαφορετική αρίθμηση ως προς τις σελίδες.

ότι οι ψηφοφόροι θα απαντούσαν με ειλικρίνεια στις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν προεκλογικά και μετεκλογικά, λόγω του κλίματος τρομοκρατίας που επικρατούσε ιδιαίτερα από τις ομάδες της άκρας Δεξιάς, στις ημιαστικές και αγροτικές περιοχές. Στην εισαγωγή της η έκθεση αναφέρεται στην ημέρα των εκλογών:

*«Ο καιρός την ημέρα των εκλογών ήταν ιδανικός σε ολόκληρη την Ελλάδα. Η ημέρα ήταν ηλιόλουστη, ο αέρας ελαφρύς, ο ουρανός σχεδόν αίθριος και δεν έπνεε σχεδόν καθόλου άνεμος. Εκτός από ελάχιστα ορεινά χωριά τα οποία αντιπροσωπεύουν ένα αμελητέο ποσοστό ψηφοφόρων η τάξη και η ασφάλεια ήταν συνεχείς».*¹²⁶

Οι παρατηρητές της Αποστολής σχεδόν παντού ανέφεραν μικρές συγκεντρώσεις ανθρώπων κοντά στα εκλογικά τμήματα ή ομάδων που περιφέρονταν στους δρόμους αλλά σχεδόν πουθενά δεν παρατηρήθηκε δημόσια εκδήλωση πολιτικών απόψεων.

*«Η διεξαγωγή των εκλογών στα εκλογικά τμήματα έγινε κανονικά και σύμφωνα με το Νόμο. Διαφωνίες ή παράπονα από τους παρατηρητές των κομμάτων στα εκλογικά τμήματα ήταν ελάχιστες. Η καταμέτρηση των ψήφων η οποία διεξήχθη μετά τη δύση του ηλίου ήταν σχεδόν παντού ήσυχη και κανονική ενώ δεν παρατηρήθηκαν κομματικές συγκεντρώσεις ή πανηγυρισμοί όταν άρχισαν να ανακοινώνονται τα πρώτα αποτελέσματα. Δύναται να λεχθεί ότι οι ελληνικές εκλογές κατέχουν υψηλή θέση όσον αφορά την ειρήνη, την τάξη και την κανονικότητα των προηγούμενων ημερών από αυτή των εκλογών συγκρινόμενες με άλλες εκλογικές αναμετρήσεις στην Ελλάδα. Όσον αφορά το πολιτικό γίνεσθαι, την τάξη, την πειθαρχία και τη διεξαγωγή της ψηφοφορίας μπορεί να συγκριθεί με τις συνθήκες που επικρατούν την ημέρα των εκλογών στη Γαλλία, τη Μ. Βρετανία και τις ΗΠΑ.»*¹²⁷

Η Αποστολή είναι πεπεισμένη ότι η παρουσία της μείωσε την ένταση των πολιτικών συναισθημάτων στη χώρα:

¹²⁶ Report AMFOGE..., ό. π., σσ.. 9 -10

¹²⁷ Report AMFOGE..., ό. π., σσ.. 9 -10

*«Η ομαλή διεξαγωγή των εκλογών οφείλεται μερικώς στην εμφανή παρουσία της Αποστολής σε ολόκληρη τη χώρα και στο γεγονός ότι οι Έλληνες πείστηκαν ότι δεν υποστηρίζαμε τους αντάρτες καθώς πρόθεσή μας ήταν να αναφέρουμε ότι οι εκλογές ήταν νόμιμες, μόνο εάν τα δεδομένα τα υποστήριζαν».*¹²⁸

Πέρα από τις γενικές διαπιστώσεις η έκθεση της AMFOGE υπεισέρχεται σε όλες εκείνες τις παραμέτρους, οι οποίες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος, με σπουδαιότερα την ακρίβεια ή μη των εκλογικών καταλόγων και το μέγεθος της αποχής.

Όπως αναφέρει η Αποστολή δεν εντόπισε στοιχεία ακούσιας νοθείας σε σημαντικό μέγεθος κατά τη σύνταξη των **εκλογικών καταλόγων**. Ένα μέρος αυτών ήταν νέοι και ακριβείς. Άλλοι όμως ήταν παλιοί και ανεπαρκώς διορθωμένοι, καθώς δεν είχαν διαγραφεί ονόματα θανόντων και μη δικαιούμενων ψήφου.

Οι ειδικοί σε θέματα δειγματοληψίας της Αποστολής υπολόγιζαν ότι ο αριθμός των ανδρών ικανών για να εγγραφούν στους καταλόγους ήταν 1.989.000 και από αυτούς το τελικά γράφτηκαν 1.850.000. Εν τέλει ο αριθμός που ήταν ικανοί για να ψηφίσουν αλλά δεν ενεγράφησαν ήταν 139.000 και από αυτούς μόνο σε 6.000¹²⁹ δήλωσαν ότι αρνήθηκαν να εγγραφούν. Η ελληνική Κυβέρνηση δήλωσε ότι ο αριθμός των ψηφοφόρων έφτανε τα 2.211.791 άτομα. Πολύ ορθά η Συμμαχική Αποστολή χαρακτήρισε το νούμερο αυτό αναξιόπιστο, καθώς περιείχε πολλά ονόματα θανόντων, γεγονός που οδηγούσε σε παρερμηνείες.

Η εκτίμηση αυτή για τον αριθμό των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων προέκυψε από δειγματοληπτικές επεξεργασίες των εκλογικών καταλόγων (έρευνες Α¹³⁰, Β¹³¹ και C¹³²

¹²⁸ Report AMFOGE..., ό. π., σσ. 9-10

¹²⁹ Ό. π., σ. 12 Ο αριθμός αυτός υπολογίζεται σχεδόν αυθαίρετα. Η Διασυμμαχική Επιτροπή αποδέχεται την εκτίμηση της κυβέρνησης ότι στους εκλογικούς καταλόγους είχαν εγγραφεί το 95,8% των δικαιούμενων ψήφων και όχι το 93%, σύμφωνα με τη δική της εκτίμηση. Από το υπόλοιπο 4,2% (σύμφωνα με την κυβερνητική εκτίμηση) αρνήθηκε την εγγραφή το 7% (6.000 ή διαφορετικά το 0,29 των ψηφοφόρων). Επίσης 20.000 δήλωσαν ότι δεν μπόρεσαν να εγγραφούν λόγω έλλειψης δελτίου ψωμιού (αποδεικτικό έγγραφο), αστυνομικής ταυτότητας ή έλλειψης χρόνου. Ό. π., σσ. 12-13

¹³⁰ Η έρευνα Α περιλάμβανε αρχηγούς που είχαν εγγραφεί στους εκλογικούς καταλόγους και τοπικούς αντιπροσώπους κομμάτων, οι οποίοι εντοπίστηκαν σε περίπου 1.450 κέντρα εγγραφής σε όλη την Ελλάδα. Ελήφθησαν συνολικά 2.581 συνεντεύξεις, χωριζόμενες σε ομάδες κομμάτων: Δεξιά 996, Κεντροδεξιά 250, Κέντρο 505, Αριστερά 830. Αποσκοπούσε στη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τη διαδικασία εγγραφής και με την αίσθηση που είχαν σε ό,τι αφορά την εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους. Η μελέτη του σχετικού πίνακα δείχνει ότι το 34% των αρχηγών και στελεχών των κομμάτων της Αριστεράς που ερωτήθηκαν, εξέφρασαν την άποψη ότι δεν είναι ικανοποιημένοι με τους εκλογικούς καταλόγους της περιοχής τους. Το 24% των αρχηγών και των στελεχών των κομμάτων της

οι οποίες διεξήχθησαν προεκλογικά), σύμφωνα με τις οποίες από το σύνολο των εγγραφών έγκυρες ήταν το 71%, αμφισβητούμενης εγκυρότητας το 16% και άκυρες το 13%.¹³³ Το ποσοστό αυτό, όπως αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα¹³⁴, διαφοροποιείται ανά γεωγραφική περιοχή, σύμφωνα με την κατανομή της AMFOGE με τα δύο περιφερειακά κέντρα της Πελοποννήσου (Πάτρα και Τρίπολη), να καταλαμβάνουν τα πρωτεία ως προς τις εγγραφές αμφισβητούμενης εγκυρότητας και άκυρες.

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΓΚΥΡΕΣ ΕΓΓΡΑΦΕΣ	ΑΜΦΙΣΒΗΤΟΥΜΕΝΕΣ ΕΓΓΡΑΦΕΣ	ΑΚΥΡΕΣ ΕΓΓΡΑΦΕΣ
Αθήνα	73%	14%	13%
Ηράκλειο	80%	14%	6%
Τρίπολη	48%	33%	19%
Πάτρα	58%	22%	20%
Θεσσαλονίκη	86%	7%	7%
ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	69%	18%	13%

Προς επίρρωση του ανωτέρω πίνακα επισημαίνεται στην έκθεση ότι δεν στερούνται βάσης παράπονα σύμφωνα με τα οποία οι εκλογικοί κατάλογοι περιείχαν ονόματα ανθρώπων που είχαν πεθάνει ή μετακομίσει. Βρέθηκε πράγματι ότι κατά μέσο όρο ότι για κάθε επτά νόμιμους ψηφοφόρους στους καταλόγους αντιστοιχούσε ένας παράνομος.¹³⁵ Αυτό βέβαια σε απόλυτους αριθμούς επί του συνόλου των 1.850.000 εγγεγραμμένων ψηφοφόρων μεταφράζεται σε ποσοστό της τάξης του 15%, ήτοι σε 277.500 εκλογείς, γεγονός που δημιουργεί πολλά ερωτηματικά ως προς την ορθότητα των μετρήσεων, αλλά και της ενδεχόμενης προσπάθειας της Διασυμμαχικής Αποστολής

κεντροαριστεράς βεβαίωσαν ότι τα μέλη των κομμάτων τους δεν μπόρεσαν να εγγραφούν, ενώ το 10% δήλωσε ότι κάποια από τα μέλη τους φοβήθηκαν να εγγραφούν. Βλ. Report AMFOGE.,ό. π.,σ 12, 14

¹³¹ Η έρευνα Β αποσκοπούσε στο να υπολογιστεί ο αριθμός των νομίμων ψηφοφόρων, η αναλογία του σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό και το ποσοστό των δικαιούμενων ψήφων, που δεν είχαν εγγραφεί στους εκλογικούς καταλόγους. Από 147 σημεία εγγραφής ανά την επικράτεια (αφορούσαν 150 πόλεις και χώρια) εντοπίστηκαν 2.000 νοικοκυριά, στα οποία διεξήχθη η έρευνα. . Βλ. Report AMFOGE....., ό. π., σ. 12 & 14

¹³² Η έρευνα C βασίστηκε σε ένα δείγμα 2.365 ονομάτων το οποίο επελέγη από εκλογικούς καταλόγους στις ίδιες περιοχές που κάλυπτε η έρευνα Β. Τα ονόματα ελήφθησαν από αναθεωρημένους καταλόγους ή καταλόγους, στους οποίους προστέθηκαν ονόματα. Η έρευνα διεξήχθη σε τοπικό επίπεδο με σκοπό να διαπιστωθεί η ακρίβεια των εκλογικών καταλόγων. Βλ. Report AMFOGE....., ό. π., σ. 12 & 14.

Η λήψη παρατηρήσεων ξεκίνησε στις 10 Μαρτίου και ολοκληρώθηκε στις 27 Μαρτ.. Κατά τη διάρκεια της οι ομάδες των παρατηρητών επισκέφτηκαν 1.556 τμήματα εγγραφής εκλογικών καταλόγων.

¹³³ Το ορθό είναι 69%, 18% και 13%. Προφανώς ο υπολογισμός της AMFOGE είναι λανθασμένος.

¹³⁴ Ο. π., σ. 12

¹³⁵ Ο. π. σ. 13

να αποποιηθεί οποιαδήποτε κατηγορία περί προσπάθειας επηρεασμού ή και χειραγώγησης του εκλογικού αποτελέσματος. Παρόλα αυτά αναφέρεται:

*«Η παρουσία τέτοιων ονομάτων στους καταλόγους δεν μπορούσε να αποστερήσει της εκλογικής διαδικασίας το δικαίωμα της εγκυρότητας, δεδομένου του γεγονότος ότι αυτή διεξήχθη σύμφωνα με το νόμο».*¹³⁶

Συμπερασματικά, η έκθεση συνιστούσε να αναθεωρηθούν πλήρως όλοι οι εκλογικοί κατάλογοι, πριν ζητηθεί εκ νέου η ετυμηγορία του ελληνικού Λαού σε κέραια εθνικά ζητήματα (βλ. επερχόμενο δημοψήφισμα), ώστε να μην υπάρξει καμία πρόφαση για νοθεία.

Το μεγαλύτερο όμως πρόβλημα που υπήρξε ήταν ο υπολογισμός του ποσοστού της **αποχής**, ώστε να προσεγγίζει την πραγματικότητα. Όπως προαναφέρθηκε η έκθεση της AMFOGE υπολόγιζε τον αριθμό των εγκύρως εγγεγραμμένων σε 1.850.000, σε σχέση με τους 2.211.791 εκλογείς που ανακοίνωσε το υπουργείο των Εσωτερικών. Λαμβάνοντας υπόψη ότι στις εκλογές ψήφισαν 1.121.696 εκλογείς, δηλ. το 60% των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων, το ποσοστό της αποχής υπολογίστηκε στο 40%.

Με βάση τη συνολική εκτίμηση για τον αριθμό των έγκυρων εγγραφών η AMFOGE παρέθεσε στην έκθεσή της τρεις διαφορετικές εκτιμήσεις σχετικές με το μέγεθος της πολιτικής αποχής: 9,3%, 15% και 20%, τα οποία αντιστοιχούν κατά περίπτωση σε 170.000, 280.000 και 370.000 εκλογείς, που αντιστοιχούν περίπου σε 13,5%, 20% και 25% των ψήφων,¹³⁷ σε περίπτωση που συμμετείχαν στις εκλογές τα κόμματα που υποστήριζαν την πολιτική της αποχής. Όμως η περίληψη της έκθεσης που δημοσιεύτηκε στον ελληνικό Τύπο, ήταν έτσι διατυπωμένη, ώστε να ευνοεί την ερμηνεία του 9,3%.

Από τις τρεις εκτιμήσεις αυτή που προβλήθηκε και αξιοποιήθηκε από τους νικητές των εκλογών, ήταν «το θλιβερό διάσημο¹³⁸» 9,3%. Πώς όμως προέκυψε αυτό το 9,3%;

¹³⁶ Ο. π.

¹³⁷ Νικολακόπουλος, ό. π., σ. 79

¹³⁸ Ο. π. και Richter, ό. π., σ. 536

Προέκυψε από μια δημοσκόπηση που διοργάνωσε η AMFOGE αμέσως μετά τις εκλογές σε δείγμα N=1345 (έρευνα F¹³⁹), οι οποίοι δεν ψήφισαν στις εκλογές αν και ήταν εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους. Το 40,3 % των εκλογέων, οι οποίοι δεν ψήφισαν, περιλάμβανε ένα 9,3%, οι οποίοι απείχαν για «κομματικούς» λόγους, ενώ οι υπόλοιποι πολίτες απείχαν για άλλους λόγους που δεν ταυτίζονταν με την πολιτική των κομμάτων.

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Ισχυρίζονται ότι συμμετείχαν στο μπούκοτάζ	9,3 %
Αρνούνται ότι συμμετείχαν στις εκλογές, παρά το γεγονός ότι τα ονόματά τους βρέθηκαν στα βιβλία πρωτοκόλλων	0,4 %
Δεν βρίσκονταν πλησίον των εκλογικών τμημάτων τους την ημέρα των εκλογών (μετακόμισαν, στρατιωτικοί λόγοι, άλλοι λόγοι)	17,9 %
Άρρωστοι ή φυσικώς ανήμποροι να φτάσουν στα εκλογικά τμήματα	5,7 %
Δήλωσαν άλλο λόγο (εργασία κ.λ.π.)	2,5 %
Τους απέτρεψαν αδίκως από το να ψηφίσουν	0,6 %
Δεν απάντησαν	3,9 %
ΣΥΝΟΛΟ	40,3 %

Το ποσοστό αυτό της πολιτικής αποχής αναμφισβήτητα δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Πέραν του εξαιρετικά μικρού δείγματος ακριβείς απαντήσεις δεν είναι δυνατό να δοθούν όταν υφίστανται πολιτικές συνθήκες καταπίεσης, όπως στην Ελλάδα του 1946. Θεωρούμε βέβαιο ότι πολλοί που απείχαν από τις εκλογές για καθαρά πολιτικούς λόγους δεν είχαν το θάρρος να το παραδεχτούν στο διεργμηνέα της ομάδας, λόγω των δυσάρεστων συνεπειών που θα υφίσταντο. Συνεπώς, δήλωσαν μια πιο αθώα απάντηση, γεγονός που αυξάνει το μέγεθος της πολιτικής αποχής.

Επειδή όμως το περίφημο 9,3 % δεν θεωρήθηκε και από την ίδια τη Συμμαχική Αποστολή αξιόπιστο στη συνέχεια της έκθεσης επισημαίνει:

«Θεωρείται λογικό παρόλα αυτά να θεωρήσουμε ότι ένα επιπρόσθετος αριθμός ανθρώπων οι οποίοι δεν ψήφισαν "επειδή δε βρίσκονταν στη γειτονιά τους" θα μπορούσαν να μεταβούν στα εκλογικά τους τμήματα εάν πραγματικά το επιθυμούσαν. Λαμβάνοντας υπόψη και την κατηγορία αυτή, εκτιμάται ότι το ποσοστό των ψηφοφόρων οι οποίοι απείχαν από τις εκλογές για

¹³⁹ Η έρευνα F περιλάμβανε ένα δείγμα 1345 ονομάτων, που επιλέχτηκαν από 113 εκλογικά τμήματα σε όλη την Ελλάδα, με απώτερο σκοπό να ερευνήσει κυρίως το εύρος των παρανομιών στις εκλογές και την αποχή. Βλ. Report AMFOGE..., ό. π., σ. 14

*κομματικούς λόγους είναι περίπου 15% και σίγουρα κυμαίνεται μεταξύ του 10-20%.».*¹⁴⁰

Η Επιτροπή είναι πεπεισμένη ότι τα νούμερα αυτά είναι σχεδόν σωστά.

*«Εάν το 15% των έγκυρων ψηφοφόρων οι οποίοι δε συμμετείχαν στις εκλογές είχαν προσέλθει η συνολική ψήφος θα είχε αυξηθεί και θα μπορούσαν να είχαν επιτύχει με το σύστημα της αναλογικής αντιπροσώπευσης να καταλάβουν το 20% των εδρών στο Κοινοβούλιο αλλά σε κάθε περίπτωση όχι πάνω από το 25%. Αυτό δε θα απέτρεπε τη δεξιά να αποκτήσει μια πιο ισχυρή πλειοψηφία **αλλά ενδεχομένως να την απέτρεπε από την απόλυτη πλειοψηφία**».*¹⁴¹

Οι ενδείξεις οδηγούν στην εκτίμηση ότι η εκλογική δύναμη της Αριστεράς και της Κεντροαριστεράς, όπως αυτή εκφράστηκε μέσω της πολιτικής αποχής ήταν της τάξης του 25%, που αντιστοιχεί σε 350.000–400.000 εκλογείς.¹⁴²

Εξίσου ενδιαφέρον είναι και το συμπέρασμα της Αποστολής για το μέγεθος της **νοθείας**. Όπως επισημαίνεται στην έκθεση περίπου το 2% των ψήφων ήταν προϊόν νοθείας στο όνομα νεκρών ή ανθρώπων που δεν ήταν δυνατό να ταυτοποιηθούν. Στα εκλογικά τμήματα που εποπτεύθηκαν οι διαδικασίες έγιναν σύμφωνα με το νόμο. Οι παρανομίες που εντοπίστηκαν ήταν λίγες και από τη φύση τους θα είχαν ελάχιστη ή μηδαμινή επίπτωση στο αποτέλεσμα. Επιπροσθέτως κάθε διαφοροποίηση ως προς τη νομιμότητα μεταξύ των επιτηρούμενων και μη τμημάτων αποδείχθηκε ότι θα είχε αμελητέα επιρροή στην καταμέτρηση των ψήφων.¹⁴³ Το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί σε 22.000 ψήφους.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η εκτίμηση αυτή προέκυψε από την έρευνα F και όχι από βεβαιωμένες περιπτώσεις, θεωρείται υπερβολικά αισιόδοξη. Πέραν τούτου υφίστανται ερωτηματικά σε ό,τι αφορά τη **διπλοψηφία** ή την **πολλαπλή ψήφο**, η οποία δεν ήταν δυνατό να εντοπιστεί, ανεξάρτητα αν ο ψηφοφόρος αυτός διέθετε διπλό εκλογικό βιβλιário ή όχι, καθώς στις περιπτώσεις αυτές ήταν απαραίτητη η σύμπραξη και των μελών των εφορευτικών επιτροπών και ιδιαίτερα των Προέδρων αυτών. Οι

¹⁴⁰ Ο. π., σ. 11

¹⁴¹ Ο. π., σ. 11

¹⁴² Νικολακόπουλος, ό. π., σ. 79

¹⁴³ Report AMFOGE, ό. π., σ. 13

ανωτέρω προέρχονταν είτε από το δικαστικό είτε από το δικηγορικό σώμα και σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην έκθεση σε γενικές γραμμές τα δικαστήρια στην Ελλάδα (συνεπώς και οι λειτουργοί αυτής) έχαιραν της δημόσιας εμπιστοσύνης ακόμα και τα χρόνια της αναταραχής και οι ενέργειές τους θεωρήθηκαν από τους παρατηρητές ότι ήταν αμερόληπτες και μεθοδικές.¹⁴⁴ Βέβαια, οι συντάκτες της έκθεσης απέφυγαν επιμελώς να λάβουν υπόψη ότι ένα μεγάλο μέρος του δικαστικού σώματος υπηρέτησε τον κατακτητή κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής εις βάρος των Ελλήνων πατριωτών και γενικότερα της αντίστασης. Ο μοναδικός τρόπος περιορισμού της διπλοψηφίας, ήτοι η χρήση ανεξίτηλης μελάνης στους ψηφοφόρους, απορρίφθηκε από τον τότε υπουργό Εσωτερικών Γιαβίνη για λόγους μη αληθοφανείς¹⁴⁵, παρόλο που υπήρξε σχετικό αίτημα της Διασυμμαχικής Αποστολής. Θεωρούμε ότι περιπτώσεις διπλοψηφίας ή πολλαπλής ψήφου δεν υπήρξαν στα 105 εκλογικά τμήματα, στα οποία υπήρχαν καθόλη τη διάρκεια της ψηφοφορίας και της καταμέτρησης παρατηρητές της Αποστολής και στα οποία εκλογικά τμήματα πραγματοποιήθηκε η έρευνα D.¹⁴⁶ Επιπροσθέτως, μετακινούμενες ομάδες επισκέφθηκαν 708 εκλογικά τμήματα.

Σε γενικές γραμμές **ο μηχανισμός των εκλογών** λειτούργησε σύμφωνα με τις διατάξεις του Νόμου. Ο Νόμος προέβλεπε το διορισμό Προέδρου σε κάθε εκλογικό τμήμα από το δικαστικό ή δικηγορικό σώμα για να διασφαλίσουν ότι ο ψηφοφόρος που εμφανιζόταν ήταν εγγεγραμμένος στους εκλογικούς καταλόγους, είχε τη δυνατότητα να παραλάβει τα ψηφοδέλτια όλων των κομμάτων, η διαδικασία της ψήφου ήταν μυστική, το ψηφοδέλτιο το σταύρωνε ο ίδιος, έκλεινε την ψήφο σε σφραγισμένο φάκελο και δημόσια την τοποθετούσε στην κάλπη, δεν προσφέρονταν βοήθεια από αριστερούς ή ακροδεξιούς σε ανάπηρους ή αμόρφωτους ψηφοφόρους, το προσωπικό της εφορευτικής επιτροπής ήταν σωστά επιλεγμένο ανάμεσα στους ψηφοφόρους και οι αντιπρόσωποι των κομμάτων ήταν ευπρόσδεκτοι και υπηρέτησαν τα καθήκοντά τους ως παρατηρητές. Οι κανόνες σε γενικές γραμμές τηρήθηκαν και εν συντομία υπήρξαν όλες οι προϋποθέσεις σχεδόν παντού για τη διεξαγωγή ελεύθερων και δημοκρατικών εκλογών. Σποραδικά κάποιες εκλογικές διαδικασίες δεν ακολουθήθηκαν ακούσια ή εκούσια. Σε ορισμένα εκλογικά τμήματα για παράδειγμα βρίσκονταν ή πολύ κοντά ή μέσα στο παραβάν. Σε αρκετές περιπτώσεις οι εκλογικοί κατάλογοι ήταν τόσο πολύπλοκοι που οι

¹⁴⁴ Ο. π., σ. 11

¹⁴⁵ Αν και αρχικά η κυβέρνηση φέρεται να αποδέχεται τη χρήση ανεξίτηλης μελάνης, το μέτρο αυτό απορρίφθηκε ύστερα από την ανακοίνωση των κομμάτων της Αριστεράς για αποχή από τις εκλογές. Ο. π. σ. 6

¹⁴⁶ Η έρευνα D διεξήχθη την ημέρα των εκλογών στα ως άνω 105 εκλογικά τμήματα με σκοπό να εντοπίσει τυχόν παρανομίες ως προς την εκλογική διαδικασία.

εφορευτικές επιτροπές ήταν δύσκολο να τους χρησιμοποιήσουν σύμφωνα με την προβλεπόμενη διαδικασία. Κάθε ψηφοφόρος είναι γνωστός στην Τοπική Κοινότητα και υπάρχει η τάση να παραλείπονται οι τυπικότητες.

Ακόμα η Συμμαχική Αποστολή παραδέχτηκε ότι ήταν δικαιολογημένη σε κάποιο βαθμό η καταγγελία της Αριστεράς για άσκηση **τρομοκρατίας** (εκφοβισμού) κατά των οπαδών της, από τη Δεξιά:

«Η Αποστολή ανακάλυψε ότι μέχρι ενός ορίου οι κατηγορίες ήταν αληθείς. Υπάρχουν ενδείξεις ότι σε ολόκληρη τη χώρα υπήρχε αντίθεση με τους οπαδούς της άκρας Αριστεράς και ότι σε μερικές περιοχές κυρίως στις αγροτικές περιοχές της Πελοποννήσου, της Θεσσαλίας και Βορειοδυτικής Ελλάδος και πιο έντονα στις περιοχές της Λάρισας, του Βόλου, του Μεσολογγίου, της Άρτας, του Αγρινίου και της ορεινής περιοχής νότια και δυτικά των Ιωαννίνων υπήρχε ο φόβος του ΕΑΜ και εχθρότητα προς αυτό και τους πρώην μαχητές των διαλυμένων ενόπλων δυνάμεών του (ΕΛΑΣ). Η εχθρότητα αυτή οδηγούσε τους αντιπάλους του ΕΑΜ στην απόφαση να το εμποδίσουν να ασκήσει επιρροή στην κυβέρνηση της χώρας. Στις μεγάλες πόλεις οι κατηγορίες για τρομοκρατία δεν ήταν τόσο μεγάλες ή τόσο γενικές και η Αποστολή δεν πείστηκε ότι υπήρξε σοβαρή τρομοκράτηση, πέρα από τις περιοχές που αναφέρθηκαν ανωτέρω, καθώς και σε μερικές σκόρπιες περιοχές αλλού.

Σε ορισμένες κοινότητες κατά μήκος των συνόρων της Αλβανίας, Βουλγαρίας και Γιουγκοσλαβίας η τρομοκρατία ασκούνταν εναντίον των δεξιών οπαδών από ομάδες οπαδών της άκρας Αριστεράς. Ο εκφοβισμός των αντιπάλων και από τις δύο πλευρές μετατράπηκε σε πράξεις βίας τους πρώτους μήνες του έτους και μειώθηκε αρκετά καθώς πλησίαζαν οι εκλογές. Το πιο σημαντικό κομμάτι που αφορά τον εκφοβισμό ήταν δύσκολο να αποδειχθεί. Το παρακάτω απόσπασμα από την αναφορά των Παρατηρητών φωτογραφίζουν τα γεγονότα αυτά:

«Ο εκφοβισμός έλαβε τη μορφή εξοστρακισμού από τα χωριά, της καταδίωξης υπό τη μορφή επιθέσεως σε σπίτια, του εξευτελισμού των γυναικών, των απειλητικών χειρονομιών και

*μηνυμάτων, της λεηλασίας κοπαδιών προβάτων, της καταστροφής κήπων και αμπελώνων, των επιθέσεων εναντίον μοναχικών διαβατών και κάθε άλλου είδους ασήμαντα επεισόδια».*¹⁴⁷

Το όλο κλίμα που δημιουργήθηκε ήταν αναπόφευκτο, συνέπεια των δοκιμασιών της Ελλάδας από την εσωτερική δικτατορία, την εχθρική κατοχή και την πάλη μεταξύ των αριστερών δυνάμεων του κινήματος αντιστάσεως και των κυβερνητικών δυνάμεων κατά το τέλος του 1944. Οι συνθήκες αυτές, επισημαίνεται στην έκθεση, άσκησαν σοβαρή επίδραση στην αποχή των μελών του ΕΑΜ, πλην όμως δεν επηρέασαν σοβαρά το τελικό αποτέλεσμα. Εάν τα κόμματα της Αριστεράς είχαν συμμετάσχει θα είχαν εκλέξει με το σύστημα της αναλογικής αντιπροσώπευσης μερικούς (!) εκπροσώπους στη Βουλή.

Η παρουσία Βρετανικών Στρατευμάτων στην Ελλάδα, σύμφωνα με τους συντάκτες της έκθεσης δεν είχε καμία επιρροή στην προεκλογική εκστρατεία εκτός ενδεχομένως την αποθάρρυνση πιθανών αναταραχών και σε κάθε περίπτωση δεν επηρέασε το αποτέλεσμα των εκλογών.

Οι συνθήκες **Νόμου και Τάξης** πριν τις εκλογές δεν ήταν ικανοποιητικές, καθώς σύμφωνα με τους συντάκτες της έκθεσης, οι κρατικές αρχές δεν ήταν σε θέση να περιορίσουν τις δραστηριότητες των ένοπλων ομάδων σε κάποιες περιοχές της χώρας. Το μέγεθος της αναταραχής, παρόλα αυτά, παρουσιάστηκε υπερβολικά στον ξένο Τύπο. Η Αποστολή διαπίστωσε ότι πέραν της αναταραχής που προϋπήρχε, οι συνθήκες ήταν ικανοποιητικές για τη διεξαγωγή προεκλογικού αγώνα με εξαίρεση κάποιες απομακρυσμένες τοπικές κοινωνίες. Την ημέρα των εκλογών το επίπεδο τάξης και πειθαρχίας ήταν αρκετά υψηλό και μόνο σε μερικές κοινότητες παρεμποδίστηκε.

Η εξέταση παραπόνων περί προκαταλήψεως της Αστυνομίας και της Χωροφυλακής, καθώς η Αποστολή έγινε αποδέκτης παραπόνων από την Αριστερά, οδήγησε στο συμπέρασμα ότι η Αστυνομία ως σύνολο παρέμεινε πιστή στο καθήκον της και διεξήγαγε το έργο της το καλύτερο δυνατό. Δεν συνέβη όμως το ίδιο και με τη Χωροφυλακή, καθώς κάποια ακραία στοιχεία άσκησαν τα καθήκοντά τους με τέτοιο

¹⁴⁷ Report AMFOGE..., ό. π., σσ. 10- 11

τρόπο ώστε να υπηρετούν τις ιδέες τους, γεγονός που είχε όμως ελάχιστη επίδραση στη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος.¹⁴⁸

Ακόμα και η **καταμέτρηση των ψηφοδελτίων** διεξήχθη ομαλά από τις εφορευτικές επιτροπές μετά το πέρας της ψηφοφορίας, παρουσία των αντιπροσώπων των κομμάτων. Επίσης παρατηρήθηκε λεπτομερώς από συμμαχικούς παρατηρητές σε 105 εκλογικά τμήματα, τα οποία επιλέχθηκαν επιστημονικά όσο απομακρυσμένα ή ακατάλληλα και αν ήταν για παρατήρηση. Οι ψήφοι και οι επιστροφές από τις διάφορες περιφέρειες εξετάστηκαν εκ νέου και ως ενός βαθμού ερευνήθηκαν από τις επιτροπές των Πρωτοδικείων σε ολόκληρη την Ελλάδα την εβδομάδα μετά τις εκλογές. Η Αποστολή δεν έλαβε παράπονα σχετικά με την καταμέτρηση και την κατάταξη σε πίνακα των ψήφων και η όλη διαδικασία δεν έλαβε σχεδόν κανένα σχόλιο.

Στην έκθεση της Συμμαχικής Αποστολής απαντάται ιδιαίτερη αναφορά ως προς τη λειτουργία του Τύπου, την περίοδο στην Ελλάδα. Επισημαίνει, ότι ο Τύπος όλων των πολιτικών παρατάξεων εμφανίζονταν "ανεξάρτητος", δίχως να διαφαίνονται πολιτικές παρεμβάσεις. Δεν υφίσταντο περιορισμοί ως προς την έκφραση ελεύθερων απόψεων, ενώ η σφοδρότητα των πολιτικών σχολίων σε ορισμένα έντυπα ήταν τόσο μεγάλη που ακόμα και για το επίπεδο των δυτικών χωρών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως υπερβολική ελευθερία, αντί για απλά ελευθερία. Στην Αθήνα και στις μεγάλες πόλεις ήταν εφικτό για τους πολίτες να αγοράσουν και να διαβάσουν, όποια εφημερίδα επιθυμούσαν. Δε συνέβαινε όμως το ίδιο και στις αγροτικές κοινότητες, καθώς δεν ήταν ανεκτές οι εφημερίδες των υπολοίπων κομμάτων, πλην αυτού που ασκούσε ουσιαστική επιρροή. Οι παρατηρητές σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρξαν μάρτυρες περιστατικών καταστροφής ή δήμευσης τέτοιων εντύπων. Η ευθύνη όμως αυτών των πράξεων, καταλογίστηκε από σε εξτρεμιστές όλων των παρατάξεων.

Η έκθεση ασκεί και δριμεία κριτική προς τον Τύπο, καθώς θεωρήθηκε ότι η Αποστολή υπήρξε θύμα παρερμηνείας από αυτόν. Ο δεξιός Τύπος κατηγορήσε την επιτροπή ότι χρησιμοποίησε μόνο κομμουνιστές διερμηνείς και ότι τα μέλη της Αποστολής ήταν "μωρά στο δάσος" οι οποίοι θα επέτρεπαν τους εαυτούς να άγονται και να φέρονται για πολιτικές σκοπιμότητες.

Άλλη μία μη τεκμηριωμένη κατηγορία (σύμφωνα με τους συντάκτες της έκθεσης) η οποία δημοσιεύτηκε στον Τύπο είναι ότι υπήρχαν έριδες και διαφωνίες

¹⁴⁸ Ο. π., σ. 11

ανάμεσα στα εθνικά τμήματα. Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου ο Αριστερός Τύπος, και κυρίως ο *Ριζοσπάστης*, μεμφόταν την Αποστολή, κατηγορώντας της ως ένα εργαλείο της Δεξιάς, το οποίο εξέδιδε λανθασμένες αναφορές υπονοώντας ότι οι υπάλληλοι είχαν μετατοπιστεί από τις απόψεις τους λόγω διαφωνιών με τους επικεφαλείς ως προς την κρίση της κατάστασης. Οι ανακοινώσεις της Επιτροπής προς τον Τύπο συνήθως δημοσιεύονταν σε όλες τις εφημερίδες Δεξιάς και Κέντρου, ενώ αγνοούνταν ή απλά ανατυπώνονταν από κάποιες της Αριστεράς.¹⁴⁹

Η ελευθερία λόγου, έκφρασης και συγκεντρώσεων ήταν εμφανής και μεταξύ των πολιτών είτε σε ατομικό είτε σε ομαδικό επίπεδο. Μάλιστα προς επίρρωση αυτής της άποψης η έκθεση της AMFOGE επικαλείται τις μαζικές συγκεντρώσεις της Αριστεράς σε Αθήνα και Πειραιά με τη συμμετοχή 40.000 ανθρώπων, δίχως να παρεμποδιστούν, εφόσον διεξήχθησαν σύμφωνα με το νόμο. Δε συνέβαινε όμως και το ίδιο στις αγροτικές περιοχές, όπου οι συνθήκες κάθε άλλο παρά υπήρξαν ευνοϊκές.

Στις πόλεις παρομοίως ατομικά ή ομαδικά είχαν τη χαρά του ελεύθερου λόγου ή της ελευθερίας της συγκέντρωσης όπου στην Αθήνα και στον Πειραιά μαζικές συγκεντρώσεις αριστερών είχαν συμμετοχή απόδειξη στο γεγονός ότι δεν υπήρχε καμία επίδραση στις πολιτικές συγκεντρώσεις οι οποίες διεξάγονταν σύμφωνα με το νόμο. Η κατάσταση όμως στις αγροτικές περιοχές κάθε άλλο παρά καλή ήταν.

Συμπερασματικά, όπως συνάγεται από την έκθεση της Διασυμμαχικής Αποστολής οι συνθήκες διεξαγωγής των εκλογών υπήρξαν ικανοποιητικές και σύμφωνα με την υφιστάμενη νομοθεσία. Οι εκλογικοί κατάλογοι σε μεγάλο εύρος περιείχαν ανωμαλίες, αλλά δεν παρατηρήθηκε μεγάλος αριθμός παράνομων ψήφων. Ο εκφοβισμός υπήρχε σε ορισμένο βαθμό και από τα δύο άκρα με τις καταγγελίες της Αριστεράς να είναι οι περισσότερες δίκαιες, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρχαν αντίποινα από μέλη της Χωροφυλακής αλλά όχι σε σημείο που να επηρεάσει σοβαρά τις εκλογές. Η πρακτική της συνειδητής αποχής δεν έφτασε σε μεγάλα ποσοστά. Με βάση τις παραπάνω αναφορές η Αποστολή οδηγείται στο συμπέρασμα ότι τόσο η ένταση των πολιτικών παθών στην Ελλάδα όσο και οι συνθήκες ήταν κατάλληλες, ώστε να εγγυηθούν την ομαλή διεξαγωγή ελεύθερων και δίκαιων εκλογών και ότι το γενικό αποτέλεσμα εκφράζει την αληθινή και έγκυρη ετυμηγορία του ελληνικού λαού.

¹⁴⁹ AMFOGE Report..., ό. π., σ. 5 Διευκρινίζουμε ότι οι αναφορές περί Τύπου απηχούν τις απόψεις της Διασυμμαχικής Αποστολής.

Από συμμαχικής πλευράς η τόσο γενναιόδωρη συμμετοχή των Αμερικανών σηματοδοτεί την αρχή της αμερικανικής παρέμβασης στην Ελλάδα και τη σταδιακή πρόσδεση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στο αντικομμουνιστικό στρατόπεδο, το οποίο διαμορφωνόταν την εποχή εκείνη, υπό την αμερικανική καθοδήγηση. Όπως μάλιστα επισημαίνεται σε αμερικανικό τηλεγράφημα

*«Οι Βρετανοί αντιμετώπισαν μια νέα κατάσταση, όπου πλέον δεν είναι αδιαμφισβήτητοι καθοδηγητές της ελληνικής κατάστασης και προφανώς πλέον θα πρέπει να επιζητούν την έγκριση των ΗΠΑ, για τις πολιτικές τους».*¹⁵⁰

¹⁵⁰ FRUSG..., ό. π., 868.00/4-246 Telegram The Charge in Greece (Rankin) to the Secretary of State, April 2, 1946, pp. 128 -130 Η άποψη αυτή συνδέεται με την αναφορά ότι ο Lanscelles (σύμβουλος του Βρετανού πρωθυπουργού) θα εκτιμούσε την άποψη του Rankin για το σχηματισμό κυβέρνησης συνασπισμού, όπως ήταν στις αρχικές προθέσεις των Βρετανών.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Ύστερα από την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας ανοίγεται θεωρητικά ο δρόμος για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για το πολιτειακό και στη συνέχεια ελεύθερων εκλογών για την ανάδειξη κυβέρνησης εκλεγμένης από το Λαό, δέκα χρόνια μετά τις τελευταίες εκλογές που διεξήχθησαν στη χώρα. Τις εκλογές αυτές, όπως είχε γίνει αποδεκτό και αποτυπώθηκε στη Συμφωνία της Βάρκιζας, θα επέβλεπε Διασυμμαχική Δύναμη Παρατηρητών από τις Η.Π.Α, τη Μ. Βρετανία, τη Γαλλία και την τότε Σοβιετική Ένωση με την τελευταία να αρνείται τη συμμετοχή της.

Η άρνησή των Σοβιετικών δεν μπορεί να θεωρηθεί διόλου τυχαία, διότι ο τρόπος με τον οποίο οι σύμμαχοι έθεσαν στο περιθώριο τους Σοβιετικούς το 1943 στην Ιταλία και η Βρετανική παρέμβαση το 1944 στην Ελλάδα, ήταν οι καταλυτικοί παράγοντες για το Στάλιν στο να αποφασίσει ότι πρέπει τα Βαλκάνια να μουν στη σφαίρα επιρροής του. Η επιμονή των Αμερικανών στη συμμετοχή και των Σοβιετικών στις ομάδες των παρατηρητών, εξηγείται από το γεγονός ότι πίστευαν ότι η συμμετοχή τους θα μετρίαζε την καχυποψία των αριστερών απέναντι στους Βρετανούς.

Το δημοψήφισμα αρχικά είχε οριστεί να εκτελεστεί πριν τις εκλογές, όπως άλλωστε όριζε και η Συμφωνία της Βάρκιζας, καθώς αυτή η μεθόδευση εξυπηρετούσε τα Βρετανικά συμφέροντα. Θεωρείτο πως η διαλεύκανση του πολιτειακού με την επιστροφή του Βασιλιά Γεωργίου Β' στην Ελλάδα θα ήταν ο κατάλληλος παράγοντας σταθερότητας για να προχωρήσει η πολύπαθη χώρα στην εκλογή μίας σταθερής Κυβέρνησης. Ας μην ξεχνάμε πως μετά την απελευθέρωση οι βραχύβιες κυβερνήσεις διαδέχονται η μία την άλλη με την άμεση ή έμμεση παρέμβαση των Βρετανών όπως στις περιπτώσεις Ν. Πλαστήρα και Ναυάρχου ή την αποστολή στην Ελλάδα του υφυπουργού Εξωτερικών Η. Mac Neil για να μεθοδεύσει την ανάληψη καθηκόντων Πρωθυπουργού από το Θ. Σοφούλη. Εν τέλει οι έντονες πιέσεις των Η.Π.Α. αλλά και η αλλαγή της Βρετανικής Κυβέρνησης τον Ιούλιο 1945 από το στρατόπεδο των Συντηρητικών σε αυτό των Εργατικών είχαν ως αποτέλεσμα την πρόταξη των εκλογών προ του δημοψηφίσματος.

Με βάση τη συμφωνία αυτή και ύστερα από την υποβολή επίσημου αιτήματος από την ελληνική κυβέρνηση, συγκροτήθηκε η Συμμαχική Αποστολή για την παρακολούθηση των Ελληνικών Εκλογών με τον διακριτό τίτλο AMFOGE., η οποία

έλαβε στρατιωτική οργάνωση, αν και όπως είχε τονιστεί από τους επικεφαλείς της ήταν Αποστολή πολιτικού και όχι στρατιωτικού χαρακτήρα. Σημειωτέον, ότι υπήρξε η μοναδική Αποστολή που οργανώθηκε με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αν και η συγκρότηση ανάλογων αποστολών προβλεπόταν από τη Διακήρυξη της Γιάλτας για την απελευθερωμένη Ευρώπη. Ο τρόπος με τον οποίο ενεργούσε η Αποστολή ύστερα από την εγκατάστασή της στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με την κατήχηση που έλαβε κατά την εκπαίδευσή της στην Ιταλία, καθιστούσε φανερό πως δεν επρόκειτο σε καμία περίπτωση να αποκλίνει από την επίσημη βρετανική και αμερικανική πολιτική. Ωστόσο αριστεροί και δημοκρατικοί στην Ελλάδα εξακολουθούσαν να βλέπουν την Αποστολή σαν τη μοναδική αποτελεσματική εγγύηση γνησιότητας των εκλογών.

Ταυτόχρονα οι κυβερνήσεις ύστερα από τη Συμφωνία της Βάρκιζας ξεκίνησαν μια προσπάθεια ανασύνταξης των εκλογικών καταλόγων για τους Δήμους Αθηναίων, Πειραιώς και Θεσσαλονίκης και ταυτόχρονα αναθεώρησης των εκλογικών καταλόγων για τις υπόλοιπες περιοχές της χώρας, λαμβάνοντας υπόψη ότι τη δεκαετία που μεσολάβησε από τις τελευταίες εκλογές υπήρξαν πολλοί θάνατοι και μετοικήσεις, ενώ σε άλλες περιπτώσεις είχαν καταστραφεί. Για το σκοπό αυτό εκδόθηκε πλήθος Αναγκαστικών Νόμων, εκ των οποίων οι περισσότεροι αφορούσαν συνεχείς παρατάσεις. Γενικότερα, η εκλογική νομοθεσία της περιόδου 1945 – 1946 υπήρξε διάσπαρτη και ενίοτε αντιφατική, καθώς υπήρξαν νομοθετήματα που άμεσα ή έμμεσα αναιρούσαν προηγούμενα, που είχαν εκδοθεί πρόσφατα. Η διαπίστωση αυτή αποδεικνύει την προχειρότητα με την οποία δομήθηκε η νομοθεσία αυτή και αναδεικνύει τόσο την έλλειψη πολιτικής βούλησης όσο και τις ελλείψεις της δημόσιας διοίκησης σε έμπειρα στελέχη, αλλά ενδεχομένως και μια έμμεση προσπάθεια να αποκλειστούν μεγάλες ομάδες ψηφοφόρων, ειδικά της Αριστεράς. Άλλωστε δεν είναι τυχαίο που η αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων ήταν ένα από τα θέματα που συζήτησε η Διασυμμαχική Επιτροπή με την κυβέρνηση κατά την προκαταρκτική της επίσκεψη στην Αθήνα. Κοινή ήταν η πεποίθηση ότι έχει γίνει μικρή πρόοδος για την προετοιμασία των εκλογών και ότι δε διαφαίνονταν καμία εξέλιξη εάν η ίδια η Αποστολή δεν έφτανε στην Αθήνα.

Οι συνεχείς βέβαια αναθεωρήσεις των εκλογικών καταλόγων δεν ήταν άσχετες με μια προσπάθεια τόσο της κυβέρνησης Σοφούλη όσο και των κομμάτων της Αριστεράς για μετάθεση των εκλογών ένα με δύο μήνες. Αν και η αρχική ημερομηνία ορισμού εκλογών είχε οριστεί για τις 20 Ιανουαρίου 1946, μετατέθηκε από την

κυβέρνηση Σοφούλη για την 31^η Μαρτίου, δηλαδή την καταληκτική ημερομηνία που είχε τεθεί από τον βρετανικό παράγοντα. Αυτή την απόφαση εκμεταλλεύτηκε ο Καφαντάρης, ο οποίος υποστηριζόμενος από τον Σοφιανόπουλο, προσπάθησε να δημιουργήσει την εντύπωση ότι η Κυβέρνηση συμφώνησε υπό πίεση με αφορμή το γεγονός ότι ο Σοφούλης ανακοίνωσε στον Τύπο την ημερομηνία των εκλογών χωρίς προηγουμένως να έχει συμβουλευτεί το Υπουργικό Συμβούλιο ή να έχει προειδοποιήσει την Αποστολή. Παρόλα αυτά συνεχίστηκε η προσπάθεια για περαιτέρω αναβολή με κύριο αιτιολογικό την έλλειψη ασφάλειας στη χώρα, αν και οι πράξεις βίας από τις ακροδεξιές ομάδες σταμάτησαν ύστερα από την εγκατάσταση της AMFOGE, αλλά και της μη ολοκλήρωσης της αναθεώρησης των εκλογικών καταλόγων.

Πέραν της κυβέρνησης, στην προκαταρκτική της επίσκεψη η AMFOGE συναντήθηκε με τους εκπρόσωπους των αστικών κομμάτων οι οποίοι θεωρούσαν ότι οι συνθήκες ήταν πλέον ώριμες για τη διεξαγωγή των εκλογών και τάχθηκαν μάλιστα υπέρ της ενισχυμένης αναλογικής με το αιτιολογικό ότι η χώρα είχε ανάγκη ισχυρής και βιώσιμης κυβέρνησης. Επιπλέον, δήλωσαν ότι η σύνταξη και η αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων έβαινε καλώς, ενώ τρομοκρατία δεν υφίστατο παρά μόνο από τους κομμουνιστές. Αντίθετα, οι εκπρόσωποι των αριστερών κομμάτων περιέγραψαν την κατάσταση περισσότερο αντικειμενικά, καθώς αναφέρθηκαν εκτενώς στο πρόβλημα των εκτοπισμένων και φυλακισμένων δημοκρατικών πολιτών, αλλά και της μη εγγραφής τους στους εκλογικούς καταλόγους λόγω του προβλήματος της ασφάλειας που υφίστατο και ειδικότερα στην ύπαιθρο, γεγονός που προδίκαιζε και την αποχή τους από τις εκλογές.

Τέλος το στρατιωτικό σκέλος της AMFOGE ήρθε σε επαφές με το Βρετανικό Στρατηγείο Επιγείων Δυνάμεων προς επίλυση όλων των θεμάτων οργάνωσης τα οποία ήταν θεμελιώδη για την επιτυχή εποπτεία των εκλογών. Αν και βρισκόμασταν σε μία εποχή όπου πλέον επικρατούσαν ειρηνικές συνθήκες, λόγω των εκτεταμένων καταστροφών, δεν υπήρχαν οι κατάλληλες υποδομές για να υποστηρίξουν μία τέτοια επιχείρηση, γι' αυτό και οι Δυνάμεις στηρίχθηκαν εξ' αρχής σε καθαρά στρατιωτικά μέσα αν και ο χαρακτήρας της AMFOGE ήταν πολιτικός και μόνο. Μετά την ολοκλήρωση της επίσκεψης της προκαταρκτικής Επιτροπής το Δεκέμβριο, τη συνάντηση με την Ελληνική Κυβέρνηση, τις επαφές με τα πολιτικά κόμματα και την άμεση συνεργασία σε στρατιωτικό επίπεδο μεταξύ AMFOGE και Βρετανικού Στρατηγείου στην Ελλάδα, δημιουργήθηκαν οι κατάλληλες συνθήκες για την αρχική

κινητοποίηση της αποστολής προς την Ιταλία τον Ιανουάριο 1946 και την έλευσή της στην Ελλάδα το Φεβρουάριο 1946.

Η προκήρυξη όμως των εκλογών δεν συνοδεύτηκε και από την ταυτόχρονη αποσαφήνιση του εκλογικού συστήματος, καθώς υπήρχαν δύο εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις. Αυτή που εκπροσωπούσε ο Αντιβασιλιάς Δαμασκηνός, ο οποίος τασσόταν ανεπιφύλακτα υπέρ της καθιέρωσης του πλειοψηφικού συστήματος, το οποίο ευνοούσε το σχηματισμό ενός Πατριωτικού Μετώπου με τη συμμετοχή των Λαϊκών και του Κέντρου, το οποίο θα απομόνωνε τα ακραία δεξιά και αριστερά στοιχεία. Απεναντίας ο Σοφούλης τασσόταν υπέρ του συστήματος της απλής αναλογικής και δεν φοβόταν τη σημαντική παρουσία των κομμουνιστών στο κοινοβούλιο. Το πλειοψηφικό σύστημα σε συνδυασμό με την εξαγγελία κοινών υποψηφίων από τους φιλελεύθερους και τους λαϊκούς θα εξαφάνιζε τις διαφορές μεταξύ των δύο αυτών κομμάτων με αποτέλεσμα να καταλήξει η πολιτική αναμέτρηση σε σύγκρουση μεταξύ κομμουνιστών και αντικομμουνιστών και η αντικομμουνιστική παράταξη θα περιερχόταν στην κυριαρχία των βασιλοφρόνων. Τελικά οι εκλογές διεξήχθησαν σύμφωνα με την επιθυμία του βρετανικού παράγοντα, με το σύστημα της απλής αναλογικής, που είχε χρησιμοποιηθεί κατά τις τελευταίες ελεύθερες εκλογές στην Ελλάδα, το 1936.

Οι εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου διεξήχθησαν τελικά με την αποχή των κομμάτων της Αριστεράς και το εκλογικό αποτέλεσμα έδωσε τη νίκη στα κόμματα της Δεξιάς. Όπως αναφέρεται στην έκθεση της Διασυμμαχικής Αποστολής οι συνθήκες διεξαγωγής των εκλογών υπήρξαν ικανοποιητικές και σύμφωνα με την υφιστάμενη νομοθεσία. Οι εκλογικοί κατάλογοι σε μεγάλο εύρος περιείχαν ανωμαλίες, αλλά δεν παρατηρήθηκε μεγάλος αριθμός παράνομων ψήφων, ενώ η αποχή δεν έφτασε σε μεγάλα ποσοστά. Η έκθεση όμως συνιστούσε να αναθεωρηθούν πλήρως όλοι οι εκλογικοί κατάλογοι, πριν ζητηθεί εκ νέου η ετυμηγορία του ελληνικού Λαού σε κέραια εθνικά ζητήματα (βλ. επερχόμενο δημοψήφισμα), ώστε να μην υπάρξει καμία πρόφαση για νοθεία. Οι αναφορές αυτές που στηρίχτηκαν σε έρευνες που τελούν υπό αμφισβήτηση, με βάση τα αναφερόμενα στην έκθεση, όταν επισημαίνει ότι μόνο το 70% των εκλογικών καταλόγων ήταν έγκυρο, ενώ αναθεώρησε και το αρχικό ποσοστό της πολιτικής αποχής από το περίφημο 9,3% σε 15-20 %. Παρόλα αυτά εξάγει το συμπέρασμα ότι τόσο η ένταση των πολιτικών παθών όσο και οι συνθήκες ήταν κατάλληλες, ώστε να εγγυηθούν την ομαλή διεξαγωγή ελεύθερων και δίκαιων εκλογών και ότι το αποτέλεσμα εκφράζει την αληθινή και έγκυρη ετυμηγορία του ελληνικού λαού.

Εξίσου ενδιαφέρον είναι και το συμπέρασμα της Αποστολής για το μέγεθος της νοθείας. Όπως επισημαίνεται στην έκθεση περίπου το 2% των ψήφων ήταν προϊόν νοθείας στο όνομα νεκρών ή ανθρώπων που δεν ήταν δυνατό να ταυτοποιηθούν. Στα εκλογικά τμήματα που εποπτεύθηκαν οι διαδικασίες έγιναν σύμφωνα με το νόμο. Οι παρανομίες που εντοπίστηκαν ήταν λίγες και από τη φύση τους θα είχαν ελάχιστη ή μηδαμινή επίπτωση στο αποτέλεσμα. Επιπροσθέτως κάθε διαφοροποίηση ως προς τη νομιμότητα μεταξύ των επιτηρούμενων και μη τμημάτων αποδείχθηκε ότι θα είχε αμελητέα επιρροή στην καταμέτρηση των ψήφων. Το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί σε 22.000 ψήφους.

Ερωτηματικά υφίστανται σε ό,τι αφορά τη διπλοψηφία ή την πολλαπλή ψήφο, η οποία δεν ήταν δυνατό να εντοπιστεί, ανεξάρτητα αν ο ψηφοφόρος αυτός διέθετε διπλό εκλογικό βιβλιάριο ή όχι, καθώς στις περιπτώσεις αυτές ήταν απαραίτητη η σύμπραξη και των μελών των εφορευτικών επιτροπών και ιδιαίτερα των Προέδρων αυτών. Σχετικά με τις καταγγελίες της Αριστεράς για άσκηση τρομοκρατίας (εκφοβισμού) κατά των οπαδών της, από τη Δεξιά, ακόμα η Συμμαχική Αποστολή παραδέχτηκε ότι ήταν δικαιολογημένη σε κάποιο βαθμό, ενώ αντίθετα σε ορισμένες κοινότητες κατά μήκος των συνόρων της Αλβανίας, Βουλγαρίας και Γιουγκοσλαβίας η τρομοκρατία ασκούνταν εναντίον των δεξιών οπαδών από ομάδες οπαδών της άκρας Αριστεράς.

Το μόνο βέβαιο είναι ότι η τόσο γενναιόδωρη συμμετοχή των Αμερικανών σηματοδοτεί την αρχή της αμερικανικής παρέμβασης στην Ελλάδα και την επίσημη ανάμειξή τους στα ελληνικά πολιτικά δρώμενα, σε σημείο που να καταστούν ο παρασκηνιακός ρυθμιστής των πολιτικών εξελίξεων τις επόμενες δεκαετίες, σε συνδυασμό με τη σταδιακή πρόσδεση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στο αντικομμουνιστικό στρατόπεδο, το οποίο διαμορφωνόταν την εποχή εκείνη, υπό την αμερικανική καθοδήγηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α΄ ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΕΡΓΑ

1. Αβέρωφ – Τοσίτσας, «Φωτιά και τσεκούρι», *Ελλάς 1946- 49 και τα προηγμένα»,* Αθήνα, Εστία,⁷ 1996
2. Αλιβιζάτος Νίκος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση. Όψεις της ελληνικής εμπειρίας 1922 – 1974,* Αθήνα, Θεμέλιο³, 1995
3. -----, «Καθεστώς έκτακτης ανάγκης και πολιτικές ελευθερίες 1946 -1949 στο: Συλλογικό *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940- 1950, Ένα έθνος σε κρίση,* (επιμ. Ιατρίδης Ο.), Αθήνα, Θεμέλιο, σσ. 383 – 398
4. Cambridge University, *The Cambridge History Of The Cold War VOL. I,* Cambridge University PRESS 2010, Cambridge
5. Γιαννουλόπουλος Γιάννης, *Ο μεταπολεμικός κόσμος, Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία (1945 – 1963),* Αθήνα, Παπαζήσης, 1992
6. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους,* τόμ. ΙΣΤ, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, σσ. 118-119
7. Λυμπεράτος Μ.Π. *Οι εκλογές του 1946: η Ελλάδα σε μια κρίσιμη καμπή της σύγχρονης πολιτικής της ιστορίας,* διδακτορική διατριβή – ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ. Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, 2003
8. Μαυρογορδάτος Γ., «Οι Εκλογές και το Δημοψήφισμα του 1946, προοίμιο του εμφυλίου πολέμου» στο Συλλογικό: *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940- 1950, Ένα έθνος σε κρίση,* (επιμ. Ιατρίδης Ο.), Αθήνα, Θεμέλιο, σσ. 307 – 340
9. Μενώ Z. *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα,* Σπουδές Πολιτικής Επιστήμης, Αθήνα, 1966
10. Νικολακόπουλος Η., *Η καχεκτική δημοκρατία, κόμματα και εκλογές 1946 - 1967,* Πατάκης, Αθήνα, 2005
11. -----, «Μετά τα Δεκεμβριανά – Από τη Βάρκιζα ως την παλινόρθωση της Βασιλείας», στο: Συλλογικό, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770- 2000* τόμ. 8^{ος}, *Η Εμπόλεμη Ελλάδα 1940-1949,* Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2003, σσ. 199 – 218
12. Παπαδημητρίου Δέσποινα, «Το ακροδεξιό κίνημα στην Ελλάδα, 1936 -1949 - Καταβολές, συνέχειες και ασυνέχειες» στο: Συλλογικό Χάγκεν Φλάισερ (επιμ.), *Η Ελλάδα '36 – 49, Από τη Δικτατορία στον Εμφύλιο, Τομές και συνέχειες,* Αθήνα, Καστανιώτης², 2003, σσ. 138 – 149
13. Πετρίδης Παύλος (επιμέλεια), *Στη δίνη του εμφυλίου πολέμου, σπάνια ντοκουμέντα του ΕΑΜ (1944 – 1947),* Αθήνα, Προσκήνιο, 1998

14. Richter H., *Η επέμβαση των Άγγλων στην Ελλάδα, Από τη Βάρκιζα στον εμφύλιο πόλεμο, Φεβρουάριος 1945- Αύγουστος 1946*, (μτφ. Βαλλιάνος Π.,- Γιάνναρης Γ.), Εστία², Αθήνα 2003.
15. Woodhouse C.M., *Η Ιστορία Ενός Λάου - Οι Έλληνες από το 324 έως Σήμερα*, ΤΟΥΡΙΚΗ, Αθήνα 2008

Β΄ ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. AMFOGE, *Report of the Allied Mission to Observe the Greek Elections*, Department of State Publication 2522, Washington D.C. 1946
2. *Foreign relations of the United States, Diplomatic papers, 1946. The Near East and Africa*, Volume VII, United States Government Printing Office, Washington, 1969, /GRECE pp. 88-288.
3. *National Archives of Britain*, 1945 - 1946
4. *National Geographic*, December 1947, pp. 794 -795

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

1. *Ελευθερία* (Δεκέμβριος 1945 – Απρίλιος 1946)
2. *Τα Νέα* (Δεκέμβριος 1945 – Απρίλιος 1946)
3. Η Εφημερίδα των Συντακτών (Σεπτέμβριος 2015)